

elki-

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

őasztor

LVIII. ÉVFOLYAM 8. SZÁM 1983. AUGUSZTUS

Csendben Isten előtt

A reménység jelei: ige és cselekedetek

Mt 11,2—6

Keresztelő János életét két kérdés keretezi. Az első vele kapcsolatos. Azok tették fel, akik között Zakariás pap és Erzsébet asszony gyermekének születése, méginkább szokatlan körülmények között kapott, a családban eddig soha elő nem forduló neve széles körben beszédtema lett. „Vajon mi lesz ebből a gyermekből?” Lukács evangélista jelzi — utalva a szomszédság döbbenetére is —, hogy ez a kérdés jobban és tartósabban foglalkoztatja a „szomszédságot”, mint amennyire újság, hogy ember született a világra. Találgatás lenne megkísérelni kideríteni a kérdés teljes tartalmát. Kettő azonban bizonyosnak látszik: letagadhatatlan várakozás fűződik Keresztelő János személyéhez, de alakatlan reménység formájában.

Keresztelő János maga is reménykedő ember. Jézus személye körül kristályosodik a reménysége. Saját magát és szolgálatát is csak Jézussal kapcsolatban értelmezi. Ő azért van, hogy Jézusért legyen. Útkészítőnek mondja magát sértődés nélkül. Keserőség nélkül vall „alá szállása” szükségességéről és Jézus növekedéséről. Víz és tűz különbségével szemlélteti szolgálatuk minőségi különbözőségét. Nincsen semmi nyoma annak, hogy neheztelne azért, hogy tanúskodása nyomán tanítványaiból is verbuválódik Jézus tanítványi csapata. Az úton, amelyet egyenget, Isten ítélettartó érkezését reméli Jézusban. A szórólapát és a polyvát emésztő tűz, meg a csűrbe takarított, megtisztított gabona képeivel beszél erről a reménységéről.

Semmit nem tudunk arról, hogy a Lukács említette, döbönt kérdezők — amennyiben megérték — mit szoltak Keresztelő János önértelméhez.

A Máté 11-ben megörökített kérdése — ez a második, a saját kérdés — a reménységében elbizonytalanodott embert állítja elénk. Egy hosszú telet már átélt Heródes erődítmény-börtönében. Ez a hely emlekeztet, hogy nincsen sok ideje a várakozásra. Tulajdonképpen szolgálata értelme, a reménység értelme felől kérdez: nem fantomra tett-e, amikor arra is méltatlannak ítélte magát, hogy Jézus saruja szíjait megoldja? Nem vágyálom áldozata-e, amikor Isten rendet teremtő, ítéletben rendet teremtő küldöttét látta Jézusban? Mintha a reménységet tetemné. A veszélyeztetett reménység embere ül és vár türelmetlenül a válaszra. De nem a hely és nem a helyzet sugallja csupán kérdését. Ott bent azért nyugtalanodik, aminek a híre kívülről jön, tanítványai híradásából.

Amit hall, látszólag nem indokolja kérdése nyugtalanságát: Jézus körül és Jézus szolgálatában már tanítványi csapat dolgozik. Jézus is munkában: tanít, ígét hirdet. Bizonyára annak a híre is eljutott hozzá, hogy Jézus ígéhirdetése szorosan kapcsolódik az övéhez. Szinte Ke-

resztelő szájából veszi át a megtérésre való felhívást. A tanítás és igehirdetés mellett, azokkal együtt olyan döbbenetes események hírért is hallja, amelyeket tanítványai is, ő maga is csak a Messiástól remélt. Jézus szava és tettei mégsem nyugalmat adnak, hanem nyugtalanító kérdést szülnek: „Te vagy-e az Eljövendő, vagy mást várjunk?” Messiáshoz illő, egyedül csak tőle várható események híre nyomán szánja rá magát Keresztelő arra, hogy „igazoltassa” Jézust.

Döbbenet, hogy pontosan „Krisztus cselekedetei” hallatán bizonytalanodik el Keresztelő a reménységben. Kérdésének ez a lényege: valóban a Messiás vízi-e végbe a messiási tettek? Nem látja a harmóniát Jézus személye és cselekedetei között. Szakadékot lát a messiási tettek és az ő személyes sorsa között is. Általában is: nincsen munkában a szórólapát és nem lobog a polyvát égető tűz. Messiási tettek messiási ítélet nélkül. Igazi Messiás az, akivel és akiben nem lobog az ítélet tüze? Ő ennek a Messiásnak akart a legkisebb szolgálója lenni. Az Erős útkészítője azonban az élete peremén, börtönben, a halálára vár.

Ki róhatná fel a próféták legnagyobbikának, hogy a saját reménységétől nem látja a Reménységet és a reménység jeleit? Még Keresztelő sem elég nagy ahhoz, hogy önmagából, a saját reménységéből értesse Jézust! A „prófétánál is nagyobbra” velünk együtt áll a csendes vallomás: „Hiszem, hogy saját szemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem Óhozát eljutni...”

Jézus a választát citátummal adja meg, de nem azt üzeni, hogy üsse fel János Ézsaiás próféta könyvét és ott majd feleletet kap. A prófeciát nemcsak idézi, hanem valóra is váltja. Lukács evangélista szerint éppen gyógyítás közben érkeztek Keresztelő tanítványai. A szemük előtt zajlott az esemény. Tetten érték a prófeciát. *Amít mindig is messiási csengésűnek tartottak, amit reméltek, ez most történik.*

Jézus azzal is üzen, amit elhallgat. Ézsaiás 35-ben Isten érkezéséhez kapcsolódnak a Keresztelő tanítványai szeme láttára és füle hallatára történtek. Keresztelőnek ismernie kellett annyira Ézsaiást, hogy az elhallgatott bevezetés világos utalás, érthető válasz volt a „Ki vagy”, kínzó kérdésére.

Jézust nem az igazolja, hogy tudja az Írást, nem is, hogy recitálja, hanem az, hogy szavára és jelenlétében történik, amit Isten megígért. Nem a biblicista Jézus üzen citátummal, hanem Isten teljhatalmú küldöttje, maga Isten szájából lesz teremtő hatalommá az ige.

Az éppen gyógyuló nyomorultak látványa kizárja annak a lehetőségét, hogy akár Keresztelő tanítványai, akár János maga spirituálisan érthessék a választ. Ahogyan Jézusnál ige és tett nem hasad ketté, úgy gyógyul teremtő szava nyomán testében-lelkében, egész emberségében a teremtmény. Megkezdődött az újjáteremtés csodája.

Még két hallgatóságos üzenet rejtőzik Jézus válaszában. Jézus úgy utal Ézsaiás 35-re, hogy elhagyja az Isten bosszúállásáról szóló részt. Teljhatalommal perikopál, ahogy a názáreti zsinagógában is teszi. Ott sem hajlandó felolvasni az Isten bosszúállása napjára utaló mondat-részt. Benne irgalom érkezett.

A másik hallgatóságos üzenet: a messiási tettek sorát nem lezárja, mintegy utolsóként, hanem megkoronázza a szegényeknek szóló evangéliumhirdetés. Kemény üzenet ez, amelyet nem csupán Keresztelő János vehetett be nehezen. Az ÚT kéziratának egy része is bizonytalanodik abban, hogy a halottak feltámasztása vagy evangéliumhirdetés áll-e az utolsó, tehát a főhelyen!

A válasz nyílt és hallgatólagos üzenete egybecseng: Jézus olyan Messiás, aki Isten uralmát így hirdeti és gyakorolja: *evangéliuma szabadtó tett azok között, akik hallgatnak rá.* A kényszerítő hatalomról lemond: a szegényeknek szegényként hirdet örömhírt, a nyomorultak mellé gyógyítóként áll, az Isten szolgaként érkezik.

Mt 11,2—6 jelentősége messze túlnő azon az alkalmon, amikor elhangzott. Benne Jézus úgy beszél magáról, ahogy azt sem a próféciákból, sem a gyülekezet hitéből nem lehetne levezetni. A gyülekezet hite ebből a válaszból él, úgy, hogy hagyja reménységét, hatalomra, uralomra, mások kényszerítésére éhes reménységét korrigálni. A gyülekezet nem örülhet úgy az ótestamentumi próféciák „perikopálásának”, hogy közben mások fölé „reméli” Isten ítéletét.

Az a reménységünk, hogy *Jézusnál ma sem válik el ige és tett.* A feltámadott van munkában, amikor megszólal evangéliumában. Reménységünk szegényességét nem az okozza, hogy még nem látjuk teljes dicsőségében, hanem az, hogy a már megtapasztalható munkája előtt hunyjuk be a szemünket. A reménység azok között teljeseedik ki, akik között Jézus Krisztus elkezdhette munkáját.

A reménységben élő gyülekezetben sem válhatik szét az ige és a cselekedet. Csak olyan spiritualitást nevezhetünk keresztyénnek, amely mindenféle gondot, bajt, bűnt, betegséget nem a „tiszták” iszonyodásával, hanem a beteg- és bűntársak közösségvállalásával hordoz, bűnbocsánatot remélve, gyógyítás szándékával.

Aki így remél, az a jövő mellett dönt. Nem tudjuk, milyen lesz ez a jövő. Szerencsére nem fantáziánk gazdagsága szerint lesz szép, vagy szegényése miatt szürke. A jövőt Krisztus személye határozza meg. Reménységünk Hozzá kötődő reménység. Ahogyan az Élő már dolgozik, reménységünk sem tétlen. Nem a „majd”-ra ad csupán. Emlékezzünk: Pál a nagy reménység vonzásában és készítésében mondja értelmes és hasznosnak az Úrban, vagyis az élő Jézus Krisztushoz kapcsolódó hitben végzett világi munkát.

Nem titok, hogy világunkban reménység feszül reménység ellenében, amikor a jobb emberi jövő és Isten új világa viszonyáról esik szó. Egy azonban biztos: akiben Jézus Krisztus elkezdte az újat és reménységet adott a feltámadásra, az tevékeny a mostaniban és a mostaniért. Tudjuk ugyan, hogy elmúlik, de egy jobb és szebb elmúlóból kívánunk elmenni.

Reménységünk nem menekülés a tökéletlenből a „másvilág”-ba. Amíg Jézus Krisztus itt hirdet evangéliumot, itt veszi fel test-lélek ember, egyház-világ-teremtettség ügyét, baját, bűnét, addig érdemes szívét és kezét, észt és hitet mozdítani érte. A reménység jeleit itt kell felvillantani.

Fehér Károly

Egyházunk útján

A láthatatlan Jézus vonzásában

Jn 12,20—26.32

(Igehirdetés a Teológiai Akadémia tanévzáró istentiszteletén 1983. június 24-én. Hangszalagról.)

*A tanév vége mindig számadás. Számadás együtt, és mégis számadás különbözőképpen. Számadást jelent nekünk, tanároknak: hadd induljak ki ebből. Miközben kérdezzük, vizsgáztatunk, aggódva, sokszor türelmetlenül is figyeljük, hogy amit elérni próbáltunk, abból valósult-e valami tanítványaink tudásában, hitében, szívében, életében. Izgalmas számadás ez számunkra, visszatekintve hálaadással, magunkra tekintve önkritikával és előre tekintve új elszánásokkal. Tanári karunkban ebben az évben szinte sorozatban jöttek az évfordulók: ki ötven, ki hatvan, ki hetven éves születésnapját, ki tíz, ki tizenöt éves szolgálati, működési idejét ünnepelte. Velük együtt örültünk. Ez is számadás volt. Tanév vége, az akadémia év vége csupa feszültséggel teli számadás ideje a hallgatók számára is: idegmunka is, de a becsületnek, a becsületes munkának is mindenkor mérlege ez. És most hadd tegyem hozzá, hogy különösképpen is számadás napja ez azok számára, akik öt év után, öt évi tanulmány után, öt évi itten élvezett közösség után elhagyják a Teológiai Akadémiánkat, akik lelkészavaterükre készülnek, és rövidebb-hosszabb idő múlva lelkészi szolgálatba állnak. Velük párhuzamba állítom magunkat: engem és néhány társamat, akik 50 éve végeztük el tanulmányainkat a teológiai fakultáson Sopronban. 1933-ban, pontosan 50 évvel ezelőtt. Egy élet számadása ez most számunkra. Isten előtt állunk, úgy, hogy érezzük, mi gyengék voltunk, de volt valaki, aki vezetett és tartott minket. Amikor a mai együttlétünk alkalmával egymás között a számadást tartottuk, egy név újra meg újra előfordult, előjött mindig, visszatérően, a **legnagyobb név a világban, égen és földön: Jézus Krisztus neve**. Egyedül Ő az, akinek mindent köszönhetünk.*

Éz a név magaslik ki ebből a szentigéből is, amelyet az imént felolvastam. Valami nagyon régi, mégis mindenkor új és mindenkor mélyen emberi kérdés szólal meg benne. Görögök, tehát pogányok, akik éppen Jeruzsálemben voltak az ünnepek alkalmából, odaléptek a tanítványok elé egy nagy kéréssel, a mi kérdésünkkel is, a mi óhajtságunkkal is: Látni szeretnék Jézust! És Jézus erre a kérésre — érdekes — nem azzal válaszol, hogy „gyertek, hozzátok ide ezeket az embereket, hadd lássanak engemet, itt vagyok én, látható vagyok, a Szentföld közepén, Jeruzsálemben, talán éppen a templomi sokaságban”. Hanem Jézus azzal válaszol, hogy elkezd beszélni, mond valamit az életről, a búzaszemről, a megdicsőülésről, és végül ebben csendül ki a szava: „Ha felemeltetem, mindeneket magamhoz vonzok.” Arra a kérésre: Látni

szeretném Jézust, a válasz mindig ez volt: Én mindeneket, titeket is az és vonzóerőm hatáskörébe vonlak. Aki pedig Jézus Krisztus vonzásába kerül, az tőle nem bír szabadulni, azt Ő kézben tartja. Jöhetnek akár milyen megrázkódtatások, kívülről és belülről: Jézus vonzása ellenállhatatlan vonzás. Ezt a tapasztalást, ezt a közös, több mint ötven esztendő tapasztalásunkat szeretnénk most átadni.

Ha Jézus vonzásában vagyunk, akkor egyszerre észrevesszük, hogy mi megajándékozottak vagyunk. Annak pedig, hogy megajándékozottak vagyunk, a visszája az, hogy adósok vagyunk, tehát tartozunk. Amikor számadás előtt állunk, akár emberek, akár a világ előtt, akár Isten előtt, akkor — ha Jézus Krisztus vonzásába kerültünk — mindig az az érzésünk, hogy mi igen igen adósok vagyunk, mi tartozunk. Ez az érzés valami nagy fordulatot jelez az ember életében. Ez valami új viszonyulás a világhoz. Mert hiszen a világot általában úgy szoktuk nézni és megítélni, hogy tele van negatívummal, tele van problémával, tele van keresztutakkal, tele van fájdalommal és szenvedéssel. És a panaszkodáshoz szeretjük hozzátenni annak másik oldalát is: kritizálunk. Panaszkodás mellett egymást kritizáljuk. Kritizáljuk, bíráljuk a világot, hogy az rossz, mennyire kibírhatatlan, milyen nehézségeink vannak egymással, embertársainkkal, akikkel együtt élünk. Krisztus vonzásában megfordul a helyzet. Egyszerre azt vesszük észre, hogy mi mennyi jónak részesei vagyunk! Mi minden jót kaptunk a születésunktől fogva életünk végéig. Még mielőtt egyáltalában megszülettünk, Isten készített számunkra egy világot, egy környezetet, egy hazát, egy népet, egy otthont, amely felvesz minket, amely ellát minket, amely élet minket. Fiatal testvéreim, sohase felejtsetek el, hogy az, aki talán még él és veletek örült, vagy talán már csak emlékezetekben él, az az anya, aki titeket, még mielőtt megláttátok a napvilágot, kilenc hónapig hordozott, és azután elindított az életbe, az titeket olyan adóssá tett, hogy az soha, de soha, le nem tudjátok róni. És egyszer számoljátok össze, mennyi embernek mi mindent köszönhetek életetekben. Őt esztendeig egyházunk ajándékaként és népünk ajándékaként semmi más feladatok nem volt, mint tanulni, készülni a lelkési szolgálatra. Micsoda nagy ajándék, ekkora szabad idő az ember életében! Hogyan gazdálkodtatok — hogyan gazdálkodtunk vele? Milyen súlyosan tud az emberre nehezéni, ha ezt végiggondolja! Érezzük: nagy az adósság, a tartozás. A Teológiai Akadémia elmúlt esztendejére és sok-sok évre visszagondolva, hálával tartozunk egyházunknak, egyházunk népének azért a sok-sok imádságért és szeretetért, amely minket körülvesz. Érezzük ezt bárhol az országban, ha egy gyülekezetben megjelenünk, egyedül vagy csoportban, tárt ajtók, tárt kapuk, tárt szívek fogadnak. Nem is szólva arról, hogy sokan, nagyon sokan, erejükön túlmenő anyagi áldozatot hoztak azért, hogy az Akadémia életét és működését biztosítsák. Megajándékozottak vagyunk, adóssai vagyunk egyházunknak, egyházunk népének, ezt érezzük. És hadd mondjam azt is, hogy tartozunk népünknek. Miközben mi békésen dolgoztunk, százak, ezrek, milliók dolgoztak az országban, és verejtékeztek, hogy meglegyen a mindennapi kenyerünk, a megélhetésünk. Népünknek is soha le nem róható hálával tartozunk.

Krisztus vonzásában egy további felismerésünk is van. Az, hogy áldozatot vár tőlünk. De ez a megfogalmazás nem is jó. Inkább azt kellene mondani, hogy Ő élénk éli azt a valóságot, hogy az élet lényege, tartalma az áldozat. Szemléletesebb példát nem is lehetne rá hozni, mint a földbe vetett gabonamagot, amely saját életét, saját létét áldoz-

za fel egy új valamiért, egy másikért, amely a nyomába lép. Eltűnik, semmivé válik, — tudjuk, — felszívódik, hogy új, sokszoros élet támadjon belőle. Természetrizai, mezőgazdaságból vett példa ez, de éppen ezért az élet törvényének a példája, amit azután Jézus úgy fejez ki, hogy aki az életét meg akarja tartani, az elveszti, de aki elveszti, az nyeri meg. Jézus ezt úgy mondja ki, mint egy vas törvényt, amely alól nincs kivétel. Mindennapi tapasztalatunk bizonyítja, hogy e vas törvény alól a mai világ sem kivétel. Ma sok ember akar önmaga lenni. Keresi a maga identitását, a maga szabadságát, a maga egyéniségét, személyiségének minél jobb kiteljesedését. Egyre többet vár és követel a világtól. Élete céljává teszi, hogy minél többet kapjon és szerezzen. Benne vagyunk ebben a hatalmas versenyben, az énné válás, az önállóvá válás, a szerezni akarás kérlelhetetlen versenyében. És az élet törvényének válasza erre az a tény, hogy egyre több ember veszti el az életét, és nem látja többé, hogy miért érdemes élni. Jézus pedig rámutat, hogy van egy alapvető igazság, és ez az, hogy az élet tartalma önfeláldozás. Odaadom magamat, — valaminek, valakinek, akár népünknek, akár az emberiségnek, akár egy eszmének, akár egy ügynek: mind tartalmassá tudja tenni az ember életét. Jézus hozzáteszi, aki őt követi, annak életében ez kétszeresen igaz, de tőle kétszeres áldozatot is követel, hogy minden gondolata, minden ideje, minden ereje, minden képessége Jézus szolgálatában álljon. Itt úgy tűnik, mintha Jézus el akarna minket szakítani a világtól, hogy kizárólag neki szolgáljunk. De ezt olvassuk: „Aki nekem szolgál, engem kövesen!” Aki pedig Jézust követi, az a világban marad, és itt a szolgálat helyét választja. Sokat beszéltünk erről. Sokat beszéltünk magunknak is erről. De nagy kérdés, hogy tudott-e gondolkodásunk elemévé, életünk elemévé válni. Tudott-e magától értődő etikai, erkölcsi normává válni az, hogy áldozatok árán is szolgálunk? És vajon nem ez a kérdés áll-e a béke problémája mögött, amelynek ügyében egyházunk vezető püspöke Prágában van, és amely miatt helyette én állok most előttetek, és végzem az ige szolgálatát. Ne feledkezzünk meg erről sem gondolatainkban, imádságainkban. A világ életének és békéjének kérdése forog ma kockán. A világ életének kérdése azon fordul meg, hogy az emberiség továbbra is azt tekinti-e az élet és a haladás mértékének, hogy minden áron minél többet szerezzen, minél több hasznot húzzon, minél többet nyerjen a világból, vagy pedig hajlandó elismerni, hogy ez a világ az egész emberiség közös hazája, és ezért hajlandó áldozatok árán is békét kötni. Mert egy biztos, hogy az a pazarlás és visszaélés az anyagi és szellemi javakkal, amellyel a mai világ a háborúra készül, az égbe kiált, és szemben áll az élet törvényével. Vajon mi hogyan állunk ezzel a kérdéssel? Együtt és egyenként elfogadjuk-e az élet törvényét? Tudunk-e egymásért áldozatot hozni?

Végül, hadd mutassak arra is, hogy Jézus vonzásában felismerjük: *ez az áldozat igazában nem is áldozat, mert életünk kiteljesedéséhez vezet.* Ezt is életünk tapasztalatából mondjuk. Bizonyára érdekes lett volna a mai találkozónkon egymásnak elmondott testvéri beszámolókat valamilyen rejtett hangszórón valahogy átvinni ide, ebbe a gyülekezetbe. Újra meg újra visszatért az a bizonyágtétel, hogy ahol sikerült az áldozatnak, az önfeláldozásnak, az önmegtágadásnak az útját járni, ott megtelt a szívünk örömmel, és megtelt a környezetünk élettel. Akkor éreztük, hogy most élünk, most érdemes élnünk. Akkor éreztük, hogy most igazán Jézus vonzásában vagyunk.

Nem lehet az élet értelmét önmagunkban keresnünk, hanem csak

másban, és egész teljessége szerint csak Jézus Krisztusban. Ez az egyszerű, világos, rövid válasz arra, hogy látni szeretnénk Jézust. Nem láttuk, még nem láthatjuk, pedig mennyien szeretnénk Őt látni. És mégis, ahol és amikor sikerül az áldozat útját, a szolgálat útját járni, egyszerre az az ember érzése, hogy most mintha látnánk Jézust: most mintha elénk rajzolódna az önmagát gabonaszemként feláldozó Jézus arca. Életünk és hitünk tapasztalatával csak azt mondhatjuk erről, hogy minél tovább, annál fényesebben ragyog előttünk a láthatatlan Jézus dicsősége. Sok évvel ezelőtt az énekeskönyv szerkesztői között beszéltem arról, hogy az emberi történelem sok tűnő fénye közt Jézus fénye állandóan növekszik. Egyik énekköltő évfolyamtársunk tollából, szívéből ennek nyomán született a „Szép hajnal csillag” kezdetű ének, amelyben ott van az a szép mondat, hogy fényességében Jézus egyre nő. Előttünk azóta is egyre nő és nő. Nektek is, Testvéreim, azt kívánom, hogy az Ő fénye ragyogjon előttetek, és nőjön is egyre jobban. Ámen.

D. Dr. Pröhle Károly

Szent hivatásban

Dékáni jelentés az Evangélikus Teológiai Akadémia
1982—83. évi munkájáról

„Tedd, amit hivatásod parancsol!” Reformátorunknak ez a rövid, frappáns mondata nemcsak a wittenbergi Luther-Halle jubileumi Luther-évi rendezvényeinek mottójaként szerepel, hanem folytatása és summázása lehetne akadémiai tanévünk kezdetén elmondott dékáni székfoglalóm gondolatmenetének, a lelkesíti és világi hivatásról szóló akkori beszédemnek. A hivatásról — vocatióról — való tanításával Luther egyszerre foglalta össze Krisztus Urunk rendelését, amely a keresztségben mindnyájunkat papokká tesz, s az emberi jó rendet, amely egyeseket az ordináció aktusával felhatalmaz az ige hirdetésére és a szentségek kiszolgáltatására. Hit és hűség, tudományos felkészültség és közéleti szolgálatvállalás azok a kötelezettségek, amelyek szent hivatásunkban végig kell, hogy kísérjenek.

Tanévzáró dékáni jelentésemben annak a meggyőződésemmek a gyakorlati illusztrációját szeretném közreadni, hogy *a keresztyén lelkészképzés mai nemzedékének fokozottan felelős hivatása van az emberiség legszélesebb horizontjáról kezdve a tudományos felkészítés néhez munkáján és a testvéri közösség bensőséges ápolásáig minden területen. HIVATÁSUNK LEGSZÉLESEBB TERÜLETE: NEMZETKÖZI JÓSZOLGÁLAT.*

Evangélikus Egyházunk jelen századi fontos felismerései közé tartozik a nemzet- és felekezetközi kapcsolatok ápolásának fokozott szükségessége. A Pécsi Tudományegyetem egykori Soproni Hittudományi Kara 55 évvel ezelőtt első tiszteletbeli doktorátusát a világbéke és a gyakorlati keresztyénység megvalósításáért küzdő nagy svéd egyházfőnek, Söderblom Nathan uppsalai érseknek adományozta. Napjainkban, amikor a világméretű prágai békekonzferencián aktívan ott vannak a magyar keresztyénység felelős vezetői, ugyanez a törekvés jellemzi evangélikus Sionunkat, s benne Teológiai Akadémiánkat.

Nemzetközi „jószolgálatnak”, bizalomépítő és bizalomerősítő békemunkának, az ellenfelek közötti hídverés szent szolgálatának nevezem

azt a hivatást, amelyet Akadémiánk tanárai, de egyre inkább diákjai is tudatos felkészüléssel, szent belső meggyőződéssel be kell, hogy töltsenek. Mi valósult meg ebből a mögöttünk lévő 1982/83-as tanév folyamán? Így foglalhatnám össze: *minden eddiginél többen jártak nálunk a világkeresztyénység képviselői közül, és mi magunk is tudatosan, szívesen építettük a hidat felekezetek, népek és nemzetek között.*

Ennek érzékeltetésére hadd villantsam fel azoknak a személyeknek vagy csoportoknak a neveit, akik — vagy amelyek — a szeptembertől júniusig terjedő akadémiai évünk folyamán látogatást tettek körünkben. Itt járt a Gustav-Adolf-Werk pfalzi szervezete dr. Borgrefe vezetésével, az Egyházak Világtanácsa vancouveri tanulmányi csoportja, a Keresztyén Békekonferencia Japán bizottsága, az Amerikai Evangélikus Egyház Világmissziói és Ökumenikus Osztálya, az NSZK-beli Bréma Ifjúsági Uniója, az NDK Evangélikus Egyházainak Szövetsége, az LVSZ NDK-beli Nemzeti Bizottsága, az NSZK-beli Landau Predigersemináriumának egy csoportja és az LVSZ NDK-beli Teológiai Bizottságának küldöttsége. A westfáliai tartományi egyház küldöttsége, Ernst Brinkmann vezetésével.

A tanári karból dr. Pröhle Károly októberben az Egyesült Államokbeli Princetonban, dr. Muntag Andor augusztus végén Finnországban, dr. Selmeczi János májusban Ciprusban, én magam szeptemberben Dániában, és NDK-ban, most májusban pedig az NSZK-ban és az NDK-ban végeztem hivatalos egyházi szolgálatot.

A nemzetközi kapcsolatokat mélyítette, hogy ösztöndíjasainként fogadhattuk e tanévben Finnországból Jaakko Rantasalo lelkészt, Szlovákiából pedig Dezider Rusnák pozsonyi teológiai hallgatót. A tanárok és hallgatók csaknem teljes számban vehettek részt azon a tanulmányi kiránduláson, amelyet a lutheri reformáció emlékeinek megismerése végett tettünk Nyugat-Szlovákia festőien szép vidékeire, s amelynek keretében fogadtott bennünket dr. Michalko és Kostial püspök úr, valamint a pozsonyi Teológiai Akadémia dékánja, Gábris professzor. Nekik a vendégszeretetért, államunknak a kiutazás lehetőségének biztosításáért ezúton is köszönetet mondunk. Balassi, Bornemissza, Thurzó, Tranoscius, Krmann Dániel és Bél Mátyás működésének fennmaradt emlékei felejthetetlenek maradnak mindannyiunk számára, a szlovák testvéreinkkel és barátainkkal szövődött barátság pedig kicsiny, de erős biztosítéka lehet jövőnk további békés fejlődésének.

Teológiai Akadémiánk hivatása: tudományos képzés

A keresztyénység egészének hivatását tekintve a lelkészképzés csak egy sajátos, de jelentőségében rendkívül fontos területe az egyház szolgálatának. Az igehirdetés szolgálatára készülők azért kell, hogy tudományos felkészítésben részesüljenek, mert a teológia által tudatosítja az egyház a maga számára saját lényegét és valóságát, éppen azért, hogy egyfelől küldetését — Isten hozzánk hajló kegyelmének közvetítését — és másfelől szolgálatát, ti. az evangélium örömmüzenetének hatékony hirdetését helyesen láthassa el.

Mivel azonban az egyház Ura — és minden tudományos teológiai képzés célja is — Jézus Krisztus, és az ő váltságművének megismerése kell, hogy mindig a középpontban álljon, Teológiai Akadémiánk is tudatosan törekedett idén is arra, hogy a *hallgatók tudományos képzése egyensúlyban legyen azok hitéletének mélyítésével.* E céltól vezérelve nemcsak a tanulmányi reform, hanem a lelki élet fejlesztése és a sze-

mélyes, élő hit erősítése érdekében tettünk jelentősnek mondható lépéseket.

Elsődleges célunk volt tehát, hogy Akadémiánk hallgatói *tanuljanak* — magától *Jézus Krisztustól*, — az Ő kinyilatkoztatott igéjéből. Ennek érdekében tanévünket a gyenesdiási szeretetotthon falai között elmélyült meditációval kezdtük. Az ige fényében komolyan szembenéztünk a lelkeszi hivatás nagy kérdéseivel és felmértük, hogyan állhat meg és szolgálhat jól „A teológiai hallgató — társadalmunkban”. A gyenesdiási csendesnapok érezhetően jó hatással voltak az egész akadémiai esztendő légkörére.

Erre az elmúlt őszre esett egyházunk első *Taikus-képző* levelező Teológiai Tanfolyamának a befejezése. A hároméves képzést tanári karunk adta, helye is Akadémiánk épülete volt. Negyvenkét végzős hallgató közül ekkorra huszonkilencen tették le az előírt vizsgákat, a többiek 1983 folyamán végeznek feladatukkal.

A hitbéli elmélyítés és szolgálatunk, keresztyénységünk lelki kérdéseivel való őszinte szembesülés volt a célja a II. félévet kezdő csendesnapunknak. Ennek evangélizáló szolgálatát felkérésünkre Balikó Zoltán pécsi lelkész látta el.

A hitbéli és tudományos ismeretek összekapcsolása volt a célja annak a már több évre visszatekintő, évenként megrendezésre kerülő bibliaversenynek, amelynek első, írásbeli részében valamennyi hallgató részt vett, majd a legjobbak szóbeli versenyén kitűnt, kik azok, akik legelmélyültebben és legfigyelmesebben olvassák Isten szent Igéjét. Idősb Harmati Béla ny. lelkészünk és Akadémiánk pénz- és könyvjutalomban részesítette a legjobb eredményt elért hallgatókat: az első helyen végzett Bencze András IV. éves, a II. díjat nyert Luptákné Hanvay Máriát, s a 3. és 4. helyezetteket: Brebovszky János és Tóth Mária II. éves hallgatókat. Jutalomban részesültek Magassyné Csonka Zsuzsanna, Brebovszky Éva, Fabulya Hilda, Molnár Éva, Buczójich Márta, Csepregi Erzsébet és Koczor Tamás hallgatók is eredményes részvételükért. E serkentés azonban csak emberi eszköz akart lenni annak érdekében, hogy diákságunk ne csak vizsgák alkalmaira vagy teológiai tudásuk fejlesztésére olvassák a Bibliát, hanem mind maguk, mind a rájuk bízottak lelki hasznára és épülésére.

Tanulni akartunk azonban *eleinktől* is. E cél érdekében elhatároztuk, hogy ezentúl évente külön is megemlékezzünk azokról, akik Akadémiánk, vagy annak jogelődje, a soproni Hittudományi Fakultás professzorai voltak. A tanári kar és a hallgatók szűkebb küldöttsége ennek jegyében tette az emlékezés koszorúját a 10 éve, 1972 novemberében elhunyt *Pálffy Miklós* volt dékán farkasréti temetőben lévő sírjára; a tanév további folyamán ezért tartottunk ünnepi megemlékezést — kiállításal egybekötve — néhai *idősb Pröhle Károly* professzorról, halálának 20. évfordulóján, majd *Deák János* professzor, volt otthonigazgatóról, születésének centenáriuma alkalmából.

Nagy súlyt helyeztünk arra, hogy erősen figyelve tanuljunk *kortársainktól*, akik akár külföldön, akár idehaza sokat tesznek a teológiai vagy akár a világi tudományok művelése terén. Októberben dr. Lorenz Grönvik finn lelkész, november folyamán dr. Pável Kolárovszky pozsonyi professzor, decemberben dr. Peter F. Barton bécsi egyháztörténész, Pósfai György volt caracasi lelkész, az LVSZ genfi központjának referense, majd dr. Werner Leich thüringiai tartományi püspök, áprilisban pedig dr. Horst Gienke greifswaldi püspök és munkatársai tartottak körünkben nagy érdeklődést kiváltó előadásokat.

Sokat tanultunk azonban világi meghívott előadóinktól is. Széles visszhangot kapott Straub Istvánnak, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettesének az egyház és az állam viszonyát és benne saját szolgálatunkat értékelő kitűnő előadása. De igen hasznosnak bizonyult a Magyar Vöröskereszt és a véradó szolgálat keretében meghívott vendégünk, dr. Kerényi János főorvos tájékoztató fórum-előadása is, amelynek eredményeként több mint 30 hallgatónk vált zuglói kerületünk rendszeres véradójává.

Testvéregyházainktól is szívesen tanultunk: Egyháztörténeti és Egyháznéprajzi Szakcsoportunk rendszeres munkájában annak legutóbbi ülésein örömmel üdvözöltük előadókként dr. Szigeti Jenő dékán, adventista professzort, Molnár Ambrus hajdúhadházi református esperest és Kiss Emil főti baptista lelkészt és docenst. Nagy örömünkre szolgált, hogy a tavalyi tanévben tett debreceni tanulmányutunk egyik gyümölcsként létrejött ismét a cserediák-kapcsolat a Debreceni Református Teológiai Akadémiával. Részünkről Bencze András IV., és Hüffner György III. éves hallgató, református részről Molnár Csilla IV. és Pásztor Gyula II. éves teológus vett részt e jól sikerült, remélhetőleg gazdag gyümölcsöt termő — nem új, hanem a régi gyakorlatot felelevenítő — ökümenikus kezdeményezésben.

Teológiai Akadémiánk elsőrendű hivatásában, a tudományos képzésben — mint az eddigiekből is kitűnik — arra törekedtünk, hogy *szívnálisan tanítsunk és szívnálisan tanuljunk*. Ennek az elvnek és célkitűzésnek a szolgálatában álltak elsősorban *tanszékeink*. Itt első helyen kell megemlékeznem arról, hogy Akadémiánk rendszeres teológiai tanszékvezető professzorát, dr. Nagy Gyula tavalyi dékánt 1982 őszén az Északi Egyházkerület püspökévé választották. A Fakultáson, majd Akadémiánkat 3 évtizeden át tanító, szeretett volt Kollégánk további szolgálatára ezúton kérjük az egyház Urának áldását. Tanszékét — kezdetben helyettesként — tiszteletbeli doktorunk, Pröhle Károly újszövetségi professzor vette át, míg az Újszövetségi Tanszékre — egyelőre helyettesként — dr. Cserhádi Sándor szegedi lelkészt hívta meg Akadémiánk tanári kara. Eredményes, sok munkát igénylő működésükre együttesen kérjük az áldást.

Az egyházi vezetőség felkérésére több tanszékvezetőnk — így Pröhle Károly, Muntag Andor és saját személyem — több turnusban teológiai szakelőadásokat tartott az ezévi gyenesdiási lelkészkonferenciákon a lutheri reformáció jelentőségéről.

Nagy megbecsüléssel kell megemlékeznem azok munkájáról, akik nem mint tanszékvezetők, hanem mint megbízott, vagy felkért *előadók* segítettek Akadémiánk munkáját. Trajtler Gábor orgonaművész, országos egyházzenei igazgató évek óta magas színvonalon és példás hűséggel oktatja az egyházi éneket és zenét. Segítségére volt ugyancsak évek óta Kiss János, a főti Mandák-otthon — ez évtől már nyudíjas — vezetője, számos teológus- és fiatal lelkészskántorunknak is lelki atyja. Kiemelten kell megemlékeznem Bánffy György művész önzetlen akadémiai szolgálatáról: az egyházi vezetőség felkérésére több éve vállalta a hallgatók szép anyanyelvi kiejtésének és gyakorlásának oktatását. E helyen is szívből köszöntjük művész tanárunkat abból az alkalomból, hogy az Elnöki Tanács őt nemrégiben „Kiváló művész” címmel tüntette ki. A gyakorlati tanszék mellé beosztva dr. Nagy István fejerkomáromi esperes, az őszövetségi tanszéken Solymár Péter csömöri, az újszövetségi tanszéken pedig Baranyai Tamás domonyi lelkész végeztek hálára kötelező óraadói szolgálatot. A német nyelvi oktatást Gáspárné dr.

Zauner Éva és Havasi Kálmán, az angol nyelvi oktatást ifj. dr. Fabiny Tibor egyetemi tanársegéd és Urbán Eszter látták el plédás hűséggel és szakértelemmel.

Akadémiánk megújulást célzó törekvései sorába tartoznak *reformjaink*. Ezeket még az előző tanévben terjesztette a diákság részéről elő az akkori Tanulmányi Bizottság, a tanári kar és az egyházvezetőség pedig azóta azok megvalósításán fáradozik, — összhangba hozva azokat saját elképzeléseivel és az adott lehetőségekkel. A tanrendi reformok több éves átalakítását igénylik a korábbi tanulmányi rendnek, ezt máris folyamatba tettük és a következő tanévben már részben érvényesítjük is. Megvalósultak azonban máris a javaslatba hozott „Nyílt Napok”: ez év áprilisában, az Akadémiánk húsvéti szünetét követő tavaszi iskolai szünet két napján, április 6—7. napjain megnyitottuk Akadémiánk és Otthonunk kapuit azoknak az érdeklődő, érettségi előtt álló fiataloknak, akik ezáltal betekintést kaphattak tudományi felkészítő munkánk részleteibe és Teológus Otthonunk életébe. Bízunk benne, hogy a több mint hatvan érdeklődő, aki az ország minden részéből gyülekezeti lelkészeink és espereseink ajánlására eljött, gazdagodhatott ismereteiben, — és talán némelyikük kedvet, sőt elhívást is kaphatott a szép, felemelő lelkészi szolgálat végzéséhez.

Akadémiánk tudományos hivatását és a hallgatók hathatós előmenetelét célozza *olvasószolgálatunk*. A nagy múltra visszatekintő Üllői úti székházunkban elhelyezett Evangélikus Országos Könyvtár legújabb kori részlege, a zömében 1950 utáni tudományos anyagot tartalmazó Teológiai Akadémiai Könyvtárban — amelynek vezetője Papp Ivánné, munkatársai pedig Baka Andrásné és Nagy Elemérné Lokodi Eszter — örvendetes gyarapodás állt be, 545 darabban 491 modern hazai és külföldi művet vettünk új állományba. Ezek közül 141 mű belső 350 pedig külföldi. Ajándék a teljes külföldi gyarapodás és a hazaiból 53 mű, vétel 88 belső könyv, majdnem 7000,— Ft értékben. Ezt a könyvvásárlási lehetőséget egyházvezetésünk nagyvonalú könyvbeszerzésre fordítandó külön segélye tette lehetővé, itt is hálásan köszönjük. Külföldi gyarapodásunk fő forrása a Lutheránus Világszövetség. Több angol egyházi szervezettől, elsősorban Mr. A. Gilmore-n keresztül érkezett további ajándék. Ezeket kívül igen sok hazai és külföldi személy és szerv könyvajándékaért vagyunk hálásak.

Könyvtárunk heti 32 órában látta el az olvasószolgálati feladatokat és a feldolgozás egy részét. A többi munkát a nyitvatartási időn kívül. A könyvvásárlásokban és szállításokban jelentősen kivette részét központi könyvtárunk munkatársa, Mányosi János Deák-téri presbiter és több teológus, így Brebovszky János, Csepregi András, Sándor Frigyes, Vető István és mások. A tanév folyamán könyvtárosaink 1294 könyvet kölcsönöztek ki, mintegy 500 esetben adtak szaktájékoztatót, felügyeltek 878 helybenolvasásra, az egész tanévi könyvtári forgalom — az előző évi 2880 művel szemben — 3360 mű volt. A fáradságos munkáért — amelynek során Papp Ivánné könyvtárvezető az I. éves hallgatóknak felkérésre külön előadásokat is tartott — hálás köszönetet mondok a könyvtár minden dolgozójának.

Hivatásunk felkészítő közössége: teológus otthonunk

Másfél évtizede áll a Teológus Otthon élén dr. Selmeczi János otthonigazgató, kari jegyző, a görög és latin nyelv és az ökumenika előadója. A Teológus Otthon 1982/83. évi működéséről benyújtott részletes

jelentéséből idézek, amikor még rövid tájékoztatást adok hallgatóink létszámáról, elhelyezéséről, a nevelési alkalmakról és a gyülekezetekkel való kapcsolatokról.

Az elmúlt tanévre a finn és szlovák ösztöndíjas hallgatóval együtt 49 teológus iratkozott be, 6 hallgató pedig katonai szolgálatot teljesített. A beiratkozott hallgatók közül az Otthon lakója volt 34: ezek közül 18 férfi és 16 leány. A leányhallgatók egy része idén is a Karácsony Sándor utcai otthonban, és részben itteni épületünk földszintjén nyert elhelyezést. Végleges otthonuk biztosítása érdekében többirányú lépéseket tettünk.

A *nevelési alkalmainkról* szólva, nagy gondot fordítunk a rendszeres reggeli áhítatokra. Ezeket a hallgatók tartják a bibliaolvasó útmutató aznapi igéje alapján, havonta pedig professzorok is bekapcsolódnak igehirdetéssel. A tanév elején az áhítatok céljára és szolgáltató nagy előadó termet kápolnaszerű teremmé alakítottuk át. A dobogót szőnyeggel, a homlokfalat pedig kárpittal vontuk be, és az igehirdetések számára pulpistát állítottunk fel. Péntekenként déli, hétfőn és csütörtökön esti áhítatokat tartottunk — utóbbiakat hitméllyítő bibliaóra keretében — szerdánként pedig énekes liturgiával evangélikációs istentiszteleteket vezettünk be. Itt a meghívott 26 lelkész vagy lelkészno igehirdető szabadon választott textus alapján prédikált. Az énekes liturgiát egész évben Trajtlér Gábor előadónk vezette. Ezek az evangélikációs alkalmak nemcsak azért bizonyultak hasznosnak, mert a hallgatóknak alkalmuk volt sok vidéki lelkészt megismerniök és sokféle igehirdetést hallgatniök, hanem azért is, mert az ilyen hitébresztésre és hitméllyítésre a hallgatóknak nagy szükségük van.

A már említett *Fórum-előadások* mellett a keddi *otthonórák* az Otthon, a szupplikációs és teológusnapi szolgálatok és egyéb problémák megtárgyalására került sor, sokszor meghívott előadókkal. Dr. Takács Dánielné Kováczházi Zelma a gyermekmunkáról, Szabó Lajos a pécsi ifjúsági munkáról, Fabiny Tamás amerikai szolgálatáról, Deme Dávid pedig a lelkészházaspárok szolgálatának problémáiról tartott előadásokat. Ezeket mindig a hallgatókkal való eleven megbeszélés követte.

A szokásos, első éveseknek szóló „*bagolytúrát*” a rossz idő miatt ebben az évben Budapesten tartottuk meg azzal a céllal, hogy az új hallgatók tréfás módon ismerkedjenek meg fővárosunk nevezetességeivel.

Az otthonigazgató és a tanári kar munkáját segítették ebben a tanévben is az *ifjúsági vezetők*: Zólyomi Mátyás szenior, Bencze András és Piri Magdolna proszeniorok, valamint Hüffner Györgyi, a Karácsony Sándor utcai hallgatók felelőse. Piri Magdát betegsége idején Fabulya Hilda helyettesítette.

Ebben az évben is szép munkát végzett az *ifjúsági énekkar*. A kar vezetését Luptákné Hanvy Máriaától Vető István II. éves hallgató vette át. Az akadémiai ünnepélyeken kívül az énekkar tagjai teológusnapokon is sok szép szolgálatot végeztek.

Az otthoni gyülekezetekkel hallgatóink az évközi hazautazások, valamint a szünetek alkalmával tartják a kapcsolatot. Ezen kívül rendszeresen hospitálnak egy-egy gyülekezetben, a budapesti gyülekezeti alkalmak közül pedig különösen az ifjúsági és gyermekmunkában vesznek részt.

Igen nagy, az előző éveket is felülmúlók voltak a *szupplikációk és teológusnapok* alkalmai és azok bevételei. 197 gyülekezetben volt e tanévben szupplikáció és 33-ban teológusnap, vagyis összesen 230 gyüleke-

zetet értünk el hallgatóinkkal. Az adományok összege 1 143 785 Ft volt, — 260 000,— Ft-tal több, mint a megelőző évben. Különösen is ki kell emelnünk a Fejér-Komáromi Egyházmegyében tartott nagyheti teológushét adományösszegét: 87 349 Ft, de szinte megszámlálhatatlan sok gyülekezet mutatja meg szeretetét és áldozatkészségét a lelkészképzés iránt.

Az elmúlt tanévben a legtöbb szupplikációs szolgálatot Tamásy Zoltán (12), Fabulya Hilda és Molnár Éva végezte, a legtöbb teológus-napi alkalmon Bahorecz Katalin (17), Nagy Edina, Tóth Márta és Vető István vett részt. A végzős hallgatók közül teológiai tanulmányai alatt Mekis Ádám 61, Hanvay Mária 60, Koczor Tamás 55 gyülekezetet látogatott meg ilyen alkalmakkor. A szupplikációs előkészítést e tanévben dr. Nagy István előadónk végezte.

Teológus Otthonunk és lelkészképzésünk különböző céljaira e gyülekezeti alkalmaktól függetlenül is meghatóan nagy összegek *alapítványok és adományok* folynak be. Reissmann Miksa festőművész leányai, Németh Margit presbiter képadományai és több névtelen hittesterünk pénzadománya egyházunk sok tagjának élő hitét és egyházszeretét tükrözi. Legújában, ez év májusában kaptuk az eddig legnagyobb alapítványt: a 300 000,— Ft-os Perczián-alapítványt özv. Györgyfalvy Lajosné Perczián Edit óbudai egyháztag részéről. Kamatait jövő tanévtől kezdve osztjuk ki az adománylevelében lefektetett kívánságai szerint.

A korábbi, már kamatosított alapítványok elosztását tanári karunk ülése a következő módon határozta el: a 100 000,— forintos Hermann Valéria nyelvi alapítvány kamatát, 5000,— Ft-ot Brebovszky Éva II. éves hallgatóknak, néhai Gaevert-testvérek 100 000,— forintos alapítványának kamatát, 5000,— Ft-ot Csepregi Erzsébet végzős hallgatónak, néhai Gritsch Mihályné 100 000,— Ft-os alapítványának kamatát, 5000,— Ft-ot Hüffner György III. éves hallgatónak, Osztein Katalin 50 000,— Ft-os alapítványának kamatát, 2500,— Ft-ot Bakay Péter végzős hallgatónak itéli. Pánczél Andrásné pécsi hittestvérünk 5000,— Ft-os adományát fele-fele részben megosztva Vető Béla és Tóth Mária II. éves hallgatók, a Pest Megyei Egyházmegye 4000,— Ft-os különadományát pedig megosztva Magassyné Csonka Zsuzsanna albertirsai és Sándor Frigyes gödöllői hallgatók kapják. Mind magunk, mind a hallgatók nevében köszönetet mondunk minden kedves adakozónak. (Az egyenként 500,— Ft-os, összesen 7500,— Ft értékű szupplikációs jutalmak az említett adományok összegével együtt a dékáni hivatalban vehetők át.)

Amikor dékáni hivatalunk három évtizede oly pontos és hűséges vezetőjének, Kesztyer Lászlónénak, valamint a konyha vezetőjének, Virág Lajosnénak és két munkatársának is hálás köszönetet mondok, zárom dékáni jelentésemet.

Isten iránti nagy hálával tartozunk mindazért, amivel Ő Szentelke által — és sokszor emberi eszközökön keresztül — reménységünkön felül Magyarországi Evangélikus Egyházunkat és benne Teológiai Akadémiánkat megajándékozta.

Luther Márton születésének 500. évében reformátorunk szavaival fejezem be beszédemet. Nem sokkal halála előtt így szól a rábizottakhoz: „Ti utánam következők, imádkozzatok és munkáljátok szorgalmasan Isten igéjét. Őrizzétek Isten világosságát. Legyetek vigyázók és felfegyverzetek. Végül Krisztusé lesz a győzelem!”

Konfirmációi vallástétel

Részletek az esperesi jelentésből

Ami ma velem történt, konfirmáció volt. A meghívóra is így került a szöveg: az újra megválasztott esperest megerősíti hivatalában az egyházkerület püspöke. (Azt talán nem kell magyaráznom, hogy a konfirmáció jelentése — megerősítés.) A mai ünnep engem a szó szoros értelmében megerősített. Erősített a szavazás egyöntetősége, úgy érzem ebben gyülekezeteink, egyházmegyénk bizalmát láthatom, köszönöm is. Erősített az egyházkerület püspökének személyemmel kapcsolatos javaslata is, ebből talán eddigi szolgálatom méltánylását és a jövőre nézve bizalmat olvashatok ki. Újraválasztásomban benne érzem az Állami Egyházügyi Hivatal bizalmát, köszönöm ezt is. Azt remélem, hogy a Pest Megyei Tanács egyházügyi titkárával ezután is ilyen, mindent alaposan megbeszélő, részéről segítő, meleg kapcsolatban lehetek, mint azt eddig tapasztaltam. Erősít és lendületet ad szolgálatomhoz ez a mostani gyülekezet is, gyülekezeteink képviselői, testvéreim és barátaim, akik segíteni akarnak szolgálatomban.

Ha már a konfirmációnál vagyunk, emlékeztetem a jelenlevőket, hogy a konfirmandusok vallást is tesznek az oltár előtt. Kérem vendégeinket és a gyülekezetet, hogy szavaimat ilyen konfirmációi vallástételként hallgassák. Mert hitvallásomat szeretném elmondani az oltár előtt én is. Hitvallásomat megtett és az előttünk álló útszakaszcól, egyházmegyénkről, egyházunkról és a jövőnkéről.

Ehhez azonban hozzá kell tennem, hogy amit elmondok, az nem egyszerűen személyes konfirmációi hitvallásom, hanem mostani és ezutánai szolgálatommal én is erősíteni, konfirmálni szeretnék Isten Szentlelke segítségével. Úgy is fogalmazhatok, hogy egész esperesi szolgálatomat a konfirmáció munkájában látom. Ha Isten erőt, életet ad és áldását adja szolgálatomra, szeretném a Pest megyei Egyházmegyét a konfirmáció, megerősödés útjára vezetni. Isten segítsen minket, hogy a megkonfirmált esperes munkatársaival a rábizott egyházmegyét a konfirmáció útján vezesse.

Hogyan hangzik tehát a konfirmációi hitvallásom? Milyen úton szeretném a rám bízott egyházmegyét vezetni? Mi az, amiben gyülekezeteinknek erősödni kell, vagy, mik a megkonfirmált egyház vonásai?

1. **Erősödés a hitben.** „Minden a hiten múlik, ezen áll az egész keresztény élet” — írja Luther Márton, aki világosan tudta, vallotta, hogy a hit Isten ajándéka. Az egyház tehát nem egyszerűen a hitre épül, hanem Isten ajándékozó szeretetére, munkájára. Luthernél az „egyedül hit által” tanítása is egy sorozatra épül s így valószínűleg is meg: egyedül Krisztus, egyedül kegyelemből, egyedül az Írás alapján. Mindezek együtt építik bennünk, az egyházban a hitet. S mégis mer így fogalmazni: „minden a hiten múlik”. Nem akarok ünneprontó lenni, de konfirmációi vallástételelem első mondata: „minden a hiten múlik”. Lehet, hogy éles, kihegyezett a fogalmazás, de még tovább is megyek. Amikor egyházmegyénk útjára, jövőjére gondolok, akkor is azt mondom és vallom Lutherrel: „minden a hiten múlik”.

Meggyőződésem, hogy az idei Luther-év, születésének 500. évfordulója sem egyszerűen az „ünneplésért” van, s élet végén a feladatokat „kipipálhatjuk”. Ez az esztendő különösen szembesít minket reformátorunk tanításával, még inkább az általa újra felfedezett evangélium-

mal és megkérdez minket: Istennek mai népe hitben járunk? Evangélikusok vagyunk?

Ennek a hitnek csak egyetlen vonását emelem ki Luthernek egy másik mondatával: „A hit lényege, természete, hogy Isten ígéjére hagyatkozik és azon épül. Ahol nincs ige, ott nem lehet hit sem.” Ez más szóval azt jelenti, hogy a konfirmáció útja az ige hallgatása. Egyházmegyénkben rengeteg ígehirdetési alkalom van. Általában az ígehirdetési alkalmakat egyházmegyénk népe megbecsüli. Vannak példamutató *istentiszteleti életű gyülekezeteink. Van gyülekezet, ahol általában a gyülekezet egyharmada hallgatja az ígehirdetést vasárnap.* Folyik az ifjúsági, gyermekmunkánk és sok gyermeket tanítunk az iskolákban is a hitoktatás alkalmával. Mindez persze elbizakodásra, még melegezésre sem ok. Vannak gyülekezeteink, amelyek e téren konfirmációra szorulnak.

Kérem lelkészársaimat, ilyen irányban gondolkozzuk el az ünnepi évben, méginkább ilyen hitre hívóan hirdessük a konfirmáló evangéliumot. Kérem a gyülekezeteket, ilyen szívvel és figyelemmel vegyenek részt az alkalmakon és hallgassák az ígehirdetéseket. Isten adja, hogy az ünnepi év és az előttünk álló szakasz ne a hitben gyengülés, hanem az erősödés szakasza lehessen, mert „minden a hiten múlik, és ezen áll az egész keresztyén élet” — az egyház élete is.

2. *Erősödés a szeretetben és a testvéri közösségben* — így hangzik hitvallásom második mondata. Amikor Pál apostol ezt írja: „megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három” — így folytatja: „ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet”. Figyeljünk csak: nem a hit, nem is a remény, hanem a szeretet. Sőt tovább megy: „ha teljes hitem volna is, úgyhogy hegyeket mozdíthatok el, szeretet pedig nincs bennem: semmi vagyok”. Mivel Pál egyes szám első személyben szól, konfirmációi vallástételtem én is így fogalmazom: esperesi szolgálatom is üres testvéri szeretet nélkül. Amit Pál önmagáról mond, az egész egyház életére is elmondható. Lehet egek ostromló a hitünk, lehet csodálatosan zengő az istentiszteletünk, szeretet és szolgálat nélkül minden hamis és üres. (S ez nemcsak megbékülést, vagy valami nyájasságot jelent, nem is valami mindent „megszépítő”, állandóan mosolygó magatartást, ilyen tőlem se várom senki esperesi szolgálatomban. A szeretet a másikért való élet, terhek átvétele, szolgálat, méghozzá mindenki szolgálata mindenki felé. Ez az, amit más szóval diakóniai struktúrának, szeretet által formált gyülekezeti életnek nevezünk. Ezen a téren is erősödéssre van szükségünk.

A gyülekezeti alkalmakról már szoltam. Ezen a ponton azt kérem, hogy ezekben az alkalmakba vigyünk melet, szívet, testvéri szeretetet, legyen minden alkalomunk „agapé”, „szeregetvendégség” is. Ezt a célt szolgálják az egyházmegyei alkalmak is, a presbiteri konferenciák, papné és kántortalálkozók, sőt az énekkari találkozók is. Az egyik ilyen idei alkalom után hazafelé néhány testvérünk így fogalmazott: „aki egyszer ilyenlen résztvett, többé nem marad el”. Nem egyszerűen „találkozóról” van szó, hanem a szeretetközösség ápolásáról, egymás jobb megismeréséről. Egyházmegyénket ezen az úton szeretném vezetni a jövőben is, hogy egyre jobban kirajzolódjék abban az egymást megismerő, hordozó testvéri szeretet, így szolgáljon minden gyülekezet minden gyülekezetnek.

Nemcsak az egymáshoz közelebb kerülésről van itt szó. Mindezek az alkalmak egyre inkább beépítenek minket egész egyházunk vérkeringésébe, életébe és szolgálatába is. Így erősödik a közegyházi felelős-

ségünk is. Egész egyházunk életének ugyanis nemcsak hordozott, hanem hordozó tagjai is szeretnénk lenni. Esperesi vizsgálataim alkalmával külön téma mindig: mennyire erősödik egy-egy gyülekezet közegyházi felelőssége? Nem az önmagát ápolgató gyülekezet a célunk, hanem az egész egyházunk életét segítő és hordozó gyülekezet. Én még emlékszem gyülekezetünkre, amely mintha kerítéssel vette volna magát körül, itt-ott még ma is érzem. Egész egyházunkban élni azt jelenti: ismerni életét, tájékozódni útjáról, helyzetéről. Ezt nem tudom elképzelni anélkül, hogy valaki hetilapunkat, az Evangélikus Életet ne olvassná. Egyházunkban élni azt is jelenti, ismerni és vállalni döntéseit, hitbeli, egyházpolitikai és politikai döntéseit egyben. Egyre inkább konfirmáldni a diakóniai teológiánkban. Mindez együtt közegyházi felelőség. Visszatérve esperesi vizsgálataimra, örömmel jelenthetem, hogy egyházmegyénk gyülekezeteinek közegyházi felelőssége erősödően van. Ez nemcsak az egyházunk anyagi telheinek vállalásában mutatkozik meg, nemcsak az egyházunk anyagi terheinek vállalásában mutatkozik meg, hanem. Egyre több ezen túlmenően az érdeklődés egyházunk egész szolgálata iránt. Nem az én feladatomban egyházmegyénket a többivel összehasonlítani. Azt azonban vallom, hogy nem hátul kullogunk, nem is szeretnénk, inkább erősíteni szeretnénk minden testvérünket is. Szeretnénk például teljes erőnkkel és szeretetünkkel segíteni egyházunkat az LVSZ jövő esztendei budapesti nagygyűlése előkészületében is nemcsak forintjainkkal, vendéglátásunkkal, részvételünkkel, hanem gyülekezeti életünkről szóló hiteles bizonyoságtétellel is.

Hitvallásomban szorosan az eddigiekhez tartozik, mégis külön hangsúlyt akarok adni annak, hogy a konfirmáció útja

3. *Erősödés a felelős szolgálatban is.* Amikor Pál apostol 1Kor 13-ban a szeretetet „leírja”, csupa cselekvést jelentő szót használ. Így lehet fogalmazni: ezt teszi, ezt pedig nem teszi a szeretet. Szeretetünknek tehát tettekből, a mindennapi életünkben kell megmutatkoznia. Ezt a hitből és szeretetből folyó életet nevezem felelős szolgálatnak.

Erősíteni kell felelős szolgálatunkat közvetlen környezetünkért. Ahogy a keresztyén életnek otthon kell megnyilvánulnia elsősorban, úgy nálunk is. Most az otthon alatt közseégeinket, városunkat, megyénket értem elsősorban. Hamisan cseng minden szép szó a szeretetről, ha ebből otthon, városunk vagy községünk nem vesz észre, nem tapasztal semmit. Ismerek viszont gyülekezeteket sorainkból, akik szép példáját adták ennek a szolgálatnak egy-egy iskola, kórház, vagy útszakasz megépítésénél. Diakóniai szolgálatunk közvetlen környezetünkben kezdődik. Nekem örömem, ha egy-egy presbiter-testvéremmel a Tanácsülésén találkozom és éppen úgy vitatjuk községünk fejlődésének kérdéseit, mint vasárnap gyülekezetünk jövőjét. Kérek minden lelkészt és gyülekezetet, hogy mindent kövessenek el községük, környezetük szépitéséért, fejlődéséért.

Ebbe a vonalba tartozik a rendezett családi élet és a hivatás komoly gyakorlása. Társadalmunk részéről ez gazdasági kérdés is, állítom, hogy ennél több is, részünkről pedig Krisztus követésének a kérdése. Milyen szolgálatot végez az az evangélikus, akinek családi élete zilált, hivatását pedig nem komolyan végzi? Nem kellene erősíteni ezen a téren is? Örömről, hogy egyre többen vannak egyházmegyénkben olyanok, akik példás családi és hivatási életükkel építik, fejlesztik szocialista társadalmunkat. Jó tudnunk, hogy hazánk fejlődésében egyházunk tagjainak szeretete, tudása is benne van. Bízatom is evangélikus testvéreim

met egész társadalmunk iránti erősödő felelősségre, ennek mindennapi megélésére.

Ennek a felelős szolgálatunknak egyre szélesebb a horizontja, egyre több a lehetősége. A Hazafias Népfront keretén és fórumain belül szintén kivétel nélkül mindegyikünknek helye és szolgálata van. Itt nemcsak a tisztségekre és bizonyos tagságokra gondolok, hiszen mindnyájan nem vállalhatunk ilyeneket, hanem inkább a feladatokra, amelyeknek megvalósításából mindenki kiveheti részét.

Egyházunk szolgálatához és hitvallásomhoz hozzátartozik a béke szolgálata is. Ma különösképpen, amikor szinte visszatértünk a hidegháborús szakaszba. Most azonban még egy ennél is veszedelmesebb továbblépésre szeretném a figyelmet felhívni. A napokban olvastam egy nyugati újságban megjelent cikket ezzel a címmel: „A hidegháború, mint szent háború”. Arról van szó, hogy az Egyesült Államok elnöke egy ún. „Evangelikále”, magát evangéliumának nevező csoport előtt azt bizonygatta, hogy a Szovjetunió minden gonosz összessége, természetesen ateizmusa miatt, s vele szemben az Egyesült Államok a „szabad ország”, ahol virágozhat a hit, a keresztyén állam, ahol — még ezt is hozzá merte tenni: „semmilyen gyűlöletnek, a faji gyűlöletnek sincs helye”. Nem nekem kell levonom a következtetést, az említett nyugati egyházi lap írja: annak idején Hitler is így kezdte el „szent háborút”.

Mindez miért történik? Egyszerűen azért, hogy az Egyesült Államok fölénybe kerülhessen, az erő helyzetéből diktálhasson és a fegyverkezéssel, annak kényszerítő erejével gazdaságilag gyengítsen. Közben pedig félelmesen sok nukleáris erő halmozódik fel a világon mindenütt. Tudósok kiszámították, mi történne, ha a világon meglévő robbanófejek felét felrobbantanánk. Az eredmény: kevesen élnék túl, de a túlélők sem tudnának az életnek örülni.

Ezért örülünk, hogy a béke erői növekszenek napjainkban. Örülünk annak, hogy az egyházak is egyre jobban ráeszmélnék arra, hogy a béke szolgálatára hívtak el a világ minden táján.

Amikor ennek örülök, egy dologra felhívom a figyelmet. Néha Nyugatról olyan biztatást kapunk, hogy békemunkánkat ne kormányunkkal együtt, hanem velük szemben gyakoroljuk. Vagy legalábbis arra ösztönöznek: a békemunkához tartozna a katonai szolgálat megtagadása is. Ezt nevezi idegen szóval pacifizmusnak.

Mi soha nem mondtuk, hogy csak a világ egyik része, mondjuk az Egyesült Államok szereljen le. Kívánságunk és akaratunk, hogy mindkét nagyhatalom és minden nukleáris hatalom álljon meg a fegyverkezéssel, fagyassza be azt, sőt ne halmozódjék, hanem csökkenjen a pusztító fegyvertár. Csakhogy nekünk ezt hazánkban nem a kormányunkkal szemben kell mondanunk, hanem velük együtt, mert kormányunknak is ez az őszinte törekvése. Másrészt a mai helyzetben nem megoldás a hadviselés megtagadása, a pacifizmus.

Mi a célhoz vezető út? Egyetlen létezik: a tárgyalás. A bizalmatlanság helyett a közös asztalhoz ülés, a közös, őszinte akarat, a komoly véleménycsere, az egymás ajánlatára való komoly figyelés. Ezért nézünk várakozással és reménységgel a genfi tárgyalásokra. Ezért kérjük a kormányokat, hogy közeledjenek egymáshoz, a békés megoldásokat keresve. Reméljük, hogy a moszkvai világvallások konferenciája, a világ egyházi vezetőinek uppsalai találkozója, de az előttünk álló EVT vancouveri nagygyűlése és a jövő évi LVSZ budapesti nagygyűlése is ezt szolgálja. Ebből a szolgálatunkból természetesen az imádság sem

maradhat ki, a békéért meg nem szűnő könyörgésre biztatoki és hívok minden gyülekezetet és testvért.

Igy erősödhetünk végül reménységben is. Nem lehetünk túlságosan optimisták, de nem vagyunk pesszimisták sem. Reménységünk talaja azonban az előbb elmondottakon túl a Krisztus evangéliuma és ez ad erőt a teremtett világért való hűséges szolgálatra. Meggyőződésem és hitvallásom utolsó részéhez hozzátartozik: csak így fogunk tudni megállni az utolsó napon Urunk előtt. A mi reménységünk persze nem egyedül a világ jövője, hanem az élet és üdvösség, amit Urunk szerzett nekünk. Oda csak az nyer bemenetet, aki útközben a diakóniai szolgálatot teljesíti. A diakónia egyháza a jövő, a reménység egyháza, az üdvösség népe.

Konfirmációi, hitvallás hangzott el. Tudom, nemcsak az enyém, sokan látják velem együtt, hogy szükségünk van a hitben, szeretetben és reménységben való konfirmációra.

Keveházi László

Tanulmányok

Az emberről

„Ki értette így az embert, / és ily kevéssé önmagát?...” — teszi föl a kérdést Váci Mihály századunkról szóló versében.

Valóban, ha a könyvkiadást nézzük, az emberrel rengeteg könyv foglalkozik. Az antropológiák meghatározzák az ember rendeltetését, az emberi tulajdonságokat. Úgy érezhetjük, hogy mind jobban és jobban feltárul előttünk az a titokzatos csoda, akit embernek nevezünk.

Mégis igaz az idézet második része is. Kevésbé ismerjük önmagunkat. Minél inkább megismerni véljük világunkat és benne az embert, annál inkább elbizonytalanodunk, ha önmagunk után kérdezzük. Hiányzik az ember identitástudata. Miért is élünk, mi is a rendeltetése életünknek?

Moltmann rámutat arra, hogy a bibliai történetekben az emberi lét értelméhez, az ember küldetésének lényegéhez nem jutunk el akkor, ha csupán összehasonlítjuk a teremtettséggel. De nem nézhetjük az embert coram Deo állva sem. Mindig abban az isteni küldetésben kell néznünk az embert, mely felülhaladja az emberi erő és képesség határait.¹

Láthatjuk ezt az Ószövetségben olvasható elhívásokból. Mózes és Jeremiás szabadkozását emelem most csak ki. Tehát önmegismerése az embernek mindig az isteni elhívás és küldetés tényében valósul meg.

Nemcsak az a kérdés, hogy kicsoda az ember, hanem az is, hogy kivé lehet? Isten erejével, Krisztus szeretetével.

Nézzük meg tehát az Ószövetség és Újszövetség emberképén keresztül azt, hogy mi is a helyünk, rendeltetésünk a világban. Nem indulhatunk ki tehát úgy az emberből, mint egy önmagában meghatározható létezőből, hanem csak úgy közeledhetünk az ember felé, önmagunk felé, hogy nem feledkezünk meg teremtmény voltunkról. Ekkor pedig az emberre, önmagunkra tett kérdés két kérdésre redukálódik. Hiszen az Újszövetségben éppen úgy, mint az Ószövetségben az emberre vonatkozó kérdés nem más, mint bűnére és megváltottságára vonatkozó kérdés.²

Az ember az Ószövetségben

Az Ószövetségben az ember, mint oszthatatlan egység áll előttünk. Ellentétes ez az ábrázolási mód a görögökével, hiszen a görög filozófiaia tanítás a testet és a lelket különválasztva értelmezi, a lelket felsőbbrendűnek tartva, mint a testet.

A ószövetségi ember ezért amikor megpillant egy személyt, vagy dolgot, nem kezd el analizálni a róla kapott benyomásokat, hanem igyekszik azokat koordinálni.³ Így teljesebb lesz látásmódja. Nem választja el az érzelmi és értelmi tevékenységeket az Ószövetség. Ezért lehet a személyiség bibliai fogalma a szív. „Ahol a Bibliában az emberről, mint egészről van szó, mégpedig a személyi egység aspektusából

nézve, ott a Biblia a szívet említi. A szív az ember isteni eredetéből kiindulva szerepel, mint az ige és az isteni szeretet elfogadó és továbbadó központja.⁴

A teremtő Isten az, aki meghatározza az emberek életét. Hiszen az Ószövetség embere az életét nem egy természetes folyamatként értékeli, hanem Istentől kapott ajándékként, mely egyúttal feladatot is jelent. Ezért az ember számára a valóság nem statikus, hanem dinamikus egység, mely mindig erőkből és cselekvésekből áll. Mozgásának irányát és erejét az Istennel való találkozásából nyeri. Zimmerli rámutat arra, hogy az ember az a lény, aki Isten képét viseli, ezért csak úgy fogja betölteni rendeltetését, ha Isten közelében marad, akihez hasonló.

„Ha azt mondjuk, hogy Izrael elképzelése a világról csak istenhítenek különlegességéből kiindulva érthető meg, úgy ez az emberre vonatkozó elképzeléseire fokozott mértékben érvényes. Izrael az «emberről» nagyon ritkán beszél. Az embert mindig Istennel szemben látja.⁵

Vagy Istenhez fordul az ember, vagy elfordul Tőle, de sohasem abszolutizálja történetietlenül. Persze ez nem jelenti azt, hogy az Ószövetség az embert, az emberi jelenséget egyáltalán nem venné figyelembe. Hiszen gondoljunk csak az üdvtörténet megelőző őstörténetre, mely az antropológiai ismeretek halmazát adja. Természetesen ezt nem lehet a Teremtőtől és akaratától függetlenül értelmeznünk. Az oly széles érzelmi skálája az embernek viszonylag egységes, amikor az Istenhez való viszonyról van szó. G. von Rad utal arra, hogy ezt az egységet az jellemzi, hogy az ember fellázadt és elszakadt Istentől és állandóan szüksége van Isten megbocsátására, vezető szeretetére.⁶

Az Ószövetség emberképe ott válik sokszínűvé, amikor az embernek a másik emberhez való viszonyáról van szó. Hiszen az ember teljességére csak a másik emberhez való viszonyában juthat. Már a szó, hogy „ember” is egy absztrakt fogalom, hiszen Isten az embert férfivá és asszonnyá teremtette.

O. Weber így fogalmazza meg az Istenhez és az emberhez való kötöttséget: „Az ember igazán emberré az Istenhez és a másik emberhez való viszonyában lesz.”

A társhoz való viszony tehát elsősorban az ember teremttségéből következik: férfivá és nővé teremtett, de teremttségének állapota ugyanúgy vonatkozik a közösségben betöltött helyére és feladatára is. Nem egy profán életmód ábrázolása ez, hanem az embernek Istentől motivált életmódja. Különbözik ez a látásmód a környező vallások világgképétől. Hiszen Izraelen belül az embernek egyedülálló mitológiátlanítása ment végbe. Kiesett az ember életéből a varázshatalmak jelenléte. Nem találjuk már azt az embert, aki ellenségeivel szemben különféle varázslatokhoz folyamodik. Mitológiátlanodott a nemiség szférája is. Sőt a királyság sem volt olyan mítikus státusz, mint egyes környező népeknél.⁷

Az ember az Újszövetségben

Ahogyan az Ószövetség, úgy az Újszövetség sem nyújt zárt antropológiát. Az emberről szóló kijelentései mindig a teológiai kijelentések részei.⁸

Mindig az Isten előtt élő emberről van szó: teremttségében, mlandóságában, megszólíttóságában és kiválasztottságában, engedelmeségében és engedéltségségében, Isten haragja és kegyelme alatt.

„Jézus nem egzegetálja a Biblia első fejezetét (a teremtéstörténetet), bár egy ízben használja kijelentését (Mt 10,6 kk). Minden zsidó emberrel közös a teremtő Istenben és Úrban való ószövetségi hite, aki életre hívta és atyai gondoskodásával kormányozza a teremtett világot. Isten, a Teremtő, közvetlenül van jelen Jézus szavaiban, úgy, ahogyan kinek-kinek a szeme előtt áll, nagyon konkrétan, mindig egyéni módon, egyik vagy másik teremtményében.”⁹

A szinoptikusok emberképe

Az ember, mint teremtmény, Istennek engedelmességgel és szolgálattal tartozik a bérre való igény nélkül (Lk 17,7 kk).

Jézus engedelmességre hívó szava feltételezi mindenki bűnösségét (Mk 1,15; Mt 6,12; Mt 5,45; Mt 9,13; Lk 15,7 stb.). Ezzel egyidejűleg vannak kijelentések arról a nagy értékről, melyet a bűnös ember is jelent Isten szemében (Mt 6,26/b; Mt 10,29 kk; Lk 15).

Az ember rendeltetése az „Isten-gyermekség” (Mt 5,45—48). Ugyanakkor az ember, mint a teremtett világ része, (márj létével is túlmutat önmagán a Teremtőre és az eljövendő Úrra. Életének hajtóereje megváltozik. Ezen a ponton tér el az Ószövetség és az Újszövetség emberképe. Hiszen mindkettő az ember feladatát, rendeltetését hangsúlyozza, mégis más a kettő motivációja.

Új motiváció

J. Jeremias teológiájában a Jézus által hozott motiváció jelentőségét emeli ki.¹⁰

Nem elég kijelenteni, hogy az új aion élettörvénye a szeretet, hiszen a szeretet parancsa már az Ószövetségben is megvolt. Kérdés, hogy csupán ennek a parancsolatnak az ismétléséről van-e szó, vagy felülmúlásáról is? Ebben az esetben elsősorban a Hegyi Beszéd anti-téziseire gondolhatunk (Mt 5,21—5,48).

A szeretet heroizmusában lehetséges a törvény parancsolatainak a betartása. Azonban, ha csak idáig jutnánk el a magyarázatban, akkor nem lenne több számunkra Jézus törvényértelmezése, mint amit a qumráni esszénus etikában megtalálhatunk. A zsidóság is beszélt a Tóra megigazításának heroikus etikájáról. Jézus tanításában tehát nem ez az új. Az egyedülállóak nem a Jézus etikájában támasztott szigorú feltételek, hanem egészen más: a motiváció.

Az ősi zsidóság gondolkodását az érdemszerzés töltötte be. Az emberi cselekvés mozgatója számukra a jutalomba vetett reménység volt. Kérdés, hogy Jézus is ilyen értelemben beszél-e a jutalomról. Jézus kora szóhasználatához igazodunk, amikor a jutalomról beszél. Úgy folytat polémiát, hogy a vele ellentétes gondolatok nyelvi fordulatait átveszi. A polemikus él világossá válik, ha ebben az összefüggésben Mt 6,1—6-ot megvizsgáljuk. Jézus itt azt mondja: ha te adományt adsz, felejtse el, mert a mennyei Atyád, aki látja, amit titokban cselekedtél, megjutalmaz téged.

Jézus bár átveszi a „jutalom” kifejezést, mégis figyelmezteti tanítványait, hogy nem lehetnek jutalomközpontúak, hiszen el kell felejtetniük jócselekedeteiket. Mt 25,37—40-ből válik világossá, hogy Isten mást tart jócselekedetnek, mint az ember. Az utolsó ítéletről szóló rész a jutalomközpontú gondolkodás teljes elvetése.

A szinoptikusok és János evangéliuma is gyakran használják a „rabszolga” kifejezést, mely arra utal, hogy a rabszolga teljesen urának van kiszolgáltatva, a jutalom is egyedül urától függ. A rabszolga nem léphet föl követelésekkel. Jézus amikor bérről beszél, akkor nem a napszámossal jutalom-igényéről van szó, hanem a rabszolgának a váratlanul kapott jutalmáról. Mt 10,42 olyan dolgot jelöl a jutalomra érdemesnek, mely a keleti gondolkodásban természetesen volt, nem járt érte jutalom. Isten azonban hétköznapi cselekedetet is megjutalmaz. Ebben az esetben nyilvánvaló, hogy nem lehet érdemről beszélni. Az érdem az emberi teljesítményre tekint, a jutalmazás viszont Isten bőségét állítja a középpontba. Az érdemszerzés motívuma helyére éppen ezért Isten országának új motívuma lépett, mely nem más, mint a hála Isten ajándékáért.

Mivel Isten megbocsátotta a bűnöket, ezért a tanítványoknak is tudniuk kell megbocsátani. Az isteni megbocsátás azt jelenti, hogy Isten igényt tart arra az életre, melynek megbocsátott. A megbocsátásban részesült életnek tehát a mozgatója Isten szeretete lesz.

Mt 5,44-ekben az ellenség szeretetéről szóló jézusi parancsban fogalmazódik meg leglényegesebben, hogy Isten gonoszok iránti szeretetének megtapasztalása minket a vélt ellenség szeretetére kell, hogy indítson. *Isten országának területén a cselekvésnek nem a jutalom várára lesz a motívuma, hanem a hála Isten megtapasztalt bűnbocsánatáért.* Aki Jézussal kapcsolatba kerül, az az Isten túláradó szeretetével is kapcsolatba kerül, mely azután motiválóként hat életére.

A jánosi iratokban

Úgy jelenik meg az ember, mint aki — a jánosi terminológiával élve — a világ rabságába esett. Ezzel létét hibázta el.¹¹ Jézus döntés elé állítja. Döntés közben kell bizonyítania az embernek, hogy honnan való. Honnan nyeri erejét. A „világból” vagy Istentől (v. ö. Jn 8,47 és 1Jn 4,5-öt Jn 5,24-gyel pl. a döntésre való felhívással Jn 6,44). Itt nem a „világ” leértékeléséről van szó, hanem arról, hogy az ember Jézus által felszabadulva minden káros kötöttség alól, szabadon élhet a világért. Jézus főpapi imájából világosan kitűnik ez.

Pál apostolnál

Pál teológiájában az ember és környező világa elválaszthatatlanul összetartozik, mégpedig mint a teremtettség és teremtmény. Isten előtt pedig mindkettő elveszett és megváltásra szorult állapotban van.

Kölcsönös hatással van egymásra az ember és környezete. Pál apostol gyakran használja a „világ” kifejezést az „embervilág” értelmében (Rm 3,19; 12,12; 2Kor 5,19).

Az embernek és világának állandó reakciója megmutatkozik Pál antropológiai fogalmaiban is. Amennyire nem tárgyalja Pál apostol Isten létét és fogalmát absztrakt módon, vagy amint a teremtetést sem teszi „tantétellé”, ugyanúgy nem találkozunk nála az emberről szóló teoretikus kijelentésekkel sem.¹²

Mégis kialakul Pál leveleiből egy emberkép, mely nem részleteiben, egyes tulajdonságaiban ábrázolja az embert, hanem teljességében, még akkor is, ha különböző szempontok szerint vizsgálja. A legátfogóbb és teológiailag is legfontosabb páli fogalom az emberről: a test (szó-

ma).¹³ Használja a testi jelenlétre (1Kor 5,3; 2Kor 10,10), a testi szenvedésre és fájdalomra (Gal 6,17; 1Kor 9,27; 2Kor 4,10), a nemi életre (1Kor 6,15; 7,4).

Döntő azonban, hogy Pál a testet és a testiséget nem úgy érti, mint ami egy része az embernek, mint ahogyan az ógörög formában a testről, mint a lélek sírjáról és a lélek fogságáról van szó, vagy mint ahogyan a korinthusi entuziasztikusok a testet, mint valami alacsonyabbrendű földit, a magasabb rendű pneumatikus éntől megkülönböztették (1Kor 6,12 kk). A test Pál számára az ember a maga konkrét valóságában.¹⁴

Testiségében, — a maga konkrét valóságában — az ember állandóan kérdés elé kerül, hogy kinek is a tulajdona (1Kor 6,13 és 15 kk).

Bornkamm rámutat arra, hogy Pál a hívő egzisztenciájára tekintve „dualisztikusan” is beszél a testi létről.¹⁵ Természetesen nem egyfajta metafizikai dualizmus értelmében, mely a testiséget leértékeli, hanem az ember történetiségének és időhöz kötöttségének az értelmében (2Kor 5,1—10). Mint Isten teremtménye és tulajdona a keresztyén ember felszabadul az igazság szolgálatára, melyről egykor számot kell adnunk Istennek. A teljességre a színről színre látásokor jutunk el.

A görög gondolkodástól eltérően Pálnál a lélek „pszüché” fogalmának nincs domináló szerepe, hiszen nem jelöli ezzel az embernek a magasabb, halhatatlan énjét, hanem — ahogyan az Ószövetségben is — az ember életmegnyilvánulásának jelölésére használja ezt a fogalmat.

A szív fogalma Pálnál, ugyanúgy, mint az Ószövetségben is az ember egészében jelöli kívánságával és akaratával.

Fontos kifejezés a „lelkiismeret” fogalma is. Pálnál a lelkiismeret bár nem a legvégső fok a jó és a rossz megítélésénél, mégis a lelkiismerete mutatja meg sokszor az embernek, hogy ki is ő valójában, mennyire nem az, akinek látszani szeretne (1Kor 8,7 kk). A lelkiismeret is azt mutatja, hogy Isten akarata senki elől nincs elrejtve.

Az Istentől való eltávolodottságát az embernek a „hús” (szarx) fogalom fejezi ki. Ezt a fogalmat használja Pál, ha az embert Isten ellen való lázadásában, Istennek szóló ellentmondásában ábrázolja. Egyúttal az ember mulandóságát is jelöli (Gal 4,13; 2Kor 12,7; 4,11; Fil 1,22).

A keresztyén ember tudatos élete

A Biblia emberképéből kiindulva át kell gondolnunk, hogy mi is a feladatunk, mi is a célunk ebben a világban. Egyáltalán mi az ember rendeltetése. Tudatos életet kell élnünk, melyben elsődleges, hogy teremttségünk tudata domináló legyen. Hiszen helyünket a világban csak ebből a tényből kiindulva találhatjuk meg. Csak Isten szeretetétől motiválva tölthetjük be feladatunkat. Ezt pedig föl kell ismernünk, tudatosítanunk kell magunkban. Hiszen, ha az emberből ez a fajta identitástudat hiányzik, akkor a felebaráthoz való viszonya is eltorzul, az érdekek válik elsődlegessé. Niebuhr ezért így fogalmazza meg a bűn lényegét: „A bűnt azzal idézi elő az ember, hogy nem hajlandó elismerni teremtmény voltát, és elutasítja, hogy ő az élet totális egységének mindössze egy tagja. Többet mutat önmagáról, mint ami valójában.”¹⁶

Viszont önmagának kell eldöntenie, hogy milyen célok vezéreljék életét. A tájékozódási pontot elutasíthatja vagy elfogadhatja. Pannen-

berg rámutat,¹⁷ hogy az ember egy átfogó orientálódást keres a világban, de végsőkéig érvényes mértéket nem talál sem a természetben, sem a társadalomban. Olyan abszolút biztos végső célt nem talál, melynek élete minden döntését alárendelhetné. Az ember saját környezetében indul újra és újra el azért, hogy megtalálja ezt a végső célt. Nyitott minden felé, de észreveszi, hogy minden túlmutat önmagán. „Ezért a világ felé nyitottság alapján véve Isten felé nyitottságot jelent” (Pannenberg).

Ebben az állandó keresésben kerül az Isten felé vezető útra. Ez az út meg-megszakad, amikor az ember úgyérzi, hogy elérte rendelkezését, sikerek veszik körül életét. Bezáródik igen sokszor a kereső ember élete. Nem vándorol tovább a megkezdett úton, hanem önmagával megelégedve bezárkózik szűk világába. Elfelejt ilyenkor az ember Isten után kérdezni. Megszakad az Isten felé vezető út.

Az emberi önzésnek mély a gyökere. Az emberek, ahelyett, hogy túlnéznének önmagukon, azzal törődnek, hogy miként is igazolhatnák saját életüket.

A kozmikus fogalmakat, a tér és idő fogalmát is mindenki magára vonatkoztatva éli át, jól példázva, hogy saját életünk középpontjává akarunk válni. Ezért az itt és a most mindenki számára mást jelent. Az ilyen énközpontúság nyilvánvalóan nem áll harmóniában az ember világ felé nyitottságával.¹⁸

Niebuhr így ír: „A bűn lelki és nem testi eredetű, noha a lázadás szelleméből származó ragály megfertőzi a testet is, megzavarja annak harmóniáját. Más szavakkal: az ember nem azért bűnös, mert a teljességben csak korlátozott individuum lehet, hanem azért, mert a teljességet áttekintő képessége megcsalta őt, önmagát képzelve a teljességnék.”¹⁹

Ha az ember csupán önfenntartásaival törődik, óhatatlanul eljut akkor is arra a pontra, mely a bezárulást is jelenti számára. A keresztyén ember tudatos életének mindig Istenen tájékozódó Krisztus szeretetéből meghatározott, önmagán túltekintő, kereső élettel kell válnia. Valóban tudatos élettel juthatunk el ide. Mert csak egy önmagán kívüli cél meglátása adhatja meg a helyes viszonyulások kialakulását. Ezért írja Pannenberg, hogy az „énközpontúság” és a világ felé nyitottság nem oldható meg az emberből kiindulva. Majd azt írja: „a mi rendeltetésünk transzcendens, ami azt jelenti: csak akkor válik valósággá, ha az én mindig túlelemelkedik saját magán.”²⁰

Nem jelenti ez az embertársaktól való elfordulást. Sőt! A helyes viszonyulási rendszernek az alapja az, hogy megtaláljuk az egyedüli tájékozódási pontot. Ezen a ponton jutunk el egy nehéz kérdéshez: mi az a szeretet? Ez az a fogalom, amely oly sokszor devalválódott már az emberiség történelmében. Hangsúlyozom: hogy a fogalom devalválódott és nem maga a szeretet. Szándékosan a „tudatos élet” címszó alatt foglalkozom a szeretettel, ezzel a központi keresztyén szóval.

Mit is jelent a szeretet az ember életében? Ösztönt, szélsőséges érzelmet, egy helyes, dicséretre méltó jó emberi tulajdonságot? A szeretetet a legszubbjektívebb érzések közé soroljuk, vajon így van ez? A szeretetet az egyik legdicséretreméltóbb érzésnek tartjuk, vajon dicséretet vár az igazi szeretet?

Az emberről beszélve elérkeztünk tehát az egyik „legkeresztyénibb” fogalomhoz. Érdemes megállni és fölvetni a kérdést, mi is a szeretet? Oly sokat tették föl ezt a kérdést már és joly sokan fogalmaznák meg, hogy a szeretetet nem lehet kifejezni, vagy éppen azt, hogy a szeretet

fogalmának devalválódását érezhetjük korunkban is. Tegyük hát föl a kérdést: mi is a szeretet?

Gondoljunk rögtön arra, amit J. Jeremiás írt az új motiváció alatt, de gondoljunk arra is, amit Niebuhr ért a bűnön. Éppen itt a szeretet szavánál kell megállnunk és átéreznünk, hogy bibliai-keresztyén antropológiáról nem beszélhetünk csak úgy, ha az Istentől való eltávolodottságunk és a Krisztus által történt megváltottságunk állapotában nézünk az emberre, önmagunkra.

Niebuhr kifejtette, hogy a bűn nem más, mint hogy eltávolodtunk Istentől, mégpedig úgy, hogy a világ középpontjába az ember önmagát helyezte Isten helyett. Elvesztettük ezzel tájékozódási pontunkat, elvesztettük ezzel a helyes viszonyulás lehetőségét a világban. Önzés, érdek, hatalomvágy lépett a szeretet helyére. Az ember elvesztette a helyes identitástudatot. Kialakít egy rendszert és ezt a rendszert objektívnek kinevezve sokszor megpróbálja ráerőszakolni környezetére. Ennek veszélyessége az egyes ember hatalmától függ. Egészében nézve az ilyen ember pozitívnak tűnő megnyilvánulásait sem nevezhetjük szeretetnek. Hiszen az önzésen, diktatórikus akarat-megnyilvánuláson belül nem beszélhetünk szeretetről. János az igazi szeretetnek a mértékéül az élet odaáldozását teszi. Mert Krisztus megváltói művén tájékozódik. Egy objektív tényen. Valóban szubjektív a szeretet? A keresztyén ember szeretete nem lehet szubjektív. Nem lehet a szimpátia vagy a sajnálat függvénye. A keresztyén ember, aki tudatosan tekint a világot fenntartó Istenre, megtalálta azt a tájékozódási pontot, mely életének viszonyulásrendszerét meghatározza. Az önmagán túlnéző, Isten szeretetén tájékozódó ember tehát megtalálja rendeltetését és természetes érzés lesz számára a szeretet érzése. Sőt azt is mondhatjuk: Krisztuson tájékozódva csak az az életforma jellemezheti az embert, melyre azt mondhatjuk: ez a szeretet. Nem kell a szeretetet akarni, nem kell kiérdemelni, hogy „jó embernek” tartsák azt, aki a másikon segít, hanem egyszerűen bele kell tagolódnunk az isteni rendbe. Észre kell vennünk, hogy a világ középpontjában nem mi állunk. Isten szeretete Krisztusban pedig motiválni fogja életünket az általa kívánt életre.

Isten vezet túl minket önmagunkon. Így alakítja, formálja, gazdagítja életünket. Ha megtaláljuk helyünket a teremtettségben, ha valóban Isten akaratán, szeretetén tájékozódunk és nyerünk erőt belőle, akkor nem kell már külön hangsúlyozni a segítség fontosságát, a felelőséget, a másokért való életet, mert ez természetesen fog következni ebből.

Az ember Isten partnere és mint ilyen Isten akaratának végrehajtója. Olyan partner, aki Isten a legfontosabb feladatokkal bízott meg: az élet továbbadásával, a teremtettség őrzésével, ápolásával.

Kicsoda az ember? — tehetjük fel újra és újra a kérdést. Részfeladataink után állandóan kérdeznünk kell, kutatnunk kell azokat. Egyről azonban nem feledkezhetünk meg soha: arról, hogy a világ középpontjában nem az ember áll. Isten teremtményei vagyunk. Küldetésünket, helyettünk Ő határozza meg.

Nagy László

JEGYZETEK

1. Jürgen Moltmann: *Theologie der Hoffnung*, München, 1965. 262–63. old.
2. *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament I–II.*, Theologischer Verlag R. Brockhaus Wuppertal (1977). I. köt. 937. old.
3. Dr. Békési Andor: *Kicsoda az ember? — Új teológiai antropológia felé.* Ma-

- gyarországi Refirmátus Egyház Zsinatának Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1981. 16. old.
4. Emil Brunner: Gott und sein Rebell. Eine theologische Anthropologie. Hamburg (1958). 53. old.
5. Gerhard von Rad: Theologie des Alten Testaments I—II. Evangelische Verlagsanstalt. (1969). II. köt. 353. old.
6. Rad: i. m. II. köt. 359. old.
7. Rad: i. m. II. köt. 361. old.
8. Theologisches Begriffslexikon zum N. T. I. köt. 937. old.
9. Günther Bornkamm: A Názáreti Jézus. (Fordította: Dr. Varga Zsigmond). A Debreceni Református Theológiai Akadémia Újszövetségi Szemináriumának tanulmányi füzetei. Debrecen, 1978. 91. old.
10. Joachim Jeremias: Neutestamentliche Theologie. 1. Die Verkündigung Jesu. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn. (1971). 207—210. old.
11. Theologisches Begriffslexikon zum N. T. I. köt. 938. old.
12. Günther Bornkamm: Paulus. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin (1977). 139. old.
13. Bornkamm: Paulus 140. old.
14. Bornkamm: Paulus. 141. old.
15. Bornkamm: Paulus. 141. old.
16. Reinhold Niebuhr: Az antik és a keresztyén emberkép. (Részlet a The Nature and Destiny of Man c. könyvből. Fordította: ifj. Fabiny Tibor.) Diakónia 1981/1. 24. old.
17. Wolfhard Pannenberg: Was ist der Mensch? — Die Anthropologie der Gegenwart im Lichte der Theologie. Vonderhoeck Ruprecht is Göttingen. (1968?). 40. old.
18. Pannenberg: i. m. 41. old.
19. Niebuhr: i. m. 24. old.
20. Pannenberg: i. m. 45. old.

Megtérés és életújulás

1. A megtérés mint Isten követelése

A bűneset óta minden ember bűnben, hitelenségben születik. Az Ágostai Hitvallás II. cikke szavaival: „...istenfélelem s Istenben való bizalom nélkül s bűnös vágygal...” Elveszítette értelmét, erkölcsi, lelki-érzékét Isten dolgai iránt, mert szembekerült Istennel. Nem szereti őt, menekül előle, lázad ellene. A bűn következtében megromlott a viszonya embertársaihoz is. A Római levél 3,9—18,23 versei nem alap nélkül jelentik ki, hogy mennyire uralomra került az emberben a bűn.

Isten szent és igazságos. A bűnt gyűlöli s így a bűn kiváltotta az ő haragját és ítéletét. A bűnös ember elveszett és megítélt ember és kárhozat vár rá. Ezt mutatja Isten törvénye is, amely vádolja az embert, leleplezi romlottságát, feltárja elveszett állapotát, de nem képes senkit sem megváltoztatni. „A törvény cselekedeteiből nem fog megigazulni egyetlen halandó sem öelötte. Hiszen a törvényből csak a bűn felismerése adódik” (Róm 3,20).

Isten azonban nem akarja a bűnös halálát, hanem azt, hogy megtérjen úttjáról és éljen (Ez 33,11). Így hangzik fel már Jézus Krisztus eljövetele előtt az ÓT-ban a próféták ígéhirdetése által Isten megtérést követelő igéje. Mégpedig úgy, hogy Isten nemcsak követeli a megtérést, hanem munkálja is azt. „Téríts meg engem, hogy megtérjek, mert te vagy, Uram, az én Istenem” (Jer 31,18). Isten szeretete nagyobb, mint a mi bűnünk. Csak szeretete indokolja, hogy a tőle elfordult, eltért embert magához fordítja, magához téríti. És erre nem néki, hanem nekünk van szükségünk.

2. Mi a megtérés?

A metanoia szótári jelentése: a gondolkodás megváltoztatása, bűnbánat, megtérés. Benne van ebben a fogalomban a visszafordulás ténye, az Istenhez való odafordulás valósága. Végeredményben Istenhez való viszonyunknak kell megváltoznia s ez a megtérés döntő mozzanata. Ebből következik a gondolkodás, az érzület, az életfolytatás megváltozása is.

A megtérés radikális, gyökeres életújulás, egzisztenciális fordulat az ember életében. Nem apró-cseprő foltogatás, javíztatás, hanem teljes irány- és életváltozás, alapokig menő megújulás.

3. A megtérés Keresztelő János és Jézus igehirdetésében, ill az Újszövetségben

Keresztelő János az ószövetségi próféták megtérést követelő igehirdetését átvette és tovább végezte. Ismeretes, hogy a zsidó kegyességben a vallásos élet — a babilóni fogság után — egyre inkább külsőségekben, kazuisztikus előírásokban és azok megtartásában merült ki. Megtérésre hívó szava a megüresedett vallásosságból teljes Istenhez fordulást követelt. Szakítást a régi étellel és Isten szavára figyelő engedelmességet, életújulást.

Jézus ugyanúgy hirdette a megtérés szükségességét, mint Keresztelő János. De észre lehet venni azt az alapvető különbséget, amely ketőjük között fennáll a megtérés hirdetésében. Keresztelő János megtérésre hívó szavát, annak sürgető, szinte fenyegető indoklását az a tény határozta meg és hatotta át, hogy Isten országa elkészítésével küszöbön áll az Isten ítélete, az „eljöendő harag” (Mt 3,7).

Jézusnál viszont a megtérés: öröm! Nála félreérthetetlenül válik nyilvánvalóvá a megtérés evangéliumi értelme. Isten országának a közelsége nem ítélet, nem fenyegetés, hanem Isten szeretetének, kegyelmének, jóságának a közelsége és ereje, amely Jézus jelenlétében, szavaiban és cselekedeteiben válik nyilvánvalóvá.

A megtérés öröme domborodik ki Lukács evangéliuma 15. fejezetében található három példázatban is. Isten szeretete keres, hív és teszi lehetővé az új életet. A megtérés valóban öröm. Az Isten szeretetével való találkozás öröme.

A megtérés evangéliumi értelmét még jobban aláhúzza a kereszt evangéliuma. Jézus Krisztus megváltott bűntől, haláltól, kárhóztól. Az első pünkösdkor sokak megtérését is ez váltotta ki. Péter apostol azt a Jézust hirdette, akit Isten Úrrá és Krisztussá tett, akit keresztre feszítettek (Csel 2,36). A kereszt evangéliuma, az Isten szeretetéről szóló örömhír ragadta meg őket, változtatta meg gondolkodásukat, életirányukat. S a megtérés útjára lépett emberek tele voltak „ujjongással” (Csel 2,46). Mert a megtérés öröm.

Meg kell jegyezni, hogy a pünkösd előtt hangzó, megtérésre hívó igékben nem hangozhatott a kereszt evangéliuma. Ez azonban a megtérés tartalmát illetően a lényegen sem változtat.

4. A megtérés két fő része: a bűnbánat és a hit

A megtérés két fő mozzanata a Szentlélek munkája és ajándéka. Az ige, az evangélium által ő hív bűnbánatra és ajándékoz meg hittel. Bűnbánatról nemcsak a Szentlélektől megragadott ember életében szólhatunk. Általában minden ember ismeri a szégyenkezést, a lelki-

ismeretfurdalást, sajnálkozást, vagy bánkódást, amely különböző erősségi fokon jelentkezhethet egy-egy ember életében. Az is megfigyelhető, hogy ez a lelkiismeretfurdalás, vagy bánkódás nem annyira a megcselekedett bűn miatt jelentkezik, hanem inkább annak káros következménye miatt, amely akár a bűn elkövetőjének, akár annak, vagy azoknak az életében mutatkozik meg, akivel vagy akikkel szemben elkövette. Ilyen pl. egy iszákos ember bánkódása, aki józan állapotában látja a következményeket, esetleg eljut az iszákossággal való teljes szakításhoz is, de mégsem jut el a teljes, gyökeres életváltáshoz.

A bibliai bűnbánat nemcsak a bűn következményei miatt bánkódik, keseredik meg, hanem a bűn, mint istenellenes magatartás miatt. A *bűn Isten elleni vétség még* akkor is, ha azt valaki ember, vagy ember ellen követi el. „Egyedül ellened vétkeztem...”, vallotta meg Dávid (Zsolt 51,6). Isten előtt állva gondolta meg, hogy a bűnnek súlya van.

A bűnbánat több a bűntudatnál. Több annál, hogy elismerjük bűnös voltunkat, esetleg még sirunk is bűneink felett és miatt. Vagy megnyugtadjuk magunkat azzal, hogy minden ember gyarló, senki sem tökéletes, és a „lónak is négy lába van és mégis megbotlik.” Az Isten szerinti bűnbánat elfordulást, szakítást jelent a bűnnel. Ennek megvilágítására egyértelmű példa Jézusnak a tékozló fiúról mondott példázata. Nemcsak felismerte bűnét, nemcsak bánkódott miatta, hanem felkelt és elindult haza atyjához. Szakított a bűnnel és megtagadta.

Júdás esete mutatja, hogy őt is elfogta a lelkiismeretfurdalás, megbánta tettét, de nem jutott el az igazi bűnbánatig. Jézus Krisztusba vetett hit nélkül a bűnbánat nem vezet el megtérésre. Péter is elbukott, ő is bánta tettét, de ő el is jutott a megtérésig, mert hitt Jézus Krisztus bűnbocsánatában és azt el is fogadta. Az is világos, hogy az igazi bűnbánat nem csupán egyes bűnökötől való elszakadás, hanem szakítás az Istennel szemben való engedetlenséggel. Ugyánakkor életünknek teljes odaszánása, átadása Istennek, hogy ő rendelkezék velünk és formáljon akarata szerint (Róm 6,13–19).

A megtérés annyira igaz életünkben, amennyire a bűnbánat és a hit állandó velejárója életünknek. Luther mindenféle perfekcionista hajlamot elutasítva vallotta 95 tételének elején: „Amikor Urunk és Mesterünk Jézus Krisztus azt mondja: Térjetek meg... azt akarta, hogy a hívők egész élete megtérés legyen.” A megtérésnek van kezdete, de a megtérés nem egyszeri, hanem ismétlődő, folyamatos, naponkénti dolog. Ahogyan ezt a Kis Kátében, a keresztség magyarázatában így fejezi ki: „... a bennünk levő régi embernek naponkénti bűnbánattól és megtéréstől vízbe kell fulladnia és meghalnia minden bűnével és gonosz kívánságával együtt, és viszont naponként új embernek kell előjönnie és feltámadnia, hogy Isten előtt igazságban és tisztaságban örökké éljen.”

5. A megtérés és az emberi akarat

Fel kell vetni a kérdést, hogy az emberi akaratnak van-e valami köze a megtérésben? Ha újjonanszületésről beszélünk, minden kétséget kizáróan tudjuk, hogy az akaratunktól teljesen független. Az újjonanszületés a Szentlélek kizárólagos munkája. Hiszen senki sem szülheti meg önmagát. A megtérés szavánál azonban mintha lehetne arra gondolni, hogy az emberi akaratnak is van valami része a megtérésben, s az az emberi akarat döntése eredményeként valósul meg. A synergizmus különböző változatai a protestantizmus területén is jelentkeztek és jelent-

keznek a jelenben is. Abban a formában is, mely szerint a megtérés egyrészt a Szentlélek munkája, másrészt az ember felől nézve az emberi akaraton fordul meg. Talán el is fogadható lenne ez a tetszetős változat, ha Pál apostol által a Szentlélek csak azt a mondatot íratta volna meg: „félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségeteket.” De leíratta a második mondatot is a nagyon lényeges „mert” szócskával összekötve: „mert az Isten az, aki ébreszti bennetek az akarást is, a cselekvést is az ő tetszésének megfelelően” (Fil 2,12—13). Valóban a Szentlélek az, aki munkálja az akarást is. „Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel (!) nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem öhozzá eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem...” Csak a Szentlélek végezheti el bennünk, hogy akarjuk azt, amit ő akar!

6. A megtérés formái és végbemenése

Vannak, akik megtérésük helyét és idejét egészen pontosan meg tudják jelölni. Az szinte, vagy a valóságban is élményszerűen ment végbe életünkben. Főképpen akkor következik be ilyen pillanatszerűen, ha a megtérést súlyos bűnök, erkölcsi eltévelyedés előzi meg. Természetesen ezt nem a kizárólagosság értelmében mondjuk. Hirtelen megfordulással végbemenő megtérések akkor is lehetségesek, ha valaki egyébként tisztas életet él, anyagi jólétben él. Isten jóságáéppen ilyen helyzetben ragadja meg és fordítja el enjétől maga felé.

A datálható megtérést nem lehet az igaz megtérés kritériumává tenni. Sem „törvénnyé”, hogy csak ez az egy formája lehet a megtérésnek. A megtérés lehet egy hosszabb folyamatnak az eredménye. Vannak megtérések, amelyeknek pontos idejét, helyét nem lehet meghatározni. A keresztyén nevelésben részesültek, a keresztyén környezetben növekedők általában nem emlékeznek arra a pillanatra, amikor a bűnbánó hit életük meghatározó erejévé lett. A megtérés történhet rejtetten, egy belső megvilágosodási folyamat eredményeképpen, de végbemeget pillanatszerűen is. A Szentlélek megtérésre hív és azt munkálja, de módját, végbemenését nem mi határozzuk meg. Ebben a vonatkozásban is igaz Pál apostol kijelentése: Isten munkálkodik „az ő tetszésének megfelelően.” Sem időhöz, sem metódusokhoz nem köti magát.

7. Egyéni és közösségi megtérés

Volt idő, amikor a megtérés kapcsán csupán az egyén, az egyes ember megtérésére esett a hangsúly. Alig, vagy egyáltalán nem esett szó arról, hogy a megtérés igénye nemcsak egy-egy embernek szól, hanem szólhat egy gyülekezetnek, sőt az egész egyháznak, az egész keresztyénségnek. Nem vitatja senki, hogy mennyire lényeges az egyes ember megtérése, a személyes megtérés. Ki tagadná, hogy egy-egy ember megtérése milyen termékenyítő hatással lehet az egész gyülekezet, sőt az egész egyház életére nézve. És nem marad jó következmények nélkül családi, munkahelyi és társadalmi életére nézve sem. Amiképpen nem csupán individuális bűnről vagy bűnökről lehet szólni, következésképpen személyes megtérésről, hanem közösségi bűnökről, mulasztásokról is, úgy a közösségi megtérés szükségességéről is. A világ keresztyénségében voltak egyházak, amelyek „békésen” összefértek a társadalmi igazságtalanságokkal, kizsákmányolással, faji megkülönböztetéssel, háborúk szentesítésével. Sőt kiszolgáltak és támogattak olyan társadalmi rendet, melynek berendezkedése az igazságtalanságokat fenntartotta, konzer-

válta és mélyítette. Ha közben egyesek az egyházban megtérésük nyomán rá is mutattak a közösségi bűnökre, vagy cselekedtek is azok ellenében, az egyház vagy egyházak közösségükben télenek maradtak. Az utóbbi időkben, években jó jelnek vehetjük, hogy az egyházak, a világ keresztyénségének nagygyűlésein nem önmaguk körül forognak csupán, nem dogmák felett vitatkoznak, hanem egyre több szó esik az emberiség égető kérdéseiről, az azok megoldásáért történő segítő szolgálatról. S talán nem szerénytelenség megjegyezni azt, hogy Isten a mi egyházunkat, annak irányát, gondolkodásmódját, diakóniai teológiáját, szolgálatát is felhasználja más egyházak életében, hogy egyre nyitottabbak legyenek az egész világ kérdései felé. Ahogyan egyházunk is a második világháború után meghallotta Isten megtérésre hívó szavát, aki bűnbánatra vezette a múlt bűneiért és odafordította népünk egésze felé a segítő, tevékeny szolgálatban. Nemkülönb az egész emberiség ügyéért való fáradozásban is megerősítette és erősíti.

8. Megtérés és életújulás

Szó volt már arról, hogy a megtérés a Szentlélek munkája bennünk. Az életújulás is az. Gondoljunk Luther magyarázatára a 3. hitágazattal kapcsolatban: „a Szentlélek hívott el engem az evangélium által, ő világosított meg ajándékaival, ő szentelt meg és tartott meg az igaz hitben, ahogyan a földön élő egész anyaszentegyházat is elhívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz „hitben.” Amit a Szentírás megszentelésnek mond, az nem más, mint a Szentlélek életújító munkája. Isten úgy térít magához, hogy a bűnbocsánatban szabaddá teszi az utat feléje, de ugyanakkor az új élet felé is. A bűnbocsánat elfogadása által megváltozik Istenhez való viszonyunk, helyre igazodik. Ennek következménye, hogy egy egészen új élet kialakulása indul meg bennünk. Mert nemcsak az a fontos és döntő, hogy Istenhez való viszonyunk rendben legyen. Isten azért fordít önmagához, hogy odafordítson embertársainkhoz, a társadalomhoz, a világhoz. Új életünket nem élhetjük ki csak a templomban, a gyülekezetben, igeolvasásban, igehallgatásban, imádságban, buzgó éneklésben, noha ezek mind velejárói megújult életünknek. Isten nem engedi, hogy az ő ajándéka, új életünk, amelynek valóságáért szüntelenül munkálkodik, önmagunk körül forgó, önmagunkat „hizlaló” élet legyen. Egy befelé forduló, önmagunknak élő, elkülönült, beszűkült lelki élet, amelyben elmerülünk lelki életünk belső kérdéseiben. Vagy olyan, amelyet csupán a gyülekezet, az egyház keretein belül élünk. *Új életünket egyszerre éljük az egyházban és a világban.* Jézus Krisztus nem vette ki és nem veszi ki övét a világból, hanem szeretetével a világ felé fordítja, hogy rajtuk keresztül is adjon a segítő, gyógyító, feszültségeket oldó, életet rendező szeretet ereje.

Isten nem szabta szűkre új életünk megélésének területét. Ellenkezőleg: kiszélesítette. Az életre tekintő diakóniai teológiánk alapján nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az egyház közösségében és egyedeiben egyaránt a Krisztustól tanult, az általa meggazdagított diakóniai magatartással van jelen a világban. Ha nem így van jelen, akkor nem érti a megtérés követelményét. Vagy, ha csak mások felé fordítja, de önmaga felé nem, elveszti szavának hitelét. Jézus nem a világtól várta, hogy forduljon feléje, hanem szeretetével ő fordult a világ felé. Senkinek a megtérése nem volt feltétele annak, hogy szeressen, segítsen, gyógyítson. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az egyház igehirdetésében

ne hangozzék a megtérés ígéje, az életújulás Istentől felkínált lehetősége, de a megtérésre és életújulásra hívónak diakóniai magatartás nélkül az komolytalan és jogosulatlan.

Új életünknek széles tere van, mégha bizonyos keretekről is beszélünk amelyek között élünk és szolgálunk, mint amilyenek a házasság, a családi életkör, földi hivatásunk munkakörei, népünk, társadalmunk közössége, egyházunk, a gazdasági és kulturális élet területei és az egész emberiség adott keretei. Isten megújult életünkkel ezek közé a keretek közé küld, hogy ezekben élve küzdjünk, szót emeljünk, cselekedjünk a bűn, az önzés, az embertelenség, az életet fenyegető erők minden megnyilvánulása ellen, úgy, hogy közben állandóan el vagyunk foglalva a cselekvő szeretet dolgaiban az egyéni és közösségi élet javára. Hisszük és reménységgel várjuk Isten országa kiteljesedését, amelyben tökéletesen újjá lesz minden. De éppen hitünknek és reménységünknek ez a tartalma is serkent, ösztönöz arra, hogy megújult életünkkel szolgáljunk a földi élet szűkebb és tágabb életterületein, világunkban, amelyet Isten a teljes megújulás felé vezet.

Povázsay Mihály

A lelkiismeret szerepe a keresztyén életben

1. *Korunk világjelenségei nyomán újra elemi erővel, szinte robbanásszerűen törnek elő a lelkiismereti kérdések.* Az atomháború világpusztító lehetősége, a terrorizmus terjedése, az éhező ember-milliók mellett a gazdagság alkumulációja, a túlnépesedés, mind-mind szorongató lelkiismereti problémák. A politikai és társadalmi jelenségek mellett az ún. tudományos technikai forradalom eredményeivel kapcsolatos kérdések is a lelkiismeret felelős döntéseit igénylik: pl. a környezet-szennyeződés, a gén-sebészet, a vegetatív élet fenntartása vagy az euthanazia kérdései. A világméretű lelkiismereti hullámverés mellett az egyéni életek magas rezgésszámú konfliktusai nyugtalanítják, vibrálják a lelkiismeretünket: pl. házassági és generációs gondok, a társadalmi mobilitás felgyorsulásából eredő bizonytalanságok, az erkölcsi normák és életformák váltásával kapcsolatosan megválaszolatlan életkérdések.

2. A lelkiismereti kérdések számának és súlyosságának e meredek emelkedése mellett feltűnő, hogy a mai lutheránus teológiai irodalom *úgyan tartózkodóan foglalkozik ezzel a témával.* E tartózkodó magatartásnak háttérben ismert teológiai megfontolások állnak.

A szüeneidészisz fogalma a hellenista filozófia talaján született és a vallásos gondolkodástól elszakítva, immanens tartalmú. Sokrates „démon”-jától egyenes út vezet Seneca summázásáig: Nem az egék felé kell az embernek kezét felemelnie —, közel van hozzád Isten, nálad és benned. Századokat átugorva a felvilágosodásban kap újra hangúlyos szerepet az autonóm lelkiismeret, a tolerancia és a belső szabadság gondolatával ötvözöten. Ezzel kapcsolatban szívesen hivatkoztak Lutherre is, teljesen félreértve a reformátor gondolatait, akitől igazán messze volt a racionalizmus és szubjektivizmus gondolkodásmódja.

A görög eredet mellett a lelkiismeret tartalmának és szerepének

kialakulására jelentős hatást gyakorolt a római jogi gondolkodás is, amely az állami törvények és erény-listák összeállításával a polgárokat ezek megtartására és így a jó lelkiismeret megszerzésére ösztönözte. A skolasztikus teológiában ennek negatív hatása jól kimutatható.

A biblikus teológia méltán utasította el ezt a Szentírástól idegen görög—római hatást. Az újreformatori és karizmatikus irányzatok hangsúlyozott mondanivalója is háttérbe szorította a lelkiismerettel kapcsolatos teológiai diszkussziót. Az előbbi az írott ige autoritásának kiemelésével, az utóbbi pedig a Szentlélek személyes inspirációjának hangsúlyozásával terelte el a figyelmet a lelkiismeret szerepének vizsgálatáról.

I. A szorongató szükségletet és az eltévelyedés veszélyeit egyaránt szem előtt tartva, *vizsgáljuk meg először a lelkiismeretet*, mint adott valóságot morfológiai szempontból az ember és a keresztyén ember életében.

1. A lelkiismeret olyan *teremtettségi* (profán) *adottság*, amely az ember istenképiségébe gyökerezik, magán hordozza a bűn rontását, a humánus teljességét (értelem, érzelem, akarat) átfogva hatását az egyénnel szemben is érvényre juttatja. A lelkiismeretnek regulatív funkciója van, amely az ember erkölcsi és vallási magatartását szabályozza, ellenőrzi, kritizálja és irányítja. A reguláció minősége, töltése külső (társadalmi, heteronóm) és belső (egyéni, autonóm) normák függvénye; a reguláció intenzitását pedig e normák iránti affinitás határozza meg. A lelkiismeret funkciója tehát egyetemesen emberi, de annak tartalma specifikus: korhoz és egyénhez kötött (v. ö. Gn 3,8—13 és Róm 2,11—16).

2—a. A keresztyén életben a lelkiismeret regulatív szerepe természetesen nem változik, de változik vonatkoztatási alapja és ezzel együtt tartalma, töltése is. A keresztyén lelkiismeret felszabadul környezetének és önnön magának függőségéből és Istennel való függőségbe (religio!) kerülve theonómiá lesz. Ezt fejezi ki Péter sajátos és sokatmondó kifejezése, a szüneidészisz theou, amit új fordításunk Istenre néző lelkiismerettel ad vissza. Más, a genitivusos szerkezetet tovább értelmező fordítások Istenhez kötött lelkiismeretről szólnak. Ez a speciális szókapcsolat, amely csak egyetlen egyszer fordul elő a Szentírásban (1Pét 2,19), fejezi ki legjobban és legtömörebben az Istennel kapcsolatba kerülő ember lelkiismeretében bekövetkező kopernikuszi fordulatot (v. ö. Nygren és Watson): a lelkiismeret nem vallásos törvények, társadalmi vagy egyéni normák beépítésével végzi regulatív funkcióját, amely így szükségképpen mindig viszonylagos és változó, hanem az istenfélelem (Ótestamentum), illetve a hit (Újtestamentum) teljes szívet, teljes lelket és teljes erőt átfogó és egyedül Istenhez kötődő viszonyulásában. Az Istent kereső Jósafát király ezt mondta újonnan kinevezett előljárójának: Nézzétek meg jól, amit tesztek... az Úr félelmében, hűséggel és tiszta szívvel (2Krn 19,6,9). Pál pedig a Római levél lelkiismereti kérdésekkel foglalkozó 14. fejezetét ezzel zárja: ami nem hitből származik, az bűn.

2—b. A lelkiismeretnek Istenhez kötöttsége mellett a Szentírás szerint van egy másik, mégpedig immanens vonatkoztatási fókusza is: a másik ember. A divinumnak és humánumnak ez a kapcsolódása a Bibliának olyan specifikuma, amely a megtestesülésben érte el legszentebb mélységét. Az istenfélelem és hit viszonyulása mellé, a nagy parancsolat kettős irányának megfelelően, így kerül a lelkiismeret keresztyén modelljébe a szeretet viszonyulása is. Az Ótestamentumban Káin lel-

kiismereti tragédiája állítja ezt megrázó módon eléink. Az Újtestamentumban pedig Pál beszél hosszán a lelkiismeretnek és szeretetnek összefüggéséről a bálványáldozati hússal kapcsolatos konkrét kérdésekben (1Kor 8 és 10 és Róm 14).

(Zárójelben említem meg, hogy a lelkiismeretnek e bifokális modellje mellett ismert Augusztinusznak a jánosi teológiába gyökerező, lenyűgöző lelkiismereti koncepciója: *dilige et fac, quod vis* = szeress és tégy amit akarsz!)

3. *A lelkiismeret kettős kötöttségében valójában mégis szabadabb lesz a külsőleges vallásos törvények előírásaitól* (Krisztus szabadságra szabadított meg minket, álljatok meg tehát szilárdan, és ne engedjétek magatokat újra a szolgaság igájába fogni. Íme, én Pál mondom nektek, hogy ha körülmetéltedtek: Krisztus semmit sem használ nektek. Gal 5,1—2); független lesz korának morális normáitól és szűkebb környezetének erkölcsi elvárásaitól is (ne igazodjatok a világhoz, hanem változatok meg értelmetek megújulásával, hogy megítélhessétek: mi az Isten akarata, mi az, ami jó, ami neki tetsző és tökéletes. Róm 12,2. A gonosz emberek és ámitók pedig még tovább mennek a rosszban, tévelyegve és másokat is megtévesztve. De te maradj meg abban, amit tanultál, és amiről megbizonyosodtál. 2Tim 3,13—14); felszabadul mások és önnön ítéletének súlya alól (én pedig legkevésbé sem törődöm azzal, hogy ti hogyan ítéltétek felettem, vagy más emberek hogyan ítéleznek egy napon, sőt magam sem ítélekem önmagam felett. 1Kor 4,3. Isten színe előtt azzal fogjuk biztatni szívünket, hogy bár a szívünk elítél, az Isten mégis nagyobb a mi szívünkénél, és mindent tud. 1Ján 3,20).

4. Ahogyan a keresztényen életújulás a maga egészében a Szentlélek teremtő munkája, úgy a megújult, Istenre és a felebarátra reflektáló lelkiismeret funkciójában is a Szentlélek hatása tapasztalható: Lelkiismeret tanúskodik mellettem a Szentlélek által (Róm 9,1). Maga a Lélek tesz bizonyosságot lelkünkkel együtt arról, hogy valóban Isten gyermekei vagyunk (Róm 8,16).

II. *Attérve a lelkiismeret szerepének tartalmi vizsgálatára a keresztényen életben*, a fent említett kettős vonatkoztatási rendszerhez hasonlóan (Isten+hit és ember+szeretet) itt is kettős aspektust alkalmazunk, hangsúlyozva, hogy ez csupán a vizsgálat praktikuma és nem jelenti a lelkiismeret funkcionális és tartalmi egységének ketté osztását.

1—a. *Az Istennel való szembesülés, a Szenttel való találkozás a lelkiismeretben büntudatot ébreszt*, amely minőségében nem hasonlítható ahhoz a lelkiismeretfurdaláshoz, amelyet a heteronom vagy autonom normák áthágása eredményez. A farizeusnak lehet rossz a lelkiismerete, mert nem adta meg a tizedet a köményből, de a theonom lelkiismeret más dimenzióban mozog. Dávid, a király bűnbánó imájában azt mondja, hogy egyedül Isten ellen vétkezett. Péter, a halász megrendülten így kiált fel: menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok, Uram! Pál, a teológus a személyes vallomás fehér-izzásában ezt mondja: én nyomorult ember! Ki szabadít meg ebből a halálra ítélt testből? Mindez döbönt felismerése annak, hogy belülről, az ember szívéből jönnek elő a gonosz gondolatok, paráznaságok, lopások, gyilkosságok, házasságtörések, kapzsiságok, gonoszágok; valamint család, kicsapongás, irigység, istenkáromlás, gőg, esztelenség. Ezek a gonoszságok mind belülről jönnek; s ezek teszik tisztátalanná az embert (Mk 7,21—23).

Luther teológiai szóhasználatában a „törvény” váltja ki ezt a lelkiismereti krízist: *lex semper accusat, lex mortificat* = a törvény mindig vádol, a törvény megöl. Ám nála a „törvény” sohasem a heteronomoszt,

nem is az auto-nomoszt jelenti, hanem Isten törvényét, amiben nem a törvény betűje, hanem a személyes Istennel való személyes találkozás a hangsúlyos. E találkozás nélkül a lelkiismeret csak az egyes törvényszegéseket jelzi és azok jóvátételére indít, de nem ismeri föl a bűn igazi lényegét és végső konzekvenciáját és azt, hogy az ember képtelen a jóvátételre: elveszett és elkárhozott ember! *Conscientia... est quae coram deo = a lelkiismeret zavarba hoz Isten előtt, — írja Luthér a Római levél magyarázatában. Olyan transzmorális zavar ez, amelyből az ember nem találhat kiutat s amely a végső ítéletnek és a pokol gyötrelmének rettenetét idézi.*

1—b. *Az Istennel való szembesülés ugyanakkor találkozás Jézus Krisztussal, aki „ein Erlöser der Gewissen” = a lelkiismeret megváltója. A Zsidókhöz írt levélben ezt olvassuk: Krisztus vére tisztítja meg lelkiismeretünket (Zsid 9,14). Ezt a megtisztulást az evangélium, a bűnbocsánat jó híre adja a megrettent lelkiismeretű embernek. Itt mutatkozik meg Isten igazi valója, amely nagyobb vádoló lelkiismeretünkénél (1Ján 3,20). Isten Krisztus keresztje által megbékéltette az embereket önmagával, úgyhogy nem tulajdonította nekik bűneiket (2Kor 5,19), ezért megbékélhet lelkiismeretünk is, a bűn terhe lekerül vállunkról, mert Jézus magára vette. A nagyobb kegyelem így töri meg a törvény lelkiismeret feletti hatalmát és így ajándékoz meg a nyugodt, tiszta, vidám, jó, könnyű, szabad lelkiismerettel. Így jön el a lelkiismeret „sabbatja” (Zsid 4,11). Az evangélium új feladatot bíz a lelkiismeretre: ne bűneinknek, hanem Isten irgalmának legyen a tanúja.*

Mindezt azonban csak a hit teheti magáévá, fogadhatja el: sine fide impossibile est, ut pax sit in conscientia = hit nélkül lehetetlen, hogy békeség legyen a lelkiismeretben (E. Hirsch: *Drei Kapitel zu Luthers Lehre vom Gewissen*).

2. *A lelkiismeret funkciójának sematikus modelljében a bűnbánat (1—a.) és a bűnbocsánat elfogadása (1—b.) az első két ütem. Itt a vertikális irány a jellemző. A vonatkoztatási pont pedig Isten (kinyilatkoztatása a törvényben és az evangéliumban).*

A harmadik ütem horizontális irányba mozdul a szeretet síkján. Ennek az ütemnek a tartalmát az emberrel való találkozás határozza meg, amely Jézus új parancsolatának megvalósítására provokálja a lelkiismeretet: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást (Ján 13,34 és 1Kor 13). Egy ilyen találkozásnak pozitív és negatív ilusztrációját adja az irgalmas samáriairól szóló példázat, amely a lelkiismeretnek a cselekvő szeretetre indító erejét mutatja meg a samáriai kockázatot és áldozatot vállaló magatartásában és ugyanakkor Ikarikázorza a pap és lévita heteronóm lelkiismeretének csődjét.

(Ismét zárójelben említem, hogy itt is lehetséges a kettősség (1 és 2) monocentrikus összevonása, ha arra gondolunk, hogy a felebarátban is Jézussal találkozunk (Mát 25,31—46).

3. *Ebben a harmadik ütemben a lelkiismeret belső dinamizmusát láttuk, ahogyan a bűnbánat és bűnbocsánat transzcendens tartalmát cselekedetté transzformálja. Ez a dinamizmus különösen is a Szentlélek munkájához kapcsolódik Jézus ígérete szerint: erőt (dünamiszt) kaptok, mikor eljön hozzátok a Szentlélek. A keresztyén lelkiismeret sohasem az „öncélú szentséget” tűzi ki céljául, hanem mindig az ige megtestesüléséig, a szeretet megvalósulásáig akar eljutni. De szerepe itt sem fejeződik be. A sematikus modellnek van egy negyedik, visszakapcsoló üteme is, amelyben a lelkiismeret a megvalósult cselekedetet „a szabadság tökéletes törvényéhez” méri (Jak 1,25), s ezzel a kör lezárul, illetve kez-*

dődik előről. A lelkiismeret funkciójának ez a ciklusos jellege igen lényeges tartalmi konzekvenciákkal jár. Ez óv meg a perfekcionizmus minden formájától, a farizeusi gögtől, amely így dicsekszik Isten előtt: „hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember!”

A fenti négy ütem ilyen szétválasztása természetesen a valóságban nem lehetséges. Nem lehet szó sem idői, sem tartalmi izolációról. Életünk, hitünk, személyiségünk, a farizeusi létünk, lelkiismeretünk egységének tudatát meg kell őriznünk, ha a valóság megközelítése és megértése érdekében differenciálásra is kényszerülünk. Ezt az egységet jelzi (az anatómiailag négy rekeszű) SZIV ősi és fölülmúlhatatlan bibliai kifejezése, amely témánk záróigéjének kulcsszava is: Minden feltéve őrzött dolognál jobban óvd szívedet, mert onnan indul ki az élet (Péld 4,23).

Madocsei Miklós

Gyermekbibliköri elő- és utómunka

1. A fogalmak tisztázása

a) A gyermekmunka lényegét nem kell most különösebben tárgyalnunk, hiszen erről nemrégiben az Örömhír gyermekeknek sorozatban szó volt. Amire azonban nem árt felhívni a figyelmet, az most legyen a MUNKA szó. MUNKA és nem hobby! A gyermekmunka kifejezés már magában hordja tehát a következőket: munka, meg kell tervezni, végre kell hajtani és hasznosítani kell gyümölcsét. Így a szó lényegéből fakad mai témánk.

b) *Előmunka.* Minden munkafolyamat természetes velejárója. Sőt azt is mondhatnánk, hogy a munka része. Valóban a munka egyik speciális része. Maga az alapozás, ahol nemcsak az építő készül fel, nemcsak a terepet készítik elő, hanem magát a beépítendő anyagot is. Egy példa: Korszerű reflektoroknál az izzószálat túlfeszítik a tiszta fehér fény érdekében, úgynevezett előmelegítést alkalmaznak. Vigyis mielőtt a teljes feszültséget az égőre kapcsolják, kisebb árammal már üzemeltetik. A mi munkánk is hasonlít ehhez, csak az a nagy különbség, hogy mi nemcsak előmelegítünk, hanem állandó „melegen” tartunk! — Az előmunkán tehát nem egy elzárt szakaszt kell értenünk, hanem a folyamat, a tanítás folyamatának valóságát!

c) *Utómunka.* Adódik a sok-sok félreértés. Nem az előmunka „viszszafordítása”! A keresztyén tanítás módszertanának talán a legmostohabban kezelt része. Igaz, hogy az élet a születéssel kezdődik, de éppen mi tanítjuk, hogy nem a halállal ér véget! Az utómunka nem nyugvópont-ra-juttatás. Nem is a „több időm már nincs erre” — udvarias levezetése. Az utómunka nem a „salakanyag eltávolítása”, nem a munkahely kitakarítása! Az utómunka nem más, mint a természetes folytatás, mely ugyanakkor az új kezdést rejti magában, hiszen az utómunka a legközelebbi órára az előmunka részévé kell, hogy váljék!

Sokan panaszkodnak így a lelkészek, vagy gyermekmunkások közül: „Igen, vége a konfirmációnak és eltűnik az egész csoport!” Ez és az ehhez hasonló megállapítások okát legtöbbször az utómunka hiánya, vagy rosszul felfogott értelmezése adja.

2. Gyermeklélektan a) Koravén gyermekek

Általános az a vélemény, hogy a „mai gyerekek” korábban érnek szellemileg. A hallatlan gyorsulás, ami jellemzi világunkat, az ismeretanyag áramlására is igaz. Nem ritka, hogy értelmiségi szülők keservesen törik fejüket elsős gyermekük számtanpéldáján. A gyermekmunkában sokat téved az, aki régi gyermekkori vasárnapiiskolás emlékeit szeretné feleleveníteni mikor munkához lát. Ma sokat téved, de holnap még többet fog! Természetesen ez csak a módszertani részre vonatkozik.

Óvakodni kell azonban a túlzott felnőttnek tartástól! Igen, mert van ilyen, és egyre gyakrabban találkozunk vele. Igaz, hogy szeretjük a különöset, a zsenit, aki kisgyermek létére már nagynak tűnik, aki még alig tud pár szót, de „olyan felnőttesen beszél!”. Érdemes-e ezeknek az „édeskés” imponáló megnyilvánulások kedvéért lélektani hibát elkövetni. Éppen azáltal, hogy nagy jelentőséget tulajdonítunk neki. A gyermekmunkás jól kell, hogy tudja, hogy ő felnőtt és gyermekekkel valódi gyermekekkel kell foglalkoznia. Jó, ha mindez határozottan megnyilvánul az elő-, mint az utómunkában, de az órán is.

b) Az előzőkből természetesen nem az az idejétmúlt és tarthatatlan pedagógia következik, hogy brutálisan érzékeltessük „felsőbbiségünket”, felnőttiségünket! Csupán arra akartunk itt utalni, hogy a pedagógus, a gyermekbibliaköri vezető tudatos határozott fellépésű kell hogy legyen. Régen ezt így mondták, hogy nem engedheti ki a gyeplőt a kezéből. Én most inkább így fogalmazok: „nem engedi ki a GYERMEK KEZÉT a kezéből! Mert igaz az előbbieket ellentéte is. Ha lehet koravén gyermekekről szólni, akkor lehet *gyermekies felnőttekről* is beszélni. — A jóléti társadalmak jellemzője az is, hogy mintha nehezebben alakulna ki a gyermekekben a felelősségerzt, az anyagi javak megbecsülése, a szülői, pedagógusi munka megbecsülése, annak tisztelete, értékelése. Egyszóval tovább gyermekek. A gyermekmunkás jó, ha felkészül ezekre a lélektani jellemzőkre, tudatosan, hogy természetes legyen viselkedése!

c) Nincs nagyobb „pedagógus-öröm” annál, mikor rajongó gyereksereg veszi körül a tanítót. Miért, mert a tanító zseni? Vagy talán azért, mert imponáló, tökéletes ember, vagy mert nagyobb, felnőtt? — Azt hiszem a kérdésekre nem ez lenne a válasz. Sokkal inkább az a tény, hogy gyermeki, hangulati szeretet helyett a tanító szeretete, megbízható, egyenletes. Nincs kedvence és nincs utáltja!

d) Erre az igen rövid lélektani utalásra azért volt szükség, hogy végül is rámutassunk: nélkülözhetetlen a gyermekek lélektani ismerete. Nélkülözhetetlen a pedagógus önismerete, de végül is nélkülözhetetlen a gyermekek személyválogatás nélküli szeretete! Ennek a szeretetnek nagyon nagy szerepe van úgy az elő-, mint az utómunkában.

3. Az előmunka

A) Az előmunka mint felkészülés

1. A tervek

Az előmunka kezdete a tervezés. Mindenekelőtt a mi munkánkban ott kell hogy legyen a bizonyágtévesre való indíttatás. Ez adja a belső erőt. Mivel nemcsak az a cél, hogy ismeretet adjunk át, hanem bizonyos mértékig a meggyőzés, a bizonyágtétel a tanításunk célja. Minden munkánk mögött, szolgálataink mögött ott húzódik meg a „totális terv”, mely *Isten üdvtervének* a tanítványra eső része, az evangélizálás, a misszió.

Az előmunkában a *tervezés metodikailag* is érthető. Sorozatok meg-

tervezése, ésszerű válogatás a bibliai történetekből, az órák menete leg-
alább fél éves előre tervezés stb.

Mivel az előmunka is magáért a munkáért, ill. a célért van, a ter-
vezés sem tévesztheti szem elől az aktualitásokat, a detempore jelle-
get stb.

A tervezésben nagy önfegyelemre van szükségünk. Nemcsak abban
az értelemben, hogy aki sokat markol, keveset fog, hanem minőségi ér-
telemben is. Nagy körültekintéssel kell felmérni a gyermekek képessé-
geit és eddigi teljesítményeit.

A tervet soha nem kezelhetjük úgy, mint megmásíthatatlant, de le-
gyen szándékunk a következetesség, a rendszeresség. Az előmunka ide-
jén *tervezük meg az utómunkát is!*

Végül: állandóan legyen szemünk előtt az, amit általában elmond-
hatunk a gyermekmunkáról. Arról van ugyanis szó, hogy mi nem va-
gyunk iskola, tervünk nem tanterv, hanem „üdvterv”!

2. Az anyag

a) Az előmunka az anyaggyűjtés alkalmá is.

Mivel az egyház szolgálata, igehirdetése és diakóniája a Szentírás-
ra alapozottak, elsődleges anyagként a Szentírást kell tekinteni. Azon-
ban nem csupán tervezés kérdése, hogy hogyan nyúlunk ehhez az
„anyaghoz”! Íróasztal mellől tantervet sem lehet készíteni. Az anyag
megválogatásánál a személyi kapcsolatokból, a csoport ismeretéből (lásd
a következő b) pontban) nyert tapasztalatokat kell érvényesíteni.

Másodsorban fogjunk hozzá az egyéb anyagi részek összeállításá-
hoz. Fontos, hogy ezek mindig a Szentíráshoz kapcsolódjanak. Helyte-
len, ha a kedvenc témánkhoz választunk textust! Természetesen ez nem
jelent azt, hogy az óra felépíttetsége lehet befelé haladó, vagyis a peri-
fériáról közelíti meg a textust. Ez azonban nem így van a felkészülés
szakaszában.

b) *Tárgyi anyaggyűjtés:* ami nélkülözhetetlen a gyermekórák leve-
zetéséhez. A gyermek mozgékony, szereti a szemléletes dolgokat. Alapos
felkészültség kell ahhoz, hogy ezekről az eszközökről előre gondoskod-
ják a vezető.

c) Külön kell szólni arról is, ami még később előjön, hogy a gyer-
mekmunka már régebben leszögezett lényege szerint nevelés, egyházi,
hitbéli szolgálatra, öntudatra, magatartásra. Fordítsunk gondot az elő-
munkában arra, hogy felkészülhessünk olyan alkalmakra, mikor a gyer-
mekek szolgálnak. Vigyázat! Nem szerepelnek, hanem szolgálnak.

d) Utoljára, de nem utolsósorban a legfontosabb: az előmunka az
ideje annak is, hogy az „anyagot”, — talán senki nem érti félre, — a
gyermekeket is összegyűjtjük! Akiknek a tanítást át kell adni. A cura
pastoralis, a családlátogatás jól megtervezett, töretlen, nem improvizá-
tív, folyamatos munkája itt biztos megtermi gyümölcseit. Fordítsunk ar-
ra gondot, hogy a gyermekórákat a legjobb időben, rendszeresen tartsuk.
Vegyük figyelembe a gyermekek egyéb kötelezettségeit. A lelki munka
sohasem mehet a tanulás rovására.

3. A készenlét

Az előmunka hangsúlyos feladata a készenlét.

a) Az anyag, a kiválasztott textuson túl a készenlét érvényes kell,
hogy legyen a külső adottságokra. Ne teljen el azzal az idő, hogy a di-
dergő gyerekek szeme láttára bajlódunk az olajkályhával, vagy azzal
töltjük az időt, hogy felerősítjük a vetítővásznat... stb. Talán éppen a

mi felkészületlenségünkől fakadó rendtlenség indítja el a gyermekek rendetlenkedését.

b) A készenlét jelenti az időben való kezdést. Ne hagyjuk a gyermekeket foglalkoztatás nélkül magukra.

c) Személyes készenlét. Mindenekelőtt Pál apostol szavaira kell gondolnunk, aki felszólít a készenlétre, az evangélizálás, a bizonyoságtéves készenlétére.

Ennek a személyes készenlétnek van egy belső oldala is. Melyik tanítvány ne venné észre, ha a tanító valamiért nyugtalan, nehéz eltitolni az esetleges személyes problémákat.

d) Ha igaz a mondás, hogy ora et labora, akkor ez különösen vonatkozik az előmunkára. Ha komolyan vesszük a munkánkat, ha hittel és meggyőződéssel valljuk, hogy Istentől kaptunk rá megbízást, imádkozunk a gyermekekért, könyörögjünk az óráért. Lehet, hogy személyes problémáinkat, a bennünk levő feszültségeket leplezni tudjuk, de senki nem veszi komolyan az imádságra való buzdítást, ha mi magunk nem tesszük.

B) Az előmunka praktikumához

1. Egy gyülekezet területén, naponkénti találkozásban

Hadd kezdjük most ezt a részét témánknak ennél a koncentrikus körnél. Koncentrikus, mert egyre beljebb és közelebb haladunk a személyes kapcsolatokhoz.

Ugyanakkor kör is. A gyermekbibliakör nem szorítható bele a gyülekezeti terembe, a paróchia egyik szobájába! Mint ahogyan hamis öntálatás steril, a világ „szennyétől” mentes igehirdetést tartani, úgy a gyermekmunkában is nyoma van a köztük lakozásunknak. Nem kell elmenekülni. Mi nem színészek vagyunk, vagy földöntúli lények, akik az inkognitoba menekülnek a rajongók zaklatása elől. A mi munkánknak a közvetlenség, a mindennapi találkozás, a keresetlen szavak, a köszönés a lényegéhez tartozik. A nagy kérdés csak az, hogy ezek a találkozások, főleg falun a gyakori érinkezés, beleilleszkednek-e előmunkánkba. No nem azt értem alatta, hogy ne is legyen más témánk, mint a gyermekbibliaóra, a hit és hasonlók! Az életvitelünk, mint megerősítés kerül területekre. Jobban mondva, mint megerősítés, vagy mint gyengítés. A „vizet prédikál és bort iszik” halvány árnyalatnyi esetei. A gyermek roppantul érzékeny az ilyen fonátságokra.

2. Kapcsolat a szülőkkel és a családdal

A gyermekmunka egyik nagy buktatója a családhoz való viszony. A kapcsolat-kiépítésben törekedjünk arra, hogy egyértelmű, nyilvánvaló legyen célunk. A szülő nagyon sokat segíthet, ha ő maga is tudja, mi a gyermekmunka, mi a célunk vele. Ha viszont ezt a szülő nem tudja, nem fogja fel, akkor sokat árthat. Jó ha tudja a szülő, hogy nem egy ideiglenes szakkör a gyermekóra. Természetesen ez azt kell hogy jelentse, hogy maga a szülő is hitben él. Ez azonban nem mindig így van. A kapcsolat, a látogatások alapján ezt a gyermek-munkásnak fel kell ismernie. A kettős nevelés nem is annyira az iskola és a szülők között jelentkezhethet, hanem speciális formában a családi kapcsolattal nem rendelkező gyermekmunkás és a szülők között!

Nagy feladat a kapcsolatteremtés során, hogy a beidegzett „vallás-kodó” szemléletnek is véget vessünk.

A kapcsolat át kell hogy fogja munkánk minden vonatkozását. Arról van szó, hogy egészen az elejétől minden a szülők tudtával történjen.

3. Külön kell szólni a családlátogatásról

Van egy helyzet, melyet egy élménnyel szeretnék bemutatni. Egy alkalommal olyan családhoz mentem, ahol a gyereket szerettem volna bevonni a gyermekkörbe. A szülők nagy örömmel fogadtak. Otthon volt a gyerek is. Ekkor jött a szülők tipikus „lemeze”: „Tisztelendő úr, csak jól fogja szigorúságra ezeket a gyerekeket, mert ezek olyan hitetlenek, tessék nyugodtan megpfofozni, ha kell...” „...ó, a mi gyereketeket csak a tisztelendő úr foghatja csak igazán nyakon! Tessék már valamivel odacsábítani a fiunkat is!”. Borzasztó volt, hogy milyen tanácsalannak éreztem magamat. Ha most a szülőnek adok igazat, minden tervemet felrúgtam, hiszen harcolni akarok minden csábítás és odaédesgetés jelleg ellen, nem is beszélve a „nadrágszijas szigorrról”. Mit tegyek? Ugyanakkor a szülő nem egészen jó megfogalmazása mögött ott éreztem a jóindulatot. Egy út maradt csak számomra, az őszinteség. Elmondtam mi a tervem. Elmondtam, hogy egyetértek a szülő jóindulatával, még akkor is, ha nemcsak módszerből kerülöm a „nyakoncsípést”. Ha itt nem lettem volna őszinte, sehogyan nem törölhettem volna ki a gyermek gondolataiból az első benyomást! Összefoglalva: Az előmunka gyülekezeten belüli részére szorítkoztunk. Előmunkánk nemcsak a gyermekek összegyűjtésében, nemcsak az anyag megválasztásában fontos, hanem a saját felkészülésünkben és a gyermek környezetének teljes megközelítésében.

4. Az utómunka

A személyzet már húzza szét a sötétítőfüggönyt. A filmnek még nincs vége, de már a többség szedelődzködik. Mintha menekülnének a film hatása alól. Pár lépés, és már kint vagyunk a Nagykörúton, a hétköznapokban. A nyárból a télbe. — Talán ilyen gondolataink is lehetnek, ha arra gondolunk, hogy egy-egy gyermekóra után milyen hatás éri a résztvevőket. Már itt a bevezetőben szeretném hangsúlyozni, hogy az utómunka nem az átmenet alkalma! Nem arról van szó, hogy utómunkánkkal akarjuk áthidalni a szent és profán közti szakadékot. Igaz, hogy lényeges maga az óra, a gyermekmunka tűzhelyének „hőfoka, temperálása” is! De nem az a célunk, hogy csupán visszasegítsük a tanítványt a mindennapi életbe, hanem tudatosan a mindennapi életét magát érinti az evangélium. Az evangélium pedig a munkánk tartalma.

A) Felkészülés az utómunkára

1. Az óra előtt, a tervezésnél:

Minden terv lényege, hogy teljes képet ad. Abban az értelemben is, hogy átöleli az egész munkát. A tervezésnél figyelni kell arra, hogy nem lesznek lezárt és egyértelműen rögzíthető tételek. Csak akkor vagyunk reálisak, ha megtervezzük a nyitottságot!

2. Lényegében az utómunkát készítjük elő a *foglalkozáson* is.

a) Nem léphetünk fel azzal a tartalmi igényvel, hogy kimerítettük a témát. Megtanítottuk az anyagot. Mindent elmondtunk... stb. Egész egyházi szolgálatunk ékes jele annak, hogy az évek során nem üresedik meg igehirdetésünk forrása a Szentírás. Nem fejeződik be a vetéssel a művelet! Ne akarjunk már az órán, a „vetésnél” aratni. De még „öntözni se”, ha az nem aktuális.

b) Az órán adjunk olyan feladatokat, olvasnivalókat, melyek segítik utómunkánkat. Kapcsolódjanak az órákhoz olyan programok, melyek a gyülekezetbe vezetik a gyermekeket.

Úgy is értelmezhetjük ugyanis a gyermek-utómunkát, mint a gyülekezetbevezetés alkalmait.

c) Az órán aktivizáljuk a gyermekeket. Az utómunkában nagy segítség, ha vannak már aktív barátok, társak, akik mint laikusok segítik a gyülekezetbe jutást. Még az előmunkánál említettük röviden a gyermekek bevonását a tervezésbe. Ezt megtehetjük az utómunkával kapcsolatban is.

d) Vonjuk le a „következtetést” minden óra végén. Igaz, hogy tanításban nem adhatunk befejezettet, de annál inkább konkrét kell, hogy legyen a lépésről lépésre szóló tanulságok.

Mindig legyen utalás arra is, hogy már most milyen következményekkel jár a gyermekélet mindennapjaiban a tanult evangélium.

B) Az utómunka praktikumához

1. Az imádságunk szerepe az utómunkában

Gyakran a leglelkesebb munka közben feledkezünk meg legnagyobb Istentől kapott eszközünkről az imádságról. Általában egy-egy tanulmány kapcsán a végén jut eszünkbe és betesszük utolsó pontnak az imádság lehetőségét. Most hadd álljon itt mindjárt az elején.

Anélkül, hogy kijátszanánk egymással szemben a fogalmakat és a megközelítéseket, az imádság a legfontosabb tennivalónk az utómunka idején is.

2. Ami a legtermészetesebb

Egy példa. A középkori spekulációs teológiából szükségszerűen nőttek ki az egyes tanítások, dogmák. Aki a hitbeli dolgokat ésszel akarta megmagyarázni, az csak egy utat választhatott, a spekulációt. Így aztán összekeveredett az ésszerű a felfoghatatlannal. Míg az előzőekben a felfoghatatlannról volt szó, (imádság), most a logikusról, a természetesről van szó. Természetes, ha ültettünk, akkor azt gondozni is kell, ha öntözünk, akkor készülünk az aratásra is. Szeretném hangsúlyozni az utómunka természetességét és kézenfekvőségét!

Feltételezzük, hogy amit hirdettünk, az igaz, az fontos. Úgy tartjuk, hogy amiről tanítottunk, hogy Akiról bizonyosságot tettünk az igaz és nélkülözhetetlen, akkor — ha nem vagyunk skizofrének, vagy szélhámosok, természetes a folytatás.

Az utómunka praktikumát illetően tehát minden számításba jöhet, ami beleillik ebbe a természetességbe!

3. A természetes „megváltozott élet”

Jézus főpapi imája a locus classicus az utómunkának. „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem, hogy őrizd meg őket a világban.” Végső célunk az üdvösség. „Atyám, akiket nékem adtál, akarom, hogy mindenkor velem legyenek.” Az evangélizálás, a bizonyágtétel, a tanítás az üdvösség felé irányít. Hogyan éljen az ilyen „üdvösség felé irányított” gyermek.

Utómunkánkkal és magatartásunkkal — (ez utóbbi egyik legfontosabb területe és eszköze munkánknak) legyünk természetesek. Határoljuk el magunkat a különcödést, a világtól való elfordulást hirdető életvitelt vallók táborától. Hangsúlyozva ugyanakkor a páli igét: „Mindent szabad nekem, de nem minden használ”.

4. Utómunka és világnézet

A hit nem egyenlő világnézettel! Mégis számolnunk kell azzal, hogy gyermekeink előbb-utóbb szembetalálják magukat a hit és egyéb világnézetek közötti feszültséggel. A tiszta bibliai teológiára épülő utómun-

kában az a feladatunk, hogy ott álljunk a gyermek mellett, készen arra, hogy kérdéseire megfelelő választ tudjunk adni. Jó példát mutatva életünkkel, hogy más világnézetű alapra épült társadalomban is megvan a helye a keresztyén embernek. Nem az ideológiai konfrontáció a cél, hanem a Krisztust követő becsület, a munkában helytálló keresztyén élet.

5. Utómunka és nagy változások

A gyermekkor természetes jellemzője a gyors változás. A növekedés nemcsak testileg látványos, hanem az ismeretanyag asszimilálása is bámulatos méretű. Az utómunkás nagy hibát követ el, ha figyelmen kívül hagyja mindezt!

Ugyancsak nem elhanyagolható az érzelmi változások valósága. Ha igaz Pál apostol szava, hogy más az ültető és más az öntöző, akkor az utómunkára is vonatkozhat, hogy nem szükségszerű, hogy ugyanaz legyen az utómunkás, mint aki elkezdte. Nagy lehetősége van itt a laikus szolgálatoknak. Sőt még azt is meg lehet jegyezni, hogy az utómunka bizonyos fázisaiban, egy-egy érzelmi határkő után talán nem is baj, ha más valaki folytatja a munkát, a foglalkozásokat!

5. Teológiai, bibliai alapvetés helyett bibliai összegzés

Általában úgy illik, hogy egy-egy tanulmány elején bibliai alapvetést készítsünk. Most különös hangsúlyt kapott mind az előmunka, mind az utómunka kapcsán a természetesség. Erre gondolva szándékosan hagytam el a bibliai alapvetést. Mégis rövid összegzésre szükség van. Már csak azért is, hogy nyitott maradjon a dolgozat, és nyitott maradjon maga a munka is, hiszen soha sem lehet befejezni, nem juthat el a perfectióig!

Az Őszövétségben úgy tűnik, az alapok a maguk természetes formájában jelentkeztek. A tanítás a „térdenüléstől” kezdve folyamatos a „szív hústáblákra írt” jövődóig.

Az újszövétségben konkrét parancsokat, gyakorlati példákat találhatunk.

Jézus Krisztus parancsa a missziói parancs, nemcsak az előmunkára vonatkozik. Mikor Jézus a gyermekeket magához hívja, megáldja, nemcsak tanítja, ill. éppen nem azt teszi, hanem megáldja. Áldás közlés alkalma az utómunka. Hívja a gyermeket, a tiltás ellen szólít fel, mintegy előmunkaként és meg akar tartani, mégcsak nem is ideig-óráig, hanem: „Ilyeneké az Istennek Országa...”

Jézus Krisztus életpéldája a tanítványok elhívása. Akiket elhívott, azokat később is tanítja, gondozza. Példának álljon itt Péter esete, aki a legtökéletesebb utógondozásban részesül, mikor az Úr háromszor kérdezi: „Szeretsz engem?”

Pál apostol sok időt és erőt szentelt az utómunkának. Akiket az evangélizálás alkalmából megismert, akik így részesedtek az „előmunkában”, azoknak ügyét mind nagyon a szívéen viselte. Úgy is mondhatnánk, hogy Pál levelei mind leírt utómunkák, utógondozások!

A rövid összegzésünk lényege azonban mégis Pál apostol szava: „Én ültettem, Apollón öntözte, de a növekedést Isten adta. Úgyhogy az sem számít, aki ültet, az sem, aki öntöz, hanem csak az Isten, aki a növekedést adja”.

Bibliolvasásra nevelés a gyermek- és ifjúsági munkában

Egyszer egy asszony megkérdezett egy vallástanárt: Mondja, milyen korán kezdhetem el gyermekem vallásos nevelését? Mikor fog megszületni a gyermeke? — kérdezte tőle a tanár. Megszületni? — hűledezett az asszony — hiszen már 5 éves! Asszonyom! — kiáltotta ekkor a tanár — ne álljon itt velem beszélgetve! Rohanjon haza! A legfontosabb öt évet már elveszítette a gyermek életéből.

A legtöbb zavaró probléma, amely gyermekkorban vagy serdülőkorban jelentkeznek, két szóval megoldható: **HAMARABB ELKEZDENI!** Hamarabb elkezdeni a gyermekek nevelését. Isten Igéjét a lehető legkorábban akarjuk tanítani a gyermekeknek és fiataloknak. Hogy már egész korai éveikben tudjanak Istenről. *Hogy bizodalmmukat Jézus Krisztusba, mint megváltójukba vessék s úgy nőjenek föl, hogy szeressék, engedelmeskedjenek és szolgáljanak neki.*

A fiatalok közt való szolgálat egyik területe, melyről most szólunk, a bibliolvasásra nevelés kérdése.

Miért végzünk gyermek- és ifjúsági munkát?

Mert már régóta folyik, vagy mert talán mindig végezték? A tradíció, még ha jó is, nem lehet alap. Sok helyen a gyermek- és ifjúsági munkát úgy látják, mint a gyülekezet növelésének egyik eszközét. Emögött a gyülekezet létéért való aggodás húzódik meg. Ez is kevés ahhoz, hogy belőle pozitív eredmények szülessenek.

A gyermek- és ifjúsági munka valódi alapja Isten Igéjének a ki-jelentésében található. Már az Ószövetség beszél „gyermek- és ifjúsági munkáról”: „Ha majd a fiad megkérdez téged, hogy miféle bizonyágtételek, rendelkezések és döntések ezek, amelyeket megparancsolt nektek Istenetek, az Úr, akkor így felelj a fiadnak: A fáraó szolgái voltak Egyiptomban, de kihozott bennünket az Úr Egyiptomból erős kézzel...” 5Móz 6,20—21. Maga Isten is figyelembe veszi, hogy a következő nemzedék (gyermekek és fiatalok) nem élte át mindazt, amit szüleik. Isten jogot ad a kérdésre és a szülők, felnőttek kötelességévé teszi, hogy megfelelő módon válaszoljanak. A lelki igazságokat azonban nemcsak egyszerűen ki kell jelenteni, hanem érthetővé kell tenni és olyan formában kell elmondani, hogy megkedveljék és ezáltal ragaszkodjanak is hozzá. Különösképpen is áll ez a gyermekekre és az ifjúságra. S áll a Bibliának, mint a mi mennyel Atyánk üzenetének a megszerettetésére.

A gyermek- és ifjúsági munka legerősebb bibliai alapja mégis a missziói parancs, Mt 28,19—20a: „Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek a nevében, tanítva őket, hogy tartsák meg mindazt, amit én parancsoltam nektek...” Ha minden nép Jézus tanítványa kell, hogy legyen, nem maradhat ki a fiatal nemzedék sem. A missziói parancsot nem érthetjük csupán geográfiailag, hanem megbízatása és szükségessége kiterjed minden szociális csoportra és korosztályra is. Ez nem szorítkozhat csak a Jézus Krisztus követésére való hívásra, hanem magába kell hogy foglalja azt is, hogy „tanítsatok mindenkit”.

A gyermek- és ifjúsági munka tehát a föltámadott Úr iránti engedelmesség kérdése is. Nem hobbiból, egyházféltésből, számításból végezzük, hanem mert a mi Urunk parancsának engedelmeskedünk.

Imádságunk és célunk az, hogy a gyermekek és fiatalok újjászüllessenek és az Urat szolgáló, kifelé is jó bizonyosságot adó életet éljenek. Noha Isten az, aki munkálkodik a szívükben, nekünk kell átadni az üzenetet. Látnunk kell lelki szükségüket, s mindent megtenni, hogy mindnyájuk szívét érje el a megváltás örömhíre. Látjuk, hogy a gyermek és a fiatal fontos Istennek, legyen fontos nekünk is. Nagyon alaposan kell készülnünk a köztük töltött órákra és a velük való foglalkozásra is. Ennek egy részét hadd figyeljük most: a bibliaolvasásra nevelés kérdését.

Bibliaolvasásra nevelés

A címet — szülők és nevelők — csak magunk között, mint belső célt fogalmazhatjuk meg így. Hogy tisztázzuk az előttünk álló feladatot, és céltudatosan végezhessük. Ennek semmiképpen sem szabad fölvetődnie ilyen direkt formában a gyermek- és ifjúsági munka során. A jó nevelő tkp. nem is nevel, hanem lélekkel, szeretettel, játékosan továbbadja azt, ami a szívében van, s *eközben* megszeretteti a Bibliát a rábízottakkal.

Különleges könyv

Mikor kezdjük el megismertetni a Szentírást a gyermekkel? Ennek az a föltétele, hogy legyen ismerete egyrészt Istenről (és a vele kapcsolatos fogalmakról), másrészt pedig arról, hogy mi is egy könyv. A könyv, amiből megtudhatja az ember azt, amit még nem tudott, megismerheti azt, amit még nem ismer. Ezután szépen meg fogja érteni, hogy mi is a Biblia: egy olyan könyv, amelyben mindazt leírták, amit Isten akart mondani nekünk. Ebből a könyvből megtudhatjuk, hogy mit rontott el az ember és mit tett értünk Isten, hogy azt helyrehozza.

Ezért a Biblia kiemelt helyen legyen otthonunkban és gyülekezetünkben. Az természetes, hogy ott van oltáraink és a Biblia, de pl. a vasárnapi olvasmányokat abból lehetne fölolvadni, nem csupán saját „kézi” Bibliánkból. Az is természetes, hogy minden keresztyén családban van Biblia, de vajon olvassuk-e? Megbecsülésünket az is kifejezheti, hogy kiemelt helyen, szem előtt tartjuk otthonunkban (asztal, polc).

A Könyv különlegességét abból is észreveszik gyermekeink, hogy mindennap olvasunk belőle, a nap egy jelentős időpontjában. A gyülekezeti alkalmakon pedig minden eseménynél és beszélgetésnél is előkerül az ige üzenete, válasza, megoldása különböző élethelyzeteinkben.

Különleges Könyv, mert bár hosszú évszázadokon keresztül, teljesen különböző korú, foglalkozású és műveltségű emberek írták, mégis egy világosan fölismerhető vonal húzódik végig rajta: az üdvösség története.

Különleges Könyv, mert aki nyitott szívvel hajol fölé, annak megélevenednek a sorok és üzenetté lesznek.

Valóban, a Szentírásnak központi helyen kell lennie a konkrét gyülekezetben is. Hiszen egész egyházunk, annak tanítása és élete erre épül. Ez az a zsinórmérték, amelyhez mérten keresztyének vagyunk és szolgáljuk az Urat.

Vezessük el gyermekeinket oda, hogy kételkedés nélkül bízzanak az Igében. Ennek azonban nem helyes és nem célhoz vezető útja a dogma és a felsőbb akarat előtt való föltétlen meghajlásra való nevelés, esetleg kényszerítés. Akkor a Szentírás csak ideig-óráig való külső tekintély marad csupán. Ne nevéssük ki, ne kicsinyeljük le a gyermek-és ifjúkor kérdéseit, ne hallgattassuk el őket. Hadd merjenek kérdezni, s akkor bizonyára választ is fognak kapni problémáikra.

A lelkésznek, vezetőnek, szülőnek (ezek jelen cikkünkben mindig váltófogalmak) érezetnie kell, hogy az igének döntő szava van életében. Lássa a példádat! Mondj el valamit alkalmanként, hogy mit olvastál, s amikor Istennek engedelmeskedtél, hogyan segített és áldott meg. Fontos, hogy legyenek igékkal kapcsolatos bizonyágtételeink. Közvetlen beszélgetéseinkben is. Ne legyen külön ideje annak, amikor a hit dolgairól beszélgetünk, — hétköznapjainkban is előkerülhet a kérdés. Látják-e rajtunk, hogy Isten igéjének döntő, sugárzó, erőt és boldogságot árasztó hatalma van mindennapjainkban?

Már a szülő ölében ülő kicsiny gyermeknek is milyen sokat mond, amikor talán még nem is érti, amiről szó van az istentiszteleten vagy a családi áhítaton, de látja szülei és más felnőttek áhítatos, békességet sugárzó tekintetét. Megszereti a Bibliát, ha látja, hogy mit jelent nekünk s megérzi, hogy mit kaphat ő is általa. Döntő, hogy végül a gyermek vagy ifjú önmagától vegye elő otthon a Bibliáját.

Történet vagy üzenet?

Döntő, hogy sose csupán történeteket mondjunk el a Bibliából, vagy a tanítói részeknek se csupán a parafrázisa hangozzék el. Mindig üzenetet tanítsunk. Ezért előbb magam felé kell irányítani a kérdést: mit jelent nekem ez az ige. S utána: mit üzenhet általa Isten a gyermekeknek. Nagy kísértés, sokszor észre sem vett hiba, hogy pusztá száraz tanítási anyagot közlünk hallgatóinkkal. A bibliai anyagok többletét, üzenetét már a gyermekbibliaköri órán is szem előtt kell tartani, nem szabad azt a mesedélután szintjére degradálni. (Persze az üzenetet bele kell szőni a történet menetébe!) Ifjúsági órákon sem szabad egyszerű, ún. „tárgyilagos” ismertetést adnunk pl. egy bibliai könyvről. Sem semlegesek, sem közömbösök nem maradhatunk, mint ahogy maga az éppen tárgyalt bibliai rész sem közömbös anyag: megvilágosít, fedd, vezet, figyelmeztet, int, buzdít, békességet ad, nyugvópontra juttat, lesújt vagy fölemel, megszorít vagy megvigasztal, bűneinkre mutat vagy azokból szabadulást kínál. *Nem több ismeretre, hanem világosabb látásra és tisztább életre akar vezetni minket Isten az ő Igéje által.*

Erről is beszél a Biblia?

Nagyon érdekes a fiatalok meglepődését figyelni, amikor egy téma alapján beszélgetünk (pl. sport, szerelem, utazás, lakásom berendezése). Hát erről is beszél a Biblia? Bátran vegyünk elő különböző témákat az ifjúsági órákon. Persze ehhez a vezetőnek is „benne kell élnie a Bibliában”. Sokszor azért olyan egysíkúak óráink, mert nem tudjuk, vagy tudatosan nem rögződik meg bennünk egy-egy bibliai rész, amely ugyan nem tartozik az ige központi üzenetéhez, de az egészéhez igen.

Talán egy még alapvetőbb kérdést is föl lehet vetni a fiataloknak, melyre lehet, hogy szintén ez lesz a meglepett reagálásuk: erről beszél a Biblia? Ti. néha a lényegét sem ragadják meg az igéből, sőt vitatkoznak a Szentírásról anélkül, hogy igazán ismernék.

Általános ismertetést is kell adnunk a Bibliáról (az előző rész szempontja szerint!). Ebben könyvenként vehetjük végig a Szentírást, vagy pedig egy könyvet fejezetenként. Mindig be lehet jelenteni, hogy legközelebb mi következnek. Bizonyára sokan elolvassák előre. Aztán az órán is kézbe vesszük a Bibliát, egy-egy részre utalunk, sok helyet kikeresünk. Észre vesszük majd: ilyen könnyen kezelhető a Biblia.

A vasteras-módszerhez hasonló földolgozást is végezhetünk. Ennek lényege, hogy a beszélgetéshez mindenkinek ott van a kezében a Biblia és egy ceruza. A kijelölt rész elolvasása után néhány percet hagyunk az átgondolásra. Mindenki három jelt tehet a szöveg mellé: kérdőjelet, felkiáltójelet vagy egy kis nyilat. A kérdőjel azt jelenti, hogy ez a rész nekem homályos, vagy nem értek vele egyet. A felkiáltójelet a megtalált központi igazság mellé tesszük. A nyilat pedig oda, ami engem személyesen érintett. Ezután kezdődik a beszélgetés. Sokszor ez nehezen indul. Most egyszerű a helyzetünk: szóljanak azok, akik valahova kérdőjelet írtak. Akiknek a bibliai szövege mellett nincs kérdőjel, azok pedig próbáljanak válaszolni, hiszen valószerűleg értették. Ezután a felkiáltójeles részeket, végül pedig — ha közben nem került elő — a nyíllal jelölteket beszéljük meg. — Persze ez csak egy módszer a sok közül. Mindjárt eleve nebb lesz az óra, s közelebb kerül mindenki az Igéhez, egymáshoz, az Úrhoz. És élete kérdéseinek a megoldásához. Így fogja keresni önmaga személyesen is az ige üzenetét.

Haladóbb csoportnál ige-bevezetőt is ki lehet jelölni, aki komolyabban készül a következő alkalomra. Az ő rövid, öt-hatperces bevezetőjével indul az óra, s ez elég lesz a beszélgetés elindításához. — Figyeljük meg: az ige-bevezető aktívabb résztvevő marad az órán is. Sokszor a magunk által elmondott vagy kifejtett gondolat rögződik a legjobban bennünk. Vagy készülés közben a fiatalt olyan gondolat is megragadja, amelyet hirtelen, az órán való olvasáskor nem vett volna észre.

Így jutunk el oda, hogy egyéni bibliaolvasásba kezdjen és így kiáltson föl: erre is van felelet! Erről is beszél a Biblia?!

Jó az ifjúsági órán, ha nem csupán könyvek vagy esti ige alapján foglalkozunk a Bibliával, hanem pl. indítunk egy „Megkérdezzük a Szentírást”, „Megkérdezzük Mózeszt” vagy „Megkérdeztük Pál apostolt” c. sorozatot. Az első esetben inkább egy témát veszünk elő, a másik két esetben inkább riportszerűen dolgozzuk föl az anyagot. — Így a még kezdő, kevésbé jártas résztvevőnek is színes, kedves és sokat jelentő könyvvé lehet a Biblia. Otthon átnézhető kérdésként is föl lehet adni, hogy pl. mit mond a Biblia egy-egy problémáról. Persze az általánosabbakkal, könnyebben megtalálhatókkal kezdjük!

A vizuális ember

A mai világban nem kérdés a vizuális oktatás. Ismert és bevált. Főleg a gyermekmunkánál igen hasznos. (De az a tapasztalatunk, hogy az ott elhangzottakból sok mindent még a felnőtt gyülekezetben is be lehet mutatni.)

A legegyszerűbb forma, hogy bibliai képeket kapnak a gyerme-

kek az elhangzott történetről. Azt füzetbe is ragaszthatják. Kicsiknél rajta van az aranymondás is. Nagyobbaknak megadhatunk néha egy-egy ígehelyet, amit maguknak kell kikeresni és otthon beírni a füzetbe. Az ő kis képüket, vagy egy külön készített nagyobb képet is mutatva megmondhatjuk, hogy nem mindent mondtunk ám el a történetből, hiszen az nagyon hosszú lenne. De hogy az a részlet miért van a képen, mi akar lenni, az benne van a Bibliában.

Nagyon hasznos a különböző képes Bibliák használata. Ezt otthonra is kézbe adjuk, hadd forgassák. Ahol megakad a tekintetük, a szöveget is elolvassák. Hangsúly van a *különbözőn* is: ne rögzödjön a bibliai személyek képe, a bibliai környezet egy bizonyos stílushoz. A korabeli helyzetet élénk vetíteni akaró rajzokra a „mese-rajzokra” és a modern képekre egyaránt szükség van, kiegészítik egymást. — Nem ez volt tehát pl. Pál apostol és a környezete, hanem *ilyen volt*. A képek alapján mondják el a gyermekek, hogy is képzelik el az adott szituációt, környezetet, jelenetet, s utána érdekes lesz fölolvadni: ezt így mondja el a Biblia, ez így volt.

Az előzőek nagyrészt állnak a dia- és mozgófilmekre is. Nem muszáj sok kockát vetítenünk. Hadd figyeljen meg és kérdezhesen meg mindent a gyermek. Több sorozatból új sorozat, téma szerinti változtatás is kialakítható. Érdekes játék lehet az összekevert képek sorrendbe rakása, vagy pedig különböző történetek fölismerése egy-egy kép alapján.

A flanelképeknél a történet egy-egy képét, eseményét állíthatják össze a megadott alakok, tárgyak fölhasználásával. Közé tehetünk előre megadott számú olyan tárgyat vagy alakot is, amely nem szerepel a történetben. Ennyinek ki kell maradnia. Sikerül-e? Lehet, hogy a végén maguk között nem tudnak megegyezni. Ekkor nem árulja el a vezető a megoldást, mondván, hogy „szabad a gazda”, hanem fölolvassa a Bibliából. A gyermekek kihegyezett füllel figyelnek, hogy vajon hogy is lesz, kinek van igaza. Végül maguk megegyeznek.

Fontos az is, hogy a televízióhoz ragadt és más vizuális információkkal is elárasztott gyermekek között óvatosan kell bánnunk a segédanyaggal. A gyermekek képzelőtehetségének, fantáziájának elsorvasztásától kezdve az alkotókészség csökkenéséig ismerjük a velejárókat. Ezért egyrészt a vizuális segédanyagot ne csupán nézzék, hanem használniuk kelljen (pl. képek kirakása), másrészt pedig a vezetőnek tudatosan be kell iktatnia az órák menetébe egy-egy vizuáliszünetet. Amikor semmiféle segédanyagot nem hozunk be az órára, hanem színesen (nem kiszínezve), érdekesítően magyarázzuk a történetet, színté mutogatva és eljátszva. A jó tanítóra figyelnek a gyermekek általában. Elevenen kell előadni, akkor nem mocoognak, hanem az elhangzó dolgokra összpontosítanak, „elképzelnek”.

Apróságok

Még néhány apró ötletre szeretnénk fölhívni a figyelmet. Ezek is inkább csak példák, amelyek indítást adhatnak hasonló dolgok kitárlásához, melyek segítenek abban, hogy bibliaolvasásra neveljük gyermekeinket és a fiatalokat.

Nagyon jó és bevált dolog a dramatizálás. A gyermekek szívesen játszanak színdarabot. Beleélik magukat a szerepükbe és így bensőséges kapcsolatba kerülnek a megjelenített személlyel vagy eseményvel. — Egyszerűbb forma a spontán megjelenítés a történet elmon-

dása után. Szereplőket választunk ki és visszakérdezés helyett eljátszák egyszerűen a történetet, tanítói segédlettel. — Az ifjúságnál ugyanez a csoportmunkában jelentkezik. A földolgozandó történetet dramatizálniuk kell. Ennek során alaposan átolvassák a bibliai szöveget. Szinte kívülről megtanulják. Mégjobban rögződik a Szentírás üzenete, ha mai történetként kell az eredetit átalakítani: ma hogyan történt volna. — Egyszerűbb forma: pl. Kísérelj meg leírni egy mai gyülekezet életét, ahhoz hasonló formában, ahogy Pál ír róla. Ehhez át kell nézniük a Cselekedetek könyvét.

Ugyanez rajzok készítése formájában is elképzelhető.

Lerajzolhatják a gyerekek, amit tanultak. Ne egyszerűen rajzoltassunk, mert akkor megint nem sokkal több az egész, mint egy rajzóra. Hanem pl. a Tízparancsolat tanításánál készíttessünk 10 db „bélyeget” velük: Egy-egy rajzlapot fogazzanak ki, és ahányadik parancsolat, annyi forintos bélyeg lesz belőle. A parancsolatot nem lehet lerajzolni, így tkp. az üzenetét, jelentését fogja a gyermek megjeleníteni.

Kis képes Bibliákat is készíthetnek a gyermekek. Sorra veszünk az órákon bibliai személyeket. (Mózes, Illés, Elizeus, Dániel, Péter stb.) Több órán át foglalkozunk velük, s mindig egy szimbolikus rajzban foglaljuk össze az üzenetet, központi tanítást az aranymondás mellett, azzal párhuzamosan. Ha a végére értünk, s megvan az 5—6 történet, cím, ábra, aranymondás, összefűzzük és egy kis címlappal látjuk el. (A szimbolikus rajzokon nem kell föltétlenül elvont rajzokat, vonalakat értenünk, hanem pl. amikor az a történet, hogy „Dániel az oroszlánok vermében”, akkor egy orosz lányt rajzolunk, s abba írjuk az aranymondást. Kisebekenél sablont készítenk, amit könnyen körberajzolnak.) Időnként megmutatjuk, hogy már mennyi minden van meg a Bibliából a mi saját Képes Bibliánkban. A történet elmondása után ők maguk találhatják ki a címet és azt is, hogy mi legyen a rajz.

Karácsonyi meglepetésként készíthetnek egymásnak, családjuknak egy kis kalendáriumot. Egy nagy lapra fölírják ádvent minden napját egy-egy nyitható kis ablakra. Belül egy igehely van, amit aznapi üzenetként ki kell keresni. A kalendáriumot szülei, vagy az ifjúság is készítheti a gyermekek számára. Az előbbi esetben a gyermekek keresnek ki jónak tartott igeverseket és írják be, az utóbbiban pedig a megjelölt igeverseket igyeksenek megtalálni a Bibliában. (Karácsony után lehet egy „Mi van az ablak mögött?” vetélkedős is rendezni.)

Végül hasznosak a bibliaolvasásra nevelés szempontjából a különféle vetélkedők, rejtvények is. Szerteágazó voltak és pontosan csak hosszadalmasan leírható voltak miatt itt csak néhányat említünk. Ismételten, szintén csak ötletként és indításként.

Legegyszerűbb formája, amikor nagyobb közösség is játszhatja, hogy két csoportra osztjuk a jelenlevőket és fölváltva kérdéseket kapnak a Bibliával kapcsolatosan. Ugyanígy nagy csoportban, de egyéni elbírálásra alkalmas módszer, hogy minden jelenlevő kap egy kis két-színű papírkártyát (pl. dekorpapírból kivágva). Az elhangzó kérdésekre két válasz lehetséges, aszerint az egyik vagy a másik felével előre tartja föl mindenki kezében a lapot. Kisebb, még mindig viszonylag nagy csoportban használható a Bibliai totó: Mindenki három golyót kap a kezébe. Elhangzik egy kérdés és három felelet. Amelyik válasz a helyes, annyi golyót kell először csukott kézzel előre tartani. Majd egyszerre kinyitjuk a kezünket és sorra följegyezzük, hogy kinek volt jó a válasza.

A többi vetélkedő ennél már bonyolultabb, de a dolog természetéből következően nyilván érdekesebb is. Sokféle rétegű, jellegű feladatot szerepelhet benne írásban, szóban, vizuálisan, a csoportok között, a csak nézők bekapcsolásával, képek összerakásával, szövegösszeállításal stb. Lehetnek olyan kérdések is, melyekhez a Bibliát kell használni.

Véss lelki nyomokat!

Valaki egyszer azt mondta: Az anyagi dolgokon vésett jelek a múlt évekkel lekopnak, de a gyermek szívét ért hatások az idők végéig megmaradnak.

Ha valami maradádot akarunk hátrahagyni, véssünk lelki nyomokat azokba a gyermek- és ifjú-szívekbe, akiket Isten gondjainkra bízott. Ennek egyik eszköze a bibliaolvasásra nevelés.

Széll Bulcsú

Az intézményes diakónia történetéből

Jólétszi Cházár András

1. Bevezetés

Az emberi társadalomnak különböző tagjai vannak. Öregék és fiatalok, felnőttek és gyermekek, egészségesek és betegek, erősek és gyengék, anyagiakban, szellemiekben gazdagok és szegények élnek együtt, egymásra utalva. Életének bizonyos szakaszán minden ember valaki más segítségére szorul. Vannak olyanok, akiknek erre a segítségre nagyobb szükségük van. Ilyenek a fogyatékosok, a valamilyen módon testi-szellemi sérültek.

Az ókori társadalmakban a fogyatékosok gondozása elsősorban családjukra hárult. A család pedig minden esetben vállalta ezt a terhet. Így kerültek a vakok, bénák, süketek az út szélére, koldulásra kényszerítve, így lettek nevetség tárgya, vagy ezért pusztították el őket gyermekkorukban.

A zsidók a fogyatékosokat Isten büntetésének, vagy ellenkezőleg, a kiválasztottság jelének tartották. Jézus példája nyomán, a keresztyénység elterjedésével a betegek, szegények támogatása is egyre általánosabbá vált. A szegényházakat, ispotályokat kezdetben az egyházak, kolostorok tartották fenn, az állami gondoskodás az utóbbi néhány száz évben terjedt el. Ez nagy segítséget jelentett a fogyatékos ember életének embe-ribb tételében, s a sérültek családjai gondjainak enyhítésében.

Az első intézmények 200–250 év alatt felszereltségükben, technikai ellátottságukban csak javultak. Ma azonban egyre világosabbá válik, hogy a jól felszerelt intézetek önmagukban nem csodaszerek, még a nevelés is csak a szeretet közegében hatékony, emberi gondoskodásra, szerető megbecsülésre, tiszteletadásra van szükség.

Az intézményes gondoskodás elérte, hogy az utak széléről eltűntek a csonka-bonkák, valójában azonban a fogyatékosok ma is a társada-

lom perifériájára szorulnak. Az egészségesek kisajátították maguknak az emberi társadalmat, melyben nincs helye a segítségre szorulóknak. A keresztyénség kétezer éves történelme során a közgondolkodás még nem jutott el addig, hogy elfogadná és befogadná a fogyatékosokat. Az intézetek falai mögött ugyanolyan kitalasztottak a fogyatékosok és az árvák, mint az árok szélén vagy a cirkuszi porondon.

A fogyatékoság a legtöbb esetben csak másság, s az lenne jó, ha a fogyatékosok az egészségesek körében, velük egyenrangúan élhetnének teljes életet. Ebben az esetben az intézményeknek csak oktató-nevelő, az emberi együttélésre fölkészítő funkciója lenne.

Valójában mindannyian fogyatékosok vagyunk. Isten szeretetére van szükségünk. Teljessé, boldoggá csak ő teheti életünket. Az emberi segítség, a mások segítő támogatása is alapvető igényünk. Ne szűkítsük életünket ismerősi, baráti körünk jól megszokott közösségére, hanem nyissuk meg házunkat, szívünket az emberi életet joggal igénylő embertársaink előtt.

Egészségünkkel, képességeinkkel, Istentől kapott felismeréseinkkel, reménységünkkel ezt nélkülöző embertársainknak is tartozunk. Erőnket, tehetségünket sáfárságra kaptuk, hogy mások élete is szebbé, gazdagabbá, tartalmasabbá váljék általa.

Dolgozatom egy olyan embert mutat be, aki nem sajnálta erejét embertársai sorsának javítására fordítani. Saját nehéz életkörülményei között boldogságát a mások boldogítása jelentette. Céлом, hogy Cházár András életének és munkásságának felidézésével elgondolkoztassam az olvasót, s a saját feladatainkra is irányítsam a figyelmet.

2. Cházár András élete

Cházár András 1745-ben született Jólészen, Gömör megyében. A család gyökereinek kutatásakor 1610-ig kell visszanyúlni, amikor Cházár Gergely, András ükapja nemesi címet kapott II. Mátyástól, valószínűleg a török elleni harcban való helytállásáért. Őseik között találunk a törökverő utáni parasztfelkelőt (Cházár Péter, 1632-ben végezték ki), vagy még korábbra visszanyúlva, az 1500-as évek közepén tanított Kasán egy Cházár Mátyás nevű mester, „akinek ékesszólását és görög tudását magasztalták”.¹

András szülei a nemesi birtok művelésén kívül mással nem foglalkoztak. Szegény, puritán emberek voltak. A család ágostai hitvallású evangélikus volt, de mivel András még a türelmi rendelet előtt született, szülei csak a szomszédos Krasznahorkán, katolikus templomban kereszteselthették meg. A fiú először Berzetére, majd két év múlva Dobsinára kerül tanulni. Ide azért küldik, hogy a német nyelvvel is barátkozzon. Korán megismeri a nélkülözést. Berzetén hetente kétszer kap főtt ételt, Dobsinán is szűkölködik. Ezt írja bátyjával együtt Dobsináról szüleinek: „Az élésünket az mi illeti el annyira megfogyatkozott, hogy keves idő alatt bőjtölni kényszerítünk. Azért kérünk alázatosságnal kedves Szüleinket Kigyelmeteket az eledelnek él Küldésével ne késék Kigyelmetek.”²

Tanulmányait Eperjesen, Pozsonyban, Késmárkon folytatja, jogásznak készül. Az anyagi nélkülözés végigkíséri diákévein, hol tápintézeti elhelyezést kap, hol pedig gyermekek oktatásával szerzi meg a szükséges pénzmennyiséget. Szorgalmáról, példás előmeneteléről mindenütt híres.

1767-ben teszi le Torna vármegye közönsége előtt az ügyészi esküt. Őnálló ügyvédi munkára mégis csak hat évvel később vállalkozik. Addig Eperjesen és Pesten segédkezik híres ügyvédi irodákban, hogy minél alaposabb, mélyebb tudásra tegyen szert.

Ügyvédi irodáját 1763-ban Rozsnyón nyitja meg. Hamar híre megy becsületességének, alapos szakmai képzettségének. Messziről is megkeresik, nagy szakmai ismeretet igénylő pereket bíznak rá. Említésre méltó, hogy szegényektől sohasem fogadott el perköltséget, mégis ugyan olyan lelkiismeretesen foglalkozott ügyükkel, mint bárki más módon megbízóéval.

Ezen tapasztalatai is hozzásegíthették az „Esedező levél” megírásához, melyet az 1790-es országgyűlésen a parasztok nevében adott elő. A környéken még ma is az a hír járja, hogy „nem volt olyan pöre, melyet elvesztett volna, s a természetfölötti erők voltak támogatói.”³

1784-ben II. József császár rendeletet adott ki, hogy a közigazgatás és az igazságszolgáltatás nyelve Magyarországon is a német legyen. Magyar érzelmeinek megmutatására Cházár András visszavonult a nyilvános ügyvédi pályáról. „Nem akarom idegen nyelven a magyar törvényszéket profanálni, s kész vagyok inkább e sok ideig tanult nyelvet elfeledni, mintsem azt (így) használni.”⁴

Gazdálkodni kezdett jólési birtokán. Bevezette az addig ismeretlen gazdaságosabb földművelési és állattenyésztési módszereket, ezt igyekezett megismertetni a környék parasztjaival, hogy népe helyzetén így javithasson. Gyümölcsfákat ültetett, addig terméketlen területeket művelt meg, meghonosította a burgonyát. Magának szép házat, pihenőhelyet épített, berendezte könyvtárát, s az egészet Parnasszusnak nevezte el.

Ebben az időszakban is figyelemmel kíséri a közélet és a politika fontos eseményeit. 1788-ban lefordítja és 1789-ben kinyomatja II. József új törvénykezési rendjét. A következő évben Gömör vármegyei rendjel érdemeit elismerve főjegyzőjükké választják. Ezt a tiszteletet öt éven keresztül tölti be, tevékenysége különösen az alkotmány védelmére irányul, s gyakran a császár rendeleteit is bírálni kénytelen. Elve: „Nagyobb a Törvény a Királynál. Aki a törvény alatt lenni nem akar, senki felett nem lehet... A Király a Törvénynél kisebb; a Nép pedig, mind a kettőnél nagyobb.”⁵

A török háborúk idején élesen támadja II. József újabb hadiadóit és újoncozásról szóló rendeletét.

II. Lipót idején, az 1792-es országgyűlésen a magyar nyelv érdekében szólal fel. Határozottan tiltakozik az I. Ferenc által kiadott cenzura-rendelet ellen. A szabad gondolatnyilvánítás korlátozásában a nemzet haladásának gátját látja. „Vajjon a nemzetek közt melyik emelkedett nagyobb fényre, díszre, dicsőségre, boldogságra? Az-e, ki szabadon láthatott? vagy az, a ki csak más szemével nézhetett?”⁶

1791-ben a gömöri evangélikus esperesség követeként részt vett a Pesten tartott protestáns zsinaton. Később azonban megvádolják, hogy élesen nyilatkozott a hierarchia és a szimbolikus könyvek ellen, ezért jegyzői beszámolóját a Gömör megyei esperesi ülésen meg sem hallgatják.

1794-ben a Martinovics-féle összeesküvés leleplezésekor ő is gyanúba kerül. Bár az összeesküvésben való részvételt nem sikerül rábizonyítani, élete veszélyben forog.

Családi életében sok fájdalmat kell elszenvednie. 1780-ban feleségül veszi Okolitsányi Mártát, akiről utólag derül ki, hogy epilepsziás,

ezért hat évi házasság után elválíktőle. Ebből a házasságból született egyetlen fia, Gábor, aki rövid élete során sok szomorúságot okozott apjának. Az ő két fia sem érte el a felnőttkort, így Cházár Andrást családjának továbbélése sem vigasztalhatta.

Második felesége, Márjássy Krisztina, akivel 1793-ban kötött házasságot, számunkra ismeretlen okokból hét nap múlva elhagyta férjét. Cházár András megindítja a válópert, s a gőmőri törvényszék ítélet-hozatala után újabb házasságot köt. 1795-ben feleségül veszi felső-szudi Semberi Terésiát. A válás végleges kimondása azonban a királyi tábla tiszte volt. Az elhamarkodott házasság következményeképpen bigámia vádjával perbefogták, s a házastársakat egymástól erőszakkal elválasztották. Semberi Terézia a sok zaklatás következtében szívbetegséget kapott, s hamarosan meghalt. Ebből az időből maradt ránk Cházár András kétségbeesett kifakadása: „Jobb volna inkább a vadak közt élni, vagy pedig nem lenni, mintsem annyi balcsapásokkal megküzdve Magyarországon élni. Tele van itt minden álnoksággal és irigységgel.”⁷

Családi életének tragédiája figyelmét mások nyomorára irányítja. Bécsbe utazik, ahol látva a süketek oktatásának eredményeit, elhatározza, hogy itthon is létrehoz egy ilyen célokat szolgáló intézetet. A Magyar Kurír c. lapban felhívást közöl az intézet szükségességéről. Amikor Ferenc császár tudomást vesz erről, megbízza Cházár Andrást adományok gyűjtésével. 1802-ben Vácott megnylik az intézet, ahol a századelő jelentős eseményeként megindul a siketek oktatása.

Az 1800-as évek elején több dolgozatának témája a magyar nyelv művelésének, terjesztésének kérdése. Céljai közé tartozott egy tudós társaság alapítása is.

1816. január 28-án halt meg. Sírfeliratát már előre elkészítette latin nyelven, s meghagyta, hogy Parnasszusának sírboltjába temessék. Sírversében kifejeződik életének minden terhe, keserősége, de az azzal dacoló jóindulat is:

„Távozz tőlem, irigy! ne bánts már fektemben,
Eleget bántottál veled volt létemben.
Én soknak használtam, senkit sem sértettem,
Mégis szemed előtt semmit sem értettem.
Pirulj, légy emberebb! Ne bánts oly társadat,
Aki éretted él, s keresi javadat;
Szeresd embertársad, úgy boldogabb lehetsz,
Embertelenséggel mondd meg, mire mehetsz?”⁸

3. Cházár András politikai tevékenysége

A társadalmi rendek közti különbségeket felismerve, azok megszüntetéséért harcol. A jobbágyok, parasztek érdekeit védelmezi, egyenlőségükért, helyzetük javításáért küzd. Elítéli a születési előjogokat. A munka tehet csak egyedül megbecsültté a másik ember előtt. A haza ügyeinek intézésébe mindenkinek van beleszólása.

„Gondolják meg, esedezünk! az urak: hogy nálunk nélkül nem urak: hogy ha velünk öszve nem emberesednek: az ország ország nem lehet. Gondolják meg: hogy nemes nem születhetik, de lehet: hogy a születés csak a vak történetnek játéka; gondolják meg: hogy a ki a hazát tartja, van annak a haza kormányzásához szava. Valóban az erőltetett dologtartó nem lehet: a magát elszánt ember más életének ura: a sok lúd a mi párbeszédünk szerint a farkast is letépi...”

„Urát az Isten nem teremtett; a természet nem szült Igazgatót mind ez, mind amaz szenved; a társaság öszveszerkesztése megkíván. Csak annyiban úr tehát az úr, amennyiben igazgató, amennyiben vagy király, vagy bíró, vagy hadi-vezér s. a. t. A földesúrnak nincs több jussa (a jobbágyssággal szemben) annál; a mely van a hitelezőnek az adós ellen. Egyéb iránt egyenlő polgártársak vagyunk. Egyenlők lévén, egyenlő kötelességekkel tartozunk a közhazának.”⁹

A nemzet felemelkedése útjának a nemzeti nyelv kiművelését látja. Természetes igény, hogy a köz- és hivatali életben csak a saját nemzeti nyelvünket használjuk. Helytelenül a hazánk területén élő nemzetiségeket is a mi nyelvünk használatára akarja kötelezni, s így szilárdítani meg velük a gazdasági, politikai kapcsolatot. Az a felismerése azonban, hogy a nyelvművelés a kulturális felemelkedés előmozdítója — helyes.

Tudós társaságok létrehozásával a művelt nemzetek sorába léphetünk, s élhetünk úgy, hogy más népek megbecsülését is kivívjuk. Ez iskolarendszerünk megváltoztatását is jelentené, s lehetővé tenné a szegény néprétegek művelését.

„A tudományok, sehol sintsennek, otthon. Nem kötöttek azok, se, Levegőhöz; se, Ég-hajlathoz; se? Földi fekvéshez; se, nyelvhez. Nintsenek semmi Nemzetnek Gallérjához varrva: Nem is fügnek Idő-szakok-tul-századoktul: mindenütt, mindenkor, otthon vannak; a hól rendesen gyakorlattnak, s akadályt nem szenvednek. Úgy van!”

„Egyedül a' Tudományok veszik-ki a' Nemzeteket, a' Vadnemzeteknek Sorából. A' Vad Nevezetnek el-hárítására szükséges, hát a' Tudomány.

Nem elég az, egy Nemzetre nézve: hogy, a maga Honnyából egy két Tudóssal kérkedjen. Anakarz-is a' Sztzitáknál híres Tudós volt, még-is a' Nemzet Vadnak tartatott. Az egész Nemzetet kell taníttatni.”

„A' Magyar Nyelvnek el-terjedésével, és a' Magyar Könyveknek El-szaporodásával, könnyű lesz a' köz népek — is az ő állapotjához alkalmazott Tudományhoz jutni. A' szántó-veető olvashattja, a' maga Nyelvén irtt Gazdaságbéli Könyveket, a' Kereskedő, a' Kő-míves, Áts és a' t. szinté, ugy. Igy!”

„Minden nemzet ragaszkodik a' maga nyelvéhez. Az Állatok megtartják a' Gondolkozásaikat, egymással közlő Hangjaikat. Hát, egy Nagy Nemzet, nem fog-e' rajta lenni: hogy, az ő nyelve a' Számkivetéstől, megoltalmaztassék? Ó, alábbszálljon az állatoknál!”¹⁰

Az emberi jogok, adottságok közé tartozik a gondolkodás. Ez a nép felemelkedésének is elősegítője lehet. Azért módot kell adni a szabad gondolkodásra, a gondolatok közlésére. A sajtószabadság, a könyvnyomtatás lehetőségeinek megkönnyítése elengedhetetlen követelmény. Azért ítélte el Cházár András Ferenc császár szentes jogú vizsgáló rendeletét is. A megye nevében ezzel a kéréssel fordul a Helytartótanácsához:

„A' szabad gondolkodás és annak közölhetése, az emberek természeti jussait illetvén, valamint ők azon jussról le nem mondhattak, úgy annak határozását az emberi szentséges jussoknak meg-nyalázatása 's több veszedelmes következtetések nélkül (a'mint alább majd megmutatódik) által sem adhatták. Fellyebb-való jus ez, minden képzelhető polgári jusoknál...”

„A' természettel azért, mert a' szerént úgy nem lehet a' léleknek gondolkodni, valamint az ép szemnek nem látni. És mint-hogy ugyan-azon természet szerént a' gondolkodónak a' gondolkodását-is szabad közleni, ezen közölhetésnek eltiltása valóban a' természet ostromlója, és egyszer-'s-mind alatonítója. Bizonyára alatonítója! mert a' gondol-

kodhatás az emberi észnek szülöttje. Az ész teszi az embert emberré. Így az ésszel, mint Isten' képével való szabad éltetés, minden kintsek-nél drágább emberi kints! Olly tulajdona az észnek az eszeskedhetés és annak közölhetése, a' minémü a'szemnek a' láthatás. Ez tilalmazó törvénynek tárgya nem lehet, nem lehet amaz-is.

Az észenn a' mennyei felség sem uralkodhatik. Szabott néki határt, de az ő gyakorolhatásán erőszakoskodni nem akar, nem-is akarhat."

„Az okos nemzetek úgy szemlélik a' szabad gondolkodhatást, mint a' barháriensek gyilkosságát, a' babonaságnak lerontóját, a' nemzetek' boldogítottját, egy szóval, mint az egének leg-felsősebb ajándékát, 's egy áldott emberi és polgári just..."¹¹

4. Diakóniai tevékenysége

Felebarátai iránti szeretetét mutatja a váci siketek intézetének létrehozása. Már politikai tevékenységének tárgyalásakor láthattuk, hogy Cházár András támogatta a rászorulókat, együttértett az elhagyottakkal, szegényekkel. A legszerencsétlenebb embert is tisztelte. Ezért emeli fel szavát a halálbüntetés ellen is.

A bécsi siketek intézetét látva rádöbben, hogy az addig némaságra, tehetetlenségre ítélt emberek megfelelő oktatással a társadalom hasznos tagjai lehetnek. Három évig kitartó szervezőmunkával előteremti az intézet megalapításához szükséges anyagi fedezetet. Így 1802-ben hazánkban is megkezdődhet a siketek intézményes nevelése. Cházár András pedagógiai munkát nem végzett, de az intézet munkáját figyelemmel kísérte, többször gyűjtött annak fejlesztésére.

Kövessük nyomon az intézet alapításának munkáját! Száz évvel később ezt írja a Vasárnapi Újság: „Az első, rendszeres siketnema-oktatást a váci intézetben kezdték meg, melynek keletkezése körül különösen nagy érdeme van jólési Cházár András meg ózdi Sturmman Márton gömörmezei uraknak.”¹²

Sturmann Márton ősei Svédországból származtak, ő maga liberális elveket valló nagybirtokos nemes volt, Cházár András jóbarátja. Felesége, Semberi Mária Cházár András sógorója volt. A haza sorsa mindkét házaspárnak közös gondja. Emberbaráti törekvésekben is egyetértettek. Felesége halála után ezt írja Cházár András Sturmann Mártonnénak: „Elmegyek Bécsbe, hogy saját magam megtapasztalva a siketnémák oktatásának mibenlétét, mások nyomorúságának enyhítésével felejthessem a magamét.”¹³

Hazatérve így ír a Magyar Kurír c. lap szerkesztőjének: „Bétsnek minden ritkaságait Semmivé tette előttem a Siket-Némáknak Oskolája, Szánakodás, édes meg illetődés, Bámulás öszeütköztek bennem. Látam: hogy azok; a kikben ez előtt az ötödik érzékenységnek fogatkozása miatt, a Fő Valóságnak képe, az okos Lélek mintegy el tettemtetve hevert, a Lélek foghatóságait, szólás helyett jelek által ki fejtegethetik.”¹⁴

Hazatérve Sturmann Mártonnal tervet dolgoznak ki az intézet létrehozatalára, amelyet Gömör megye közgyűlése előtt is felolvasnak. Ezt Joseph Maynan, a bécsi intézet igazgatójának javaslataival együtt a pesti egyetemnek is megküldik. A terv Ferenc császárnak is tudomására jutott, aki támogatta ötletüket. Hivatalosan megbízta Cházár András adományok gyűjtésével. Az egyre szélesebb körű gyűjtésben nagy segítségére volt Sturmann Márton és felesége. Cházár András

négynyelvű (magyar, latin, szlovák, német) körlevelet szerkesztett, amelyet az ország minden részére eljuttatott. A levélben igyekezett meggyőzni olvasóit az intézet felállításának szükségességéről, és támogatásukat kérte.

„Mínhogy az ember, ember nélkül, s ember: (tudni illik valóságos ember) se boldog nem lehet. Így tehát mindenneknek arra kellett törekedni: hogy kiki, a mennyire lehet, valóságos emberré, következesképben, az Isten képének használhatása által, boldoggá tetetődjön.

Mivel a boldogság egyedül az elmének meg-meg világosodásától és a szívnek nemesítettetésétől (függ; ezeket pedig neveltetés nélkül elérni nem lehet; mivel tovább, a neveltetnek, a maga lételének feltartására (hogy mások terheltetése nélkül boldogul élhessen, módót) módót és alkalmatosságot nyújtani szükséges; következnek az a szent kötelesség, a mely szerént kinek-kinek azon kell lenni: hogy minden tag a társaságban, az ő foghatóságának mértéke szerént, nevelését; a neveltetett pedig a boldog elélésre módót nyerhessen. Ez által gyakoroltatik: a felebaráti szeretet!”

„A szeretet mindenek, kiválképpen azok iránt az atyafiak iránt, a kiknek arra legnagyobb szüksége van, gyakorolni kell.

Illyenek a siket némák!”

„Az idők, a mint kiki látja, s érzi, nem engedik: hogy a királyi kincstár most minémű terhekkel terheltessek? nem engedik azt is: hogy ki-ki most annyit, és azt: a mennyit, és amit szívében elszánt: mindjárt beadja. E szerint: csak annyit kell adni, amennyit most lehet; a többit lehet akkor, a mikor lehet. Elég lesz most a bejelentés. Így tehát ne mondjad ezt a te felebarátodnak: menj-el; aztán téri meg: mert holnap adok (holott tehetségemben vagyok az, a mit kér) Arra nézve, nem tudván: élhetsz-e e nap leszálltaig? Tégy jól a némákkal, élted végfogytaig!”¹⁵

Két év alatt több mint 50 000 forint gyűlt össze, mely elégséges volt az intézet megnyitásához. Bár Cházár András felajánlotta rozsnói házát, az intézet helyéül a váci volt püspöki palotát jelölték ki a hely kedvezőbb földrajzi fekvése miatt.

Cházár Andrásnak az intézet felállításá miatt érzett örömét az árnyékolta be, hogy néhány év múlva az intézet történetét tárgyaló munkák meg sem említik az ő nevét. 1812-ben ezt írja Molnár Jánosnak:

„Nagy Bizodalomú Drága s Jó-akaró Uram!

Két egymással ellenkező Indulatokat gerjesztett bennem, azon tudós munka, mellyet Drága Úr, a Siket-Némáknak Oktatás Mójjáról ki-adni méltóztatott.

Gyönyörködtetésemre szolgált az Intézetnek előmenetelje: a Tanulóknak, oly tudós Kezekre lett Jutása nevelte Gyönyörúségemet kiválképpen az: hogy, Életemben Iparkodásaimnak s Javallásaimnak Gyümölcseit láthattam. Ellenben: Nem titkolhatom el azt a kedvetlen megilletődést, mellyet a' rólam való meg-nem emlékezés támaszta bennem.”

„Igaz az: hogy a' Jó tett, önn magában elég Jutalmat talál, de igaz az is; hogy a' Jót Soha se tesszük, egyedül azért, hogy tegyük; de azért: hogy a Jótéttből magunk is Vigasztalást arassunk. Szeretünk másokat, mert szeretjük magunkat.

Én, a Siket-Némák Intézetének Javallásával segíteni kívántam — Szenvedő Ember-Társaimon, de, az ő felsegélésekben, magam is gyönyörködtetést kerestem: azt pedig tsupán a' rólam való-megemlékezés szülhettem s szülhetné.”¹⁶

Segíteni akarását a mellőzés sem törli meg. Halála előtt önéletrajzi írásában ezt mondja: „és hogy a halál se szakíthassa félbe működésemet vagy tevékenységemet, a helyettem működőknek könyveimet ajánlom föl.”¹⁷

Végrendeletében könyvtárát a roznyai evangélikus esperességre hagyja, kikötvén, hogy azt bárki szabadon használhassa. Időközben a váci intézet könyvtárának alapját is megvetették. 1902-ben az intézet fennállásának 100 éves jubileumán a Cházár-könyvtár hosszas tárgyalások után az intézetbe kerül. A könyvtár és levéltár ilyenfajta megbecsülése is része volt annak az elkésztett tiszteletadásnak, melynek Cházár András életében annyira híjával volt. Vácott szobrát is felállították, melyet intézetének egy neveltje formázott meg. Budapesten egy utca őrzi emlékét.

Befejezésül idézzük fel saját szavait, melyekkel végrendeletét zárta le:

„Láthatja minden ember: hogy nem magamnak élvén: emberbarát lenni kívántam. Szakadatlan bizonyosságait adtam is ezen indulatomnak azzal: hogy soha szánt szándékkal senkinek véteni nem akarván: mindenkinek használni igyekeztem: számtalan ügyefogyottakon segítettem: néhányaktól haláltól megszabadítottam: sok fiakat a társaság szolgálatjára, tanításaim által, saját kenyeremen, alkalmasakká tettem: a siket némák iránt tett intézetnek mozdítója voltam: számokra a királyi Rendelés erejével többet 50 ezer Forintnál összegyűjtöttem, s ezen gyűjteményt 1000 Rft-tal szaporítottam minden mozgásim, s lépéseim által nyilvánítani kívánt azt: *voltam*. Voltomnak leírását, az előbbi megváltoztatott rendelkezéseimet is, egy kötetben, és egy csomóban emlékezet okáért szinte megtartottam.

Illy elmélkedések közt:

Visszaadom léteimet annak a valóságnak, melytől azt vettem: visszaadom nyugott elmével, akár mikor eljövend végeloszlatásomnak utolsó órája.”¹⁸

* Köszönettel tartozom Hrabács József miskolci gyógyepedagógusnak, aki a Cházár Andrásról szóló anyagot hűséges, kitartó munkával összegyűjtötte, és az Evangélikus Országos Múzeum rendelkezésére bocsátotta, valamint Fabiny Tibor teológiai akadémiai tanárnak, a múzeum igazgatójának, hogy az anyag tanulmányozását számomra lehetővé tette.

Csepregi Erzsébet

JEGYZETEK

1. Történelmi közlemények Abaúj-Torna vármegye és Kassa múltjából. I. évf. 2. sz. 1910.
2. Emlékkönyv a siketnémák váci országos királyi intézete 100 éves fennállásának ünnepe alkalmára. Szerkesztette: Borbély Sándor ig. Gácsér József cikke
3. Uo.
4. Uo.
5. Uo.
6. Uo.
7. Uo.
8. Uo.
9. Cházár András: Fel-segíllés iránt bényújtott Esedező levele a Magyar Szántó Vető Polgárságnak.
10. Cházár András: A Magyar Nemzethez! 1806 Nagyszombat

11. Cházár András: A Magyar Nyelvet tárgyzó 's A' Magyar Kurir Altal Kihirdetett jutalom kérdéseknek fontosabban lehető meg-felelésére előre bocsátott elmékedesél 1807 Nagy-Szombat
12. Cházár András: Idézet József császárhoz intézett leveléből a német nyelv kötelező használatát illetően
13. Vasárnapi Ujság 1899. 46. évf. 38. sz. Vayk cikke 631. old.
14. Cházár Andrásnak a Magyar Kurir szerkesztőjéhez írt leveléből 1799.
15. Cházár András: Segedelem Bé-Szedő Levél 1801.
16. Cházár András Molnár Jánoshoz írt leveléből
17. Emlék-könyv 1902. Gácsér József cikke
18. Cházár András utolsó végrendelete

Radácsi Mihály — első esperesünk

Radácsi Mihályról nagyon keveset tudunk. Amit Kvaczala J. ír róla a Reformáció történetében, alig tesz ki néhány sort. A szlovákiai reformáció kezdetén személye mások mögött a háttérben húzódik meg, majdnem ismeretlen. S mégis nagyon jelentős személyisége volt a 16. század evangélikus egyházának. Őt tartjuk az első olyan esperesnek, magasrangú egyházi tisztviselőnek, aki céltudatosan a lutheri reformáció szellemében vezette esperességét. Tudomásunk szerint eddig nem jelent meg róla egyetlen cikk sem, mely bemutatja és értékelte volna. Ezt szeretnénk megkísérelni ebben a cikkben: felvázolni életét és művét.

Radácsi Mihály a Michael Radaschinus aláírást használta. Ez latinos formája a szlovák Radasín névnek. Német műveiben a Radaschinus, szlovák műveiben pedig a Radasín változat fordul elő. Radácsinak ezenkívül volt még családi mellékneve is: Liburnusnak hívták. (Ez megtalálható a wittenbergi egyetem albumában, valamint Kophart a besztercebányai városi tanácshoz írt levelében). A Liburnus név származására utal. Liburnia a Nyugat Horvát és Észak Dalmát partvidék neve. Ez a terület egyházilag a zágrábi egyházkerülethez tartozik.

Radácsi 1510 körül született az említett liburniai vidéken. Klein J. S. mondja róla, hogy horvát volt, de közelebbit erről nem tudunk. Ezt említik más történészek is, mint pl.: Munyai A., Hörk J., Kvaczala J. Feltételezhető, hogy először a hazai iskolákat látogatta. 1529-ben Wittenbergbe jött, hogy az akkori diákok vágya szerint hallgathassa és megismerhesse a reformátorokat. A wittenbergi egyetem Albumában (1529) ez van róla bejegyezve: Michael Liburnus Dioc: Sagrabien: 31. Julij. Ebben az időben több magyar diák tanult Wittenbergben, úgy-hogy Radácsi már tanulmányai alatt több későbbi munkatársával megismerkedett, például Stöckel Lenárttal.

Nem tudjuk, mikor hagyta el Wittenberget és azt sem, hogy mikor kezdte el igehirdetői működését a reformáció szellemében. Szülőföldjére, valószínűleg a török veszély miatt, nem tért vissza. 1540 előtt az osztrák Hainburgban szolgált mint lelkész. Lehet, hogy ez volt első működési helye. Feltehető, hogy itt csak rövid ideig munkálkodott. 1540 elején, állás nélkül, Pozsonyban tartózkodott.

Ebben az időben a besztercebányai városi tanács igehirdetőt keresett. Kophart Lipót pozsonyi lelkészt szerette volna megnyerni, ő azonban az ajánlatot nem fogadta el, s maga helyett Radácsi Mihályt aján-

lotta. Kophart 1540. március 18-án ezt írta Besztercebányára: „Radácsi Liburnus Mihály dicső életével és tudásával, erkölcsös, tiszta, meggyőződéses evangélikus, ki most szabad és állás nélkül van, akár melyik helyre elmegy, ha meghívják. Készséggel és örömmel útrakel, csak meghívásra vár. Tavaly Hainburgban vetette (hintette) az igét, de most teljesen szabad.”

Ezenkívül Kophart kezeskedik érte, hogy békeszerető, nem lázító, élete és tanítása példás, s mindez jó tanúbizonyságot ad róla, úgy hogy nem lesz szüksége ajánlólevelekre sem, bárhová is menne. A besztercebányai városi tanács számára az volt a fontos, hogy nem lázító. A városi tanács ugyanis az 1525. évi bányászladás miatt inkább mérsékelte mint radikális ígéhirdetőket kívánt.

A besztercebányai városi tanács 1540. augusztus 3-án írt válaszában Kopharttól további információkat kért Radácsiról: nőtlen-e, vagy nős, milyen a felesége és gyermekei, milyen tanításának és életének módja? — Mindennek ellenére Radácsi mégsem lett besztercebányai lelkész.

Bártfa is ígéhirdetőt keresett. Azon igyekezett, hogy Frank Bertalant nyerve meg Besztercebányáról. Révai Ferenc hajlott arra, hogy Frank átmenjen Bártfára. Mivel azonban a város nem akarta elengedni lelkészét, Frank 1540. július 13-án megírta Bártfára, hogy nem jöhet.

Luther tanítása aránylag hamar visszhangra talált Bártfa németajkú lakossága között. A bártfai városi tanács 1539-ben teljes egészében evangélikus volt. De az egyházi viszonyok nem voltak nyugodtak. Ehhez hozzákapcsolódtak a nemzetiségi ellentétek is. I. Ferdinánd 1530-ban olyan jogerővel hatalmazta fel a várost, mely szerint megtiltotta a szlovákok és lengyelek további városbéli letelepedését. E mögött osztálytendencia is volt, mivel a vagyonos német polgárok nem látták környezetükben szívesen a szegényebb szlovákok és lengyelek esetleges előretörését. Bártfan a reformatori eszméket Schustel Wolfgang terjesztette. Ő a reformáció radikális híveihez tartozott s 1531-ben kénytelen volt a várost elhagyni. Utána Lang Ézsaiás prédikátor működött itt, s bevezette Luther kátéjának templomban való felmondását, recitálását. Szintén elűzték a városból. Bártfa 1539-ben lelkészt keresett. A városi tanács, lehet hogy Stöckel L. ajánlatára, Radácsi Mihályt hívta meg lelkészének. Klein J. S. mondja, hogy Radácsi Mihály volt a bártfai megújított egyház első rendesen meghívott lelkésze.

Zoványi írja, hogy Radácsi 1544-ben jött Bártfára. Ez az év meg-egyezik Briccius Kokavinus nagysárosi lelkész Diáriumában található bejegyzéssel is. Radácsi Mihályra Bártfan igényes munka várt: megszervezni és egyékvócácsolni a gyülekezetet a lutheri reformáció szellemében. Ebben az időben valósult meg a városi gyülekezetek tömörebb szervezkedése. Önkéntesen csoportosultak és fraternitást, esperességet alkottak. Eperjesen, az ötváros zsinatján (Bártfa, Kassa, Lőcse, Eperjes, Kis-szeben) 1546-ban már a gyülekezetek bizonyos külső szervezeti elrendezésére is sor került. Ezek a gyülekezetek igyekeztek közösen fellépni vallási ügyekben a katolikus egyház és a császári rendeletek ellen, s egységesen ellenállni a különböző elhajló reformatori áramlatoknak. Bártfa, Stöckel L. sürgetésére, erőfeszítéseket tett a zsinat összehívására és 1546. október 27-én levélben hívta fel az eperjesieket, hogy a zsinatot Eperjesre hívják össze. A zsinat 1546. november 2-án ült össze Eperjesen és Bártfa a teljes városi tanáccsal képviseltette magát. Ezen a zsinaton határozatot hoztak az esperesről (archidiakonusról), s az esperesség vezetéséről. Az archidiakonusrak vizitálni kel-

lett a gyülekezeteket, örködni a lelkészek tanítása és élete (erkölcse) felett, joga volt a lelkészek ordinálásához (14. cikkely), s maga magának aszerint a norma szerint kellett viselkednie, melyet Pál apostol írt elő Timóteusnak és Titusnak, hogy tanításával hasznos legyen, s hogy erkölcsös életével bizonyítsa be tanítását.” (16. cikkely; Ribini: Memorabilia I). Az előjáró neve: senior, archidiaconus, praepositus, superintendens. A titulusok nem voltak még egész pontosan meghatározva és egymástól elhatárolva. Így például Lőcsén a városi főlelkészen kívül volt még két diakonus (= lelkész), s közülük az egyiket archidiaconusnak titulálták. Ezek a diakonusok a városi „fő” lelkésztől függtek.

Az említett eperjesi zsinaton Stöckel L. így kérte imájában az Urat: „Adj választásunknak jó eredményt, mutasd meg a férfit, aki nagy gondoskodással fog munkálkodni az egyház javán.” Esperesnek Radácsi Mihály bártfai lelkészt választották meg. A bártfaiak ennek nem nagyon örültek. Attól tartottak, hogy Radácsi új hivatalából származó kötelességei miatt el fogja hanyagolni a gyülekezetet. A zsinat külön kérelmére, (mely 1547 június 6-án ült össze) megnyugodtak, mivel ígéretet kaptak, hogy lelkészüket nem fogja elhanyagolni saját gyülekezetét. Az Ötváros esperessége ettől kezdve szilárd vezetést nyert és egységesen léphetett fel.

Ez az esperesség 1549-ben átadta a királyi komisszáriusoknak közös hitvallását a Pentapolitana-t. Ribini szerint a lőcseiek felkérték Radácsit, állítsa össze a hitvallást, mégpedig az Augustana és Melancthon Loci communes-ei alapján. Radácsi a hitvallást össze is állította, azonban megelőzték őt az eperjesiek, akik Stöckelt kérték fel, hogy írja meg az Ötváros hitvallását. Wallaszky tévesen ítéli oda Radácsinak a Pentapolitana szerzőségét. Csak annyit mondhatunk, hogy Radácsinak része volt a Pentapolitana összeállításában, s ezt mint esperes ő adta át a királyi komisszáriusoknak Eperjesen 1549. augusztus 22-én.

Lőcse 1556-ban megszerette volna nyerni Radácsit lelkészének. Erről Radácsi három a lőcsei tanácsnak írt levele tanúskodik. Amikor Bogner Bertalan lőcsei archidiaconus 1555-ben átment Iglóra, a lőcseiek a megüresedett helyre Radácsit kívánták meghívni. Ajánlatukra Radácsi 1556. július 16-án keltezett levelében válaszolt. Köszöni a lőcsei bírónak így tanúsított szívességét. Mivel azonban felesége s gyermekei vannak, s nincs hozzászokva, hogy más lelkésszel közös asztalnál étkezzen, nehézségére elfogadni a felkínált helyet. Ebben az időben a lőcsei „főlelkész” kosztolta a „diakonusokat”. Radácsi 1556. augusztus 8-án megint írt Lőcsére. Nem tartotta szükségesnek, hogy próbaprédikációval menjen bemutatkozni, hiszen már sokan hallották prédikálni, ismerik írsait, tanítását és confessióját is. Tudja, hogy mindenkinek nem tetszenek igehirdetései, s szerényen mondja önmagáról, hogy ő csak egyszerű igehirdető. Harmadik levelét 1556. augusztus 23-án írja Lőcsére, s tudatja: gyülekezete nem akarja elengedni és megkérték, még legalább egy évet maradjon Bártfán. Ilyen körülmények között nem könnyű neki helyet változtatni, s azt tanácsolja a lőcseieknek, hogy nézzenek más lelkész után. Ez volt Stöckel véleménye is, kitől Radácsi tanácsot kért, amint ezt ebben és előző levelében is megemlíti. Biztosan mindketten úgy döntöttek, hogy így lesz jobb a gyülekezetnek. Radácsi tudott Stöckel bajairól, melyek Stöckelt arra kényszerítették, hogy 1555-ben egy felévre Késmárkra távozzék.

Radácsit 1556-ban a kassalák is meg akarták hívni lelkészüknél, de ez sem valósult meg. A már említett Briccius Kokavinus írja Diariumában, hogy a szebeni zsinat 1563. április 4-én mind az öt város

képviselőinek jelenlétében Radácsit superintendenssé választotta, s a lelkészek elkötelezték magukat, hogy engedelmeskedni fognak neki. Valószínűleg az eddigi tisztség megerősítéséről van szó.

A Diáriumban olvassuk, hogy Radácsi Eperjesen 1565. február 20-án három lelkézt ordinált, ami különös adat, mert Ribini szerint lelkészjelöltjeink Wittenbergbe, Breh-be, esetleg a Poznan melletti Grodzisk-ba (Grätz) jártak felszentelésükre. Ahogy tovább olvassuk a Diáriumban Radácsit családi gyász is érte. 1565. július 5-én nyolc éves kislánya a Toplya folyóba fulladt, s ez a már idős apának nagy fájdalmat okozott.

Radácsinak a hitvitákba is be kellett avatkoznia. Lauterwald Mátyás eperjesi lelkész ügyében, aki tagadta, elvetette a sola fide reformátori tanítást, Bártfán Radácsi és Stöckel elnöklete alatt tanácskozás ült össze. Ezen a tanácskozáson részt vett Fábry (Fáber) Tamás bártfai tanító is. Mivel Lauterwald más gyülekezetekben is terjesztette elveit, még egy másik gyűlést is összehívtak, melyen részt vettek Bártfa és Eperjes képviselői is. A wittenbergi egyetem és Melancthon az eperjesiek kérelmére elítélték Lauterwald tanait. Radácsi Mihály ebben az ügyben levelet írt Melancthonnak.

Radácsi egy bártfai gyűlésen fellépett Stancarus Ferenc ellen, aki azt hirdette, hogy Krisztus csak emberi voltával közbenjárónk. Stancarus a vita folyamán türelmetlen volt. El kellett hagyja Bártfát.

Radácsi fellépett Szegedi Gergely ellen is, ki Kassán nem luteránus nézeteket hirdetett az Úrvacsoráról. Radácsi levélben fordult a kassaiakhoz, melyben Szegedit nagy felháborodással mint fanatikus embert emlegeti.

Nagy nyugtalanságot váltott ki az Úrvacsoráról vallott nézeteivel Thury Pál sajtózenszépéri lelkész, aki a svájci reformációhoz hajlott. Az ő kezdeményezésére a tarczali zsinat 1562-ben elfogadta Béza hitvallását s az ostya helyett a kenyér vételét. Erre Perényi Gábor patronus magához rendelte uradalmairól az igehirdetőket és szemükre vetette, hogy ami az úrvacsoráról szóló tanítást illeti, elhagyták az Augustánát. Az igehirdetők Perényinél Terebélyesen 1564. augusztus 13. és 14-én gyülekeztek össze Radácsi elnöklete alatt. Perényi ebben az ügyben a wittenbergi egyetemhez fordult és terjedelmes választ kapott, mely Thuryt elítélte. A Thury ellen folytatott vitát Fábry Tamás részletesen leírta, s az ő kéziratát használta fel később Scultéti S. Hypomnema-iban, melyben leköszölte a wittenbergi egyetem válaszát is. Radácsi elolvasta, kiegészítette és jóváhagyta a vitairatot úgy, ahogy Fábry megírta. Thury nem adta fel nézeteit, hanem írásba foglalta és aláírta őket. Scultéti írja: „Thury aláírását több bizalomraméltó személy látta, tisztelendő Radácsi Mihály úr is, ki fájdalmas szomorúsággal olvasta ezt a hűségsgög hitvallást.” Ami az akkori időket illeti ez az eset komoly hitvitának tekinthető. Scultéti így folytatja: „Radácsi Mihály levelet küldött a felesleges nemesnek Perényinek, melyet mindeddig megőriztünk aláírásával együtt. Ebben a levélben jelentés van a Thury féle vitáról. Bárcsak az Úristen ösztökélné valamelyik patrónust, hogy kinyomtattatná az egész Thuryi konverzió históriáját Radácsi építőjellegű és tartalmas levelével együtt, mely majd két fejezetet tesz ki” (ternát?).

Radácsi életéből még felemlíthetjük, hogy részt vett a kisszebeni zsinaton, ahol megint hitet tett a Pentapolitana mellett. Bártfán 1564. június 8-án újból sor került a Pentapolitana aláírására, s az első helyen Radácsi aláírása áll. A Pentapolitana elismerésével és a mellette

való kiállással fejezték ki az említett városok, hogy nincs semmi közük a szakramentálisokhoz, anabaptistákhoz és ariánusokhoz. Így őrizték meg létüket.

Bártfa város számvevő könyveiben Radácsi neve 1556-ban van megemlítve egy 30 florénos kölcsönrel kapcsolatban. Évi fizetése 1554-ben 78 florén volt, 1556-ban 82 florén 50 dénár, 1557-ben 79 florén és 25 dénár.

Radácsi nem adta sajtó alá iratait, kéziratban maradtak, s ma levelein kívül csak *Enarrationes In Epistolam Pauli Ad Timotheum, ad calamum datae a Michaele Radaschino Pastore et ministro verbi divini apud Bartphenses A. Dni MD. LXVI.* című írásmagyarázata ismeretes. Ezenkívül, amint már említettük, levelet írt Melanchtonnak az Isten előtti megigazulás kérdéséről (lefordítván a *Cirkevné Listy-ből 1978-ban.*) Továbbá: *Gebethe nach der Summa der Evngelien an Sonn und Feyertagen, zur Hochmess in der Kirche zu Barthfeld* (Wagner Márton esperes másolta le őket). Sok fontos levele, melyet dogmatikai kérdésekre válaszolva írt a gyülekezeteknek, elveszett.

Radácsi 1566. október 21-én halt meg Bártfán. (Egyesek 1567-et vagy 1569-et említik.) Bártfa város pénztári könyvében fel van jegyezve, hogy temetése 1,38 florénba került. György fia Wittenbergben tanult és Bártfa 1568-ban támogatást nyújtott neki tanulmányaira. Radácsi utódja Schader János lett.

Radácsi aránylag hosszú időn keresztül vezette az Ötváros espereségét. Húsz éven keresztül kormányozta a gyülekezeteket. Megszervezte a megújult egyház gyülekezeteit, részt vett a tanácskozásokon, zsinatokon, melyeken elnökölt és védte Luther reformációját a más reformátori áramlatokkal szemben. Igét hirdetett, írt, építette az evangélikus egyházat. Hálásan őrizzük emlékezetét.

Irodalom: *Album Academiae Vitenbergensis Vol 3; Hörk J.: Az eperjesi ev. ker. collegium története, 1896; V. Jankovič: Mesto v XIV. storočí* (Bártfa története című antológiából, 1975) *Kemény L. A reformáció Kassán, 1891; J. S. Klein: Nachrichten I, 1789; kézirat Diarium Bricci Kokavini; Radácsi levelei a lőcsei városi levéltárban 1556-ból; J. Ribini: Memorabilia I., 1878; S. Scultéti: Hypmnema sive admonitio, 1599; D. Skoviera: Epistulae Leonardi Stöckel, Antológia FFUK (Graecolatina et orientalia), 1975—76; P. Valaský: Conspectus reipublicae litterariae, 1808; J. Zoványi: A reformáció Magyarországon 1565-ig. 1921.*

Dr. Andrej Hajduk

Az igehirdető műhelye

NINCS KÜLÖNBSÉG — KETTŐS ÉRTELEMBEN

Mit jelent evangélikusnak lenni?

Róm 3,9—23

Istentiszteleti igehirdetés a Fejér-Komáromi Egyházmegye presbiter-napján. Bokod, 1983. június 12-én. Hangszalagról

Testvéreim az Úr Jézus Krisztusban! Meleg szeretettel köszöntöm a gyülekezetet, és viszonzom az előbb hozzám intézett üdvöletet. Vajha adná az Isten azt, amit Pál apostol mond a római gyülekezetnek: azért szeretne hozzájuk menni, hogy valamilyen lelki ajándékot adjon a gyülekezetnek. Vajha én is tudnék néktek valamit adni, vagy inkább ahogyan Pál apostol kijavítja önmagát: hogy épüljünk egymás hitén és az elhangzott apostoli üdvölet szerint megnyugodjék rajtunk Isten kegyelme és Isten békessége.

A felolvasott szentige a Római levélnek abból a részéből való, amely Pál apostol fő mondanivalóját tartalmazza. Azt lehet mondani: itt van a fordulópont a levélben. Ugyanakkor *a levélnek ez a része Luther számára is az Istennel vívott küzdelmében és az egyház megújulásáért vívott küzdelemben döntő jelentőségűvé vált.* Lehet még azt is mondani: ha az Isten megadja nekünk, hogy az Írásnak ezt a részét, a Római levélnek ezt a szakaszát sikerül megértenünk, akkor sikerült megértenünk azt, hogy mit akart Luther, sikerült megértenünk azt, hogy miért lett ő reformátor, sikerül megértenünk, hogy mit jelent a lutheri reformáció, és végeredményben megértjük azt is, hogy miért vagyunk evangélikusok, éspedig miért vagyunk evangélikusok még most is.

Szentigénk egy általános ítéletet mond ki. Egy olyan mondatot, amit a világ is megért, és szívesen hangoztat. Ezt emelem ki és veszem előre. Pál apostol ezt mondja: *nincs különbség, nincs különbség az emberek között.* Az újkornak, a középkorból kilépő emberiségnek ez a jelszava. Bizonyára nagyon jól tudják testvéreim, hogy a modern kor első nagy forradalma, a francia forradalom is ezt tűzte zászlajára: Egyenlőség. Egyenlők vagyunk. Igaz, nehéz az egyenlőséget elismerni. Nehéz elismerni, hogy egyenlőség legyen férfi és nő, felnőtt és gyermek, úr és szolga, vezető és vezetett között. Mi minden következik ebből? Úgy érezzük, felforgatja az emberek közötti viszonyt, amikor az egyik a másiknak mondja azt, hogy én egyenlő vagyok teveled, vagyok olyan mint te, nincs köztünk különbség.

Kétségtelen az, hogy ezzel a határozottsággal és egyértelműséggel nem a francia forradalom, nem az új kor, hanem a Biblia mondta ki a szentenciát: ember és ember között nincs különbség. Persze Pál apostol hozzáteszi azt is, hogy nincs különbség az Isten előtt, amennyiben a bűnről van szó. És abban a pillanatban, amint ezt kimondom, egy olyan szót mondok ki, amely sehogyan sem fér bele a mai ember-

nek a gondolkodásába. Hogy ő bűnös legyen, pláne, hogy Isten előtt bűnös legyen, hogy Isten felelősségre von minket, hogy Isten bűnösnek ítél minket; ez idegenné vált a világban. Még azt is merem állítani, hogy messzemenően idegenné vált az úgynevezett keresztények világában is. Ha a bevezetéskor, a kezdet kezdetén azt mondtam, hogy ennek az igének a megértésén fordul meg az, hogy megértsük, mit jelent evangélikusnak lenni, akkor mindenekeelőtt azt kell most világosan látnunk, mit jelent az, hogy mindnyájan, válogatás nélkül, különbség nélkül, egyenlően Isten ítélete alatt állunk, és pedig azon ítélete alatt, hogy bűnösök vagyunk. Ha a felolvasott igének első részét olvassuk és hallgatjuk, akkor rendkívül könnyű azt mondani: Igen, ámen, úgy van, ahogyan ezt az ige mondja, hogy „elhajlottak, megromlottak, nincs, aki jót tesz, nyitott sír a torkuk, nyelvükkel ámitanak, kígyóméreg van az ajkukon, átok a szájukon, keserűség a szívükben, vérontás, romlás, nyomorúság és nincs béke.” Mindez tapasztalati valóság. És hányszor ki is mondjuk. Csak füleljünk oda, akár egy üzletben, akár a buszon vagyunk, akár a vonaton utazunk, egymásról mondjuk el, egymásra mondjuk ki, hogy mennyire romlott a világ. Ha valaki valamit tesz, ami nem tetszik nekünk, rámutatunk: íme, ilyen romlott a világ! Ma, amikor a haszonkeresés, a nyereszkeedés, az ámitás, a hazugság, a hanyagság és felelőtlenység sok példáját láthatjuk, mi sem könnyebb, mint ezt megállapítani.

Valamikor városom divat volt az, hogy az ablak elé tükröt szereltek, és pedig ferdén, nem azért, hogy az ember önmagát lássa, hanem hogy végig lássa az utcát, és megfigyelhesse, ki jár-ke, ki hogyan viselkedik az utcán. Szeretjük Isten törvényének tükrét — mert tükröz az, amelyet Isten tart előttünk — ferdén tartani, hogy ne magunkat lássuk benne, hanem másokat, a többieket, a világot. Így ferdül el a mi látásunk, hogy amikor arról van szó, hogy bűnösök vagyunk, mindenkire tudunk valamit mondani, csak egyre nem: magunkra! Amikor Pál apostol harmadik személyben idéz a Bibliából: nyitott sír a torkuk, nincs, aki jót tesz, mind elhajlottak: akkor ebben a „mind”-ben nem ferdén állítja elének a törvény tükrét, hogy meglássuk benne, mások milyenek, hanem egyenest állítja a tükröt, és azt akarja, hogy magunkat lássuk. Hogy magunkat lássuk meg abban, amikor arról van szó, hogy „nincsen igaz ember egy sem”. Hiszen már azzal is elferdítjük az igazságot, hogy a másik bűnét látjuk meg, a másikat vádoljuk, és eszünkbe sem jut magunkat vádolni, vagy egyszer kimondani — korona hullana le a fejünkről, ha kimondanánk: Én hibáztam, én vagyok a bűnös.

Az ige még egy lépéssel mélyebbre vezet, amikor azokról szól, akik az Isten félelmével nem törődnek, és nem keresik az Istent. Látszólag ez minket, akik itt a templomban összegyűlekeztünk, nem érint. Hiszen némelyek még messziről is jöttek, többnyire olyanok, akik az egyházban tisztséget is viselnek, vagy önként vállaltak különböző szolgálatokat. Ne keresnénk mi az Istent? Ne félnénk mi az Istent? Hogyan esnénk mi ilyen ítélet alá? Világszerre, és nálunk is a Luther-évben sokszor idézzük az első parancsolat lutheri magyarázatát, amely megmondja, hogyan értelmezte Luther Isten törvényét: „Mindennél jobban kell Istent félnünk és szeretnünk, és benne bízunk.” Ezt a törvényt Luther az igazi mélységében, igazi teljességében tárja elének, egyenesen tartja elének a tükröt, hogy önmagunknak tegyük fel a kérdést: Én magam mindennél jobban félem az Istent, mindennél jobban szeretem az Istent, mindennél jobban bízom Istenben? Testvéreim,

olvasátok el hozzá Luther Nagy Kátéjának a megfelelő részét, az első parancsolat magyarázatát, amely kimondja: akiben, amiben mindennél jobban bízunk, az a mi Istenünk. És akkor próbáljuk feltenni a kérdést magunkra nézve: kiben vagy miben bízunk a mindennapjainkban? Igaz az, hogy mindenekfelett az Istenben? Vagy ki mindenkitől és mi mindentől: jövőtől, emberektől, kritikától, vagy az igazság kimondásától félünk, de nem Istentől! És bízunk abban, hogy még van erőnk, bízunk abban, hogy még van tartalékunk, de arra nem is gondolunk, hogy Istenen fordul meg az élet és a halál, tehát benne kell mindennél jobban bízunk. És ha így látjuk, akkor el kell ismernünk, hogy bizony ezt az Istent, aki mindennél nagyobb, aki életünket elejétől végig adja, meghatározza és fenntartja, ezt az Istent nem keressük. De keressük a mammon-istent, a magunk dicsőségének istenét, a magunk biztonságának istenét: mindent a világon istenítünk bizalmunkkal, csak az egy igaz Istent nem. Addig, amíg valaki nem így látja önmagát, nem így látja a mindennapjait, addig nem tud bemenni azon a kapun, amely az evangélium megismeréséhez, és annak megismeréséhez vezet, hogy mit jelent evangélikusnak lenni. Más szóval: *evangélikusnak lenni mindenekelőtt azt jelenti: vállalom Isten és emberek előtt, hogy bűnös ember vagyok.* És ezt vallom nyíltan az emberek előtt és Isten színe előtt: együtt vétkezem népemmel, együtt vétkezem egyházammal, mert ebben nincs különbség.

A felolvasott ige azonban megegyezően kimondja, hogy nincs különbség. Abban az összefüggésben, amikor arról szól, hogy Isten egy új kezdetet indított el Jézus Krisztusban. Akkor és azóta megfordult a helyzet. Addig érvényes az ítélet, hogy az ember nem keresi az igaz Istent. Most egy új szakasz kezdődik. *Most Isten keresi az embert! Isten egyformán keres minden embert: ebben sincs különbség.* Mert mi mást jelenthetne az, amikor Pál apostol arról beszél, hogy „Isten igazsága megjelent a Jézus Krisztus által mindenki számára, aki hisz, mert nincs különbség”.

Egy pillanatilag elidőzünk itt, ennél a kérdésnél, hogy mit jelent az Isten igazsága. Most elmélkedjünk egy kissé ezen az egy szón: igazságosság. Hát nem úgy van-e, hogy amikor mindennapjainkban az igazságot keressük, igazságos rendet akarunk, akkor ezt úgy értjük, hogy akit én szeretek, az szeressen engem, én is megteszem a magamét, a másik is tegye meg a magáét. Ez a kölcsönös igazságosság, ez az igazságosság, amit egymáson keresünk, egymástól elvárunk. Tegye meg mindenki a magáét. Ha valaki rosszat mond rám, semmi közöm hozzá, ha valaki nem szeret, én sem szeretem, ha gyűlöl engem, én is gyűlölöm. Visszavágok. Ez a törvény igazságossága. Ez az emberi igazságosság. Isten azonban új értelmet, új tartalmat adott az igazságnak. Mert ő akkor is megtartja az ember iránt szeretetét, amikor az szembefordul vele. Ezt tapasztalta meg minden apostol, amikor Jézus feltámadt. Mindet félelem és rettegés fogta el, hogy mi történik most, hiszen elhagyták és megtagadták őt. Nem akarták Őt követni a szeretetnek és szolgálatnak az útján, mert azt értelmetlennek és méltatlannak tartották. Jézus azonban a hűtlen tanítványok iránti hűségét, szeretetét megtartotta. Egyoldalúan! Pál is ugyanezt élte át. Ő üldözte Jézust, és még mielőtt megtért volna, Jézus apostolává tette. Micsoda igazságosság ez: mondanánk! Semmit nem vár, csak ad! Megelőzi a másikat a szeretetben! Még az ellenségeit is átöleli a szeretetével! Még az ellenségeiért is imádkozik! Nincs szó itt arról, hogy kezdje a másik, akkor majd én is! Hanem Jézus szeret — egyoldalúan,

kezdeményezően, vagy ahogy mondtam: Isten keresi azokat is, akik őt nem keresik, akik hátat fordítanak neki. Isten keresi azokat, akik tagadják őt, akár gondolatban, akár az életükkel: hitetlenségükkel. Ez az új út, amelyet Isten jár az emberiséggel Jézus Krisztus által. Luthernek is ez volt a nagy reformátori felismerése, hogy miközben tévelygett mint fiatal ember és saját üdvösségét kereste mint szerzetes, Isten máris megtalálta őt.

Istennek ez a keresése, az, hogy Isten keres minket, nem egyszerű dolog. Hadd emlékeztessék Jézusnak egyik példázatára, arra a szép példázatra az asszonyról, akinek egyetlen egy pénze a tíz közül elveszett. És mit tesz ez az asszony? Felforgatja az egész házat — egyetlen pénzért! Tudjátok, hogy ez a példázat Istenről beszél? A világot képes az Isten felforgatni azért, hogy egyetlen embert megtaláljon, hogy egyetlen embert visszahódítson istenellenes útvjáról, és megtérítsen. Isten képes összezavarni életünk útját, csődbe viszi munkánkat, olyan terheket rak ránk, hogy roskadunk alatta. Lázadunk ellene, hogy miért kell ennek így lennie. Azt hisszük, hogy ő nem szeret. Pedig keres minket, hogy megtaláljon, hogy Krisztushoz vezessen, hogy éreztesse velünk szeretetét. Nem könnyű a dolog, ha Isten keresi az embert, hát még ha keresi a világot. Ma az egész világ súlyos válságokat él át. A napnál világosabb az, hogy az emberiség fejlődése abban az irányban, amelyben ma halad, nem vihető tovább, mert a fokozódó ellentétek kirobbanása felé vezet. Mert lehetetlen az, hogy a világ egyik része jól él, a másik része éhezik. Ez az igazságtalanság és a vele együtt járó válság, amely megrengeti a világot, magában hordozza egy újabb, rettenetes világháború veszélyét. A válság mögött Isten keze van. Az emberiséget rázza, minket is ráz benne. Térjünk észre! Isten keres! Hogy végre az ő útját járjuk, azt az utat, amit Ő jár velünk szemben, amikor megajándékoz minket a szeretetével. Ne mástól várjunk, hanem másnak adjunk szeretetet. Hogy ne legyünk szeretetigénylők, hanem szeretetajándékozók, és így legyünk Isten fiai, Isten gyermekei.

Nincs különbség Isten előtt — kettős értelemben: bűnösök vagyunk mindnyájan, de mindenkit keres az Isten, hogy megtaláljon. És ha egyszer megtalált minket, akkor felelősek vagyunk azért, hogy embertársunkat is odavigyük Jézus Krisztushoz: ismerje meg Isten szeretetét.

Azt mondtam az igeszolgálatom kezdetén, hogy aki ennek az igének az értelmét felfogja, az megérti a Szentírást, az megérti Luthert és a lutheri reformációt, az megérti, mit jelent evangélikusnak lenni. Most többet mondok. Ha valaki eszerint él és cselekszik, vagyis ha nem mások bűnét számlálgatja, hanem a magáét ismeri el, és szeretetben közeledik testvére felé, akkor nemcsak érti, hogy mit jelent evangélikusnak lenni, hanem akkor lesz igazán evangélikus. Ámen.

D. Dr. Pröhle Károly

Egyháztörténeti évfordulók

„Az egyház és haza rendíthetetlen hűséges fiának”

Százhuszonöt éve halt meg Pákh Mihály püspök

Nem véletlenül vészték a fenti idézetet Pákh Mihály síremlékére a dobsinai temetőben. Ebben a városban született — 1795. október 18-án, és itt halt meg — 1858. december 24-én. Az egyszerű iparoscsalád gyermeke másokat tanítva teremtette elő tanulásához szükséges anyagiakat. Pozsonyban filozófiát és teológiát, Debrecenben jogi végzettséget szerzett.

1820-ban egy Felső-Ausztriai gyülekezet meghívását fogadta el. A következő évben Remenyik Máriával köt házasságot. Utazása közben Rozsnyón prédikált, és 1822-ben ide hívták lelkésznek. Egyéniségére jellemző, hogy szembe mert szállni Szcitovszky rozsnyói római katolikus püspökkel egy reverzális kérdés kapcsán. 1848 előtt anyakönyvi ügyben az evangélikus lelkészek is a római katolikus püspökök fennhatósága alá tartoztak. Pákh nem fogadott el utasítást. A helytartó tanácsnál történt feljelentés eredmény nélkül maradt, mert ekkor már érett a vallásszabadság kimondásának gondolata.

1834-ben a tizenhárom szepesi város székhelye — Igló — választotta meg lelkészének. Tehetsége, szorgalma itt bontakozott ki igazán. Prédikációi nem maradtak ránk, de a kortársak tartalmi gazdagságról és megragadó előadásmódjáról számolnak be. 1845-ben Petőfi három hétig Pákh Mihályék vendége volt. „Úti jegyzetek” címmel így számol be erről: „Azért siettem el Késmárkról Iglódra, a XVI szepesi város egyikébe, mert van ott egy család, mely engem már rég kívánt ismerni és én azt viszont. — Kedves, patriarchális család! Nem foglak én elfelejteni téged.”

Hazafias meggyőződését ismerték az egész egyházkerületben. Amikor 1848 nyarán a tiszai egyházkerületben püspökválasztás volt, 100 gyülekezet szavazata Pákh Mihályra esett, míg a másik két jelölt 18 és 6 szavazatot kapott. 1849-ben a Függetlenségi Nyilatkozat kapcsán a megye székhelyén ünnepi istentiszteleten prédikált. Az új magyar állam támogatására szólított fel mindenkit.

A szabadságharc bukása után halálra ítélték, de korára és főpapi méltóságára való tekintettel 4 évi várfogságra változtatták. 1856-tól haláláig végezte lelkészi munkáját szülővárosában.

Pákh Mihály nevét örökítették meg akkor amikor a császári pátens ellen tiltakoztak. Személye és példája túlmutatott életén.

Solymár Gábor